

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Esat Korkmaz

“gerçekçi ol, olanaksızı iste”

kızılbaş ütopya

demos

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Esat Korkmaz

demos

kızılbaş ütopya

Esat Korkmaz

Gerçekçi Ol, Olanaksızı İste
KIZILBAŞ ÜTOPYA

*“Gerçekçi Ol, Olanaksız İste
KIZILBAŞ ÜTOPYA”*

yayıncı: *evren atalay*

yayın yönetmeni: *zeynel atalay*

dizgi: *demos yayınları*

kapak ve kitap tasarımı: *zeynel atalay*

1. Basım: *demos yayınları, haziran 2014*

ISBN: 978-9944-387-48-4

Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 11233

© bu kitabın yayın hakları *demos yayınları*’na aittir.

Basım: *Kayhan Matbaası San. Tic. Ltd. Şti*

Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 244 Topkapı/İstanbul

Tel: 0212. 576 00 66

Sertifika No: 12156

demos®

molla fenari sokak no: 6-a cağaloğlu-istanbul

tel: 0212. 526.60.28 - faks: 0212. 526.61.28

www.demosyayinlari.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Gerçekçi Ol, Olanaksızı İste
KIZILBAŞ ÜTOPYA

Esat Korkmaz

demos[®]
yayınları
İstanbul 2014

Esat Korkmaz, 1946'da Manisa/Demirci'de doğdu. *Orman Fakültesi Fikir Kulübü Yönetim Kurulu* ve son dönem *Devrimci Gençlik Federasyonu* (DEV-GENÇ) *Genel Yönetim Kurulu* üyeliklerinde bulundu. 12 Mart sonrası *Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi* (THKPC) ve *DEV-GENÇ* davalarından yargılandı. *Devrimci İşçi Birliği* ve *Kazdağı Orman İşçileri Sendikası*'nda yöneticilik yaptı. 1974 siyasal affıyla cezaevinden çıktı. Bir süre *Türkiye Sosyalist İşçi Partisi*'nin (TSİP) Zeytinburnu İlçe Başkanlığı'nda bulundu ve bu partinin yayın organları olan *İlke/ Kitle*'nin yazı kurullarında görev aldı. 1976'da *Orman Fakültesi*'ni bitirerek *Orman Yüksek Mühendisi* oldu; 1980'e değin *Orman Bakanlığı*'nın çeşitli birimlerinde çalıştı. 12 Eylül sonrası siyasal görüşleri nedeniyle görevine son verildi. Askerlik dönüşü *yazar-araştırmacı* olarak Bâbüâlî'de çalışmaya başladı. *Yurt Ansiklopedisi*, *Büyük Larousse* vb. yayın çalışmalarında, yazarlık ve redaktörlük yaptı. *Nefes* dergisinin genel yayın yönetmenliğinde bulundu ve *Nefes Yayınları*'nı kurdu. '90'ların başında '68 Kuşağı'nın güncesi sayılabilecek *Kafa Tutan Günler-I* ile *Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*'nün ilk baskısı yayımlandı. İzleyen yıllarda *Enel Hak* (1995), *Dört Kapı Kırk Makam* (1995), *Alevi Felsefesi* (1997), *İnsan Tanrı* (1997), *Alevilik ve Aydınlanma* (1997), *Alevilere Saldırılar* (1997), *Alevilik Eğitimi Ders Notları* (Fransa-1999), *Anadolu Aleviliği* (Türkiye- 2000), *Kafa Tutan Günler-II* (2000), *Şamanizm Terimleri Sözlüğü* (2003), *Zerdüştlük Terimleri Sözlüğü* (2003), *Kafa Tutan Günler-III* (2004), *Pir Sultan Abdal* (2005), *Şeytan Tasarımı Terimleri Sözlüğü* (2006), *Şeyh Bedreddin ve Vâridât* (2006), *Kitap/Yol Rehberi* (2009), *Hiçlik Defterleri (I-II-III-2009)*, *Simgeler Sözlüğü* (2010), *Kızılbaş Aydınlanma* (2010), *Hiçlik Defterler (IV-V-VI-2010)*, *Katharlar* (2013) başlıca kitapları oldu. Arkadaşlarıyla birlikte *Serçeşme Dergisi*'ni çıkardı ve derginin genel yayın yönetmenliğini yaptı. Alevi-Bektaşi zeminde *Düşünce Atölyeleri*'ni kuran ve çok sayıda öğrenci yetiştiren; *Varlık*, *Pir Sultan Abdal*, *Berfin Bahar*, *Yol*, *Nefes*, *Serçeşme* vb. dergilerde makaleleri yayımlanan, *televizyon programcısı* olarak çalışan Esat Korkmaz'ın çeşitli sempozyumlara sunduğu bâtunilikle ilgili bilimsel bildirileri vardır.

İçindekiler

Önsöz	7
Geleceğin Doğumu	9
Hiçbir Şey Ya Da Hiçbir Yer	11
Beklentinin Özlemi	22
Fukaranın Sayıklaması	27
Ütopyayı Besleyen Ortaçağ Koşulları	34
İki Gelenek/İki Ütopya	45
Thomas More ve More'a Bağlanan Ütopyalar	49
Thomas Müntzer ve Müntzer'e Bağlanan Ütopyalar	65
Müntzer Ütopyası: Yeni Kudüs	69
Kızılbaş Ütopya	79
Kızılbaş Ütopyayı Yaratan Tarih	85
Kızılbaş Ütopyayı Yaratan Aydınlanma-Hümanizmin	99
Kızılbaş Ütopya: Rıza Kenti	121
Kaynakça	139

ÖNSÖZ

“Öyküm kusursuz bir doğum sonrasındaki gibi pislik ve sümükle kaplı halde içimden doğdu.”¹

Ezber, *birikmiş sözümüzdür*; başka anlatımla *ölü sözümüzdür*: Tıpkı, *canlı emek-birikmiş emek*’te (ölü emek) olduğu gibi. Yabancılaşmayla birlikte nasıl *birikmiş emek* (ölü emek), yaratıcısından *uzaklaşır*, başkasının güdümüne girer, sonra gelip yaratıcısını boğmaya yeltenirse; biriktirdiğimiz söz de *aynı yolu* izler: Bizden uzaklaşır, egemen yargı tarafından satın alınır, sonra da gelip gırtlığımıza *sarılır*.

Yabancılaşmış ezberimizi *kırmak*, ürettiğimiz *saflıkta* yeniden *kurmak* durumundayız: Bunu başarabilirsek hem kendimizi *tanıma*, hem de ütopyalarımızı *yorumlama* olanağını elde etmiş oluruz: Çünkü vicdanımızın dili *ilk ezberdir* ve ütopyalarımız *ilk ezber* üzerine kurulur.

İlk ezber, ezilenin-ezenin olmadığı, herkesin *becerisine* göre ürettiği-*ihtiyacına* göre tükettiği, vicdanların denetlediği geçmiş *özlem* toplumuna ilişkindir. *Gerçekçi olup olanaksız istediğimizde*, geleceği *kurma yeteneğinden* yoksun sıkıntımızı-acımızı *iptal* eder, gelecekteki *yazgımızı* belirleyecek acılara-sıkıntılara binip *feryatlar* içinde *doğarız*.

Bizi *düşmanlarımızın varlığı* değil, *düşmanlarımızın seçeneği* de *düşmanı da yoktur*, yargısı *elden ayaktan* düşürüyor: Bu anlayışa başkaldırdığımızda, geç dönem kapitalizmi alternatifsiz olmaktan çıkacak,

¹. Kafka; Günlük 2 Şubat 1913’ten aktaran: Hawes, James; *Hayatınızı Mahvetmeden Önce Neden Kafka Okumalısınız*-Çev.: Suğra Öncü-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2010; s. 80

gerçekleşemez olan, parça parça yaşama taşınarak gerçekleşeceği geleceğe taşınacaktır.²

Bu çalışmayla biz, More'un Ütopya adasına, Campanella'nın Güneş Ülkesi'ne, Bacon'ın Yeni Atlantis'ine, Müntzer'in Yeni Kudüs'üne ve Kızılbaşların Rıza Kenti'ne *seyahat ettik*; Bu-Dünya'nın *yanlışında* buluştuk: Yanlışında göz olduk, yanlışında kulak; her türlü kötülüğün kaynağı, yaşadığımız sistemi *sorguladık*; duyulanımız yer değiştirdi, ışık ses oldu, ses ışık; ütöpik beden, ütöpik yer biçim buldu.

Olanaksız alana taşınmak, yazgımızı yeni baştan yazmaya başlamak anlamına gelir. Nietzsche'nin bellettiği gibi; yaşama *kolay* olduğu sürece *hayır*, olnaksıza dönüştüğünde ise *evet* diyelim: Evet diyelim ki bizden uzaklaşan *hayalgücü* bize koşsun....

Esat Korkmaz

2. “Bizi düşmanın varlığı değil, genel inanış elden ayaktan düşürüyor: Yalnızca bu eğilimin geri döndürülemez olduğunu değil, aynı zamanda kapitalizmin tarihsel alternatiflerinin gerçekleşemez ve olanaksız olduğunu, başka bir sosyoekonomik sistemin-pratiğe geçirmek şöyle dursun- tasavvur dahi edilemeyeceğini söyleyen bir genel inanıştan bahsediyoruz. Ütopyacılar bu tür alternatif sistemleri düşünmekle kalmazlar; ütopya biçiminin kendisi, radikal farklılık üzerine, radikal ötekilik üzerine ve toplumsal bütünlüğün sistemsel doğası üzerine temsili bir düşünmedir...” (Jameson, Fredric; *Ütopya Denen* Arzu-Çev.: Ferit Burak Aydar-; Metis Eleştiri; İstanbul- 2009; s, 10-11)

GELECEĞİN DOĞUMU

“Bir kafa ve bir kitap çarpışarlarsa ve
bir tınlama sesi duyulursa;
bu ses her zaman kitaptan mı gelir?”
(Lichtenberg)

Aklı kendi aleyhine çevirip ondan firar etmeden, yani onu başka tırtı gerçekleştirmeden ütopya kurulamaz:¹ Ancak böylesi bir durumda mazlumların dünyasıyla ilişkiye geçilebilir; huzursuzluk-sıkıntı-çile denen ata binilerek dörtal geleceğe koşulabilir: Unutmayalım, bu koşunun en büyük yardımcısı sezgidir.²

Değiştirme kültürlerinde insan, *deneyimleyemediği* şeyi bilmez; daha doğrusu bilgi dediğimiz şey, *deneyimlerin toplamıdır*. Bu tür kültürlerin *yasasıdır* bu. Anlaşılağı gibi *ütopya*, tam olarak *deneyimlenemediği* için tam olarak *bilinemez*; deneyimin *baktığı* yerde, ona *bakar* durumda konuşlanmış bir bakıma.

Acı *bastırılmaya* yatkın değildir; bu nedenle biz istemesek de çektiğimiz her acı *deneyime zorlar* bizi. Deneyimle birlikte biz de *geleceği kuracak* olan acıyı *tanımış* oluruz.

Geçmişteki yaralanmamızı, *görünür* duruma getirdiğimizde; ya

1. “Sorun, akıldan vazgeçmek değil (...), onu kendi aleyhine döndürmek ve onu başka türlü gerçekleştirmektir; bu ise yalnızca bildiğimiz akıldan vazgeçerek başarılabilir...” (Eagleton, Terry; *Tatlı Şiddet/ Trajik Kavrana*-Çev.: Kutlu Tunca-; İstanbul- 2012; s, 282)

2. “Sczgi, uygarlıkta yanımızda barındırabileceğimiz sayılı içgüdülerdendir, sorgulayan zihnin keskin uyarıcısıdır.” (Okucu, Buket; *Huzursuz*; Cogito; Yapı Kredi Yayınları; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Sayı: 52; Güz 2007; s, 79)

bedenimize bir *çizik* atarız ya da çekilebilir kılarak acımızın üzerinde *denetim* kurarız. Çünkü yaşam, ancak *acı çekerek* hissedilebilir.

Demek ki acı, hem *bilginin toplamı* hem de *ses olmanın ödülüdür*. Bu ödül töreninde teşekkür belgesi olarak *bir paket tuz* verilir. Burada tuz, *etken* olarak algılanan gerçektir-acıdır; manevi gelişim için yaşanması kaçınılmaz olan bir durumu dışa vurur. Bu nedenle olsa gerek acı, *sıkıntı* dediğimiz şey, kalbimizin *boğazını sıktağında* çağrılır.

Hemen herkes çok iyi yaşamayı, her şeye sahip olmayı dilediğinde *kendi ayağına ateş eder*. Çünkü bu, acıyı *iptal etmenin*, yaşamı *duygusuzlaştırmanın* bir başka anlatım yoludur.

Kendi iç sesiyle *konuşma* yetisini yitiren insan, aklın çöllerinde *mahsur* kalır: İçi fırtına olur da dışına *saldırır*: İçi sallanır, dışı sallanır, dünya sallanır.

Şimdinin mahkemesinde, ceza yemiş, şimdinin *mahkûmudur* artık: Ömrünü *geriye* doğru uzatamaz. Umuda *insan biçimini* veremez ve umut, geleceği kuran bir *işçi* olmaktan çıkar.

Böylesi bir insan için *mutluluk*, her şeyin *katilidir*. Yeri gelir acıyı da öldürür: Öğretmensiz bırakır bizi; kendimizi *hakikate* hazırlayamayız; yaşam bizden *uzaklaşır*.

Yine benzer biçimde, olanaksızdan *sakınır* da olağanın sınırları içinde *gezinmeye* başlarsak eğer, umudumuza *ayakbağı* oluruz; zulümle *ortaklık* kurmaya kapıyı aralarız; sıradan olmayı *sıradan* yaparız; nefsin sınırını *edebе aykırı* bulmaya başlarız:

-*Ben öyle değilim*, demeyin; her birimiz biraz *şöyle* ya da böyle-yizdir. Çünkü hepimiz uykudayız; yaşarken *dirildiğimizde* uyanırız: Her uyanışta kendimize baktığımızda, *şöyle* ya da *böyle* olduğumuza *tanı* koyarız. Tanının izinde, kendimizi *tedaviye* soktuğumuzda, bir başka *bilgeliğin*, yani *içgüdümün-sezginin-bilinçdışının bilgeliğinin* yönlendiriciliğinde, *gerçekçi olup olanaksız* isteriz.

HİÇBİR ŞEY YA DA HİÇBİR YER

“..., herkes tıpkı kendi derisinin içinde olduğu gibi,
kendi bilincinin içindedir
ve dolaysız olarak ancak kendi bilincinin içinde yaşar...”¹

Ütopya, *hiçbir şey ya da hiçbir yer* anlamına geliyor; yani *yokistandaki yok* hükmündeki tasarım: 1516 yılında, Thomas More; eksiksiz bir düzeni olan düşsel bir adayı anlattığı kitabına bu adı verince, ütopya, *mükemmel yer* anlamında bir içerik kazandı.

Ölmez ülkü temelli tasarımlar, *olanaklı* olanın değil, *olanaksız* olanın çocuğudurlar. Bir türlü *doğmayan* geleceğin çocuğu bir bakıma: Ama yaşanılan yaşamda, o çocuğun *ağlama sesini* hep duyarız, *Gezi Direnişi*’nde olduğu gibi; o ses bizim *kurtuluş* zilimizdir, rüyamızdır; gerçekleşeceğini var sayarsak (-ki hiçbir zaman böyle bir sona ulaşamayacaktır) *belâımızdır*. Çünkü ütopya, oltanın ucundaki *zehirli bir yemdir*, yeme koşarız, ütopyanın amacı budur işte. Yemi yersek *zehirleniriz*: Bu nedenle ütopya sıkıntı ve derdin *ödülüdür*; doğal olarak bu sıkıntı ve dert insana, *dua etmeyi değil, düş kurmayı öğretir*.

Bence elimizdeki bilgisayar *doğurdu*; dijital imge, dünyaya geldi: *Gerçek öldü*. Kucakladığımız, yeri geldiğinde seviştığımız, masamızda, dizlerimizin üzerinde ya da yanı başımızda bize masum masum bakan bilgisayarımızın uyguladığı *şiddet*, yapma *imgenin varlığa gelme sancıları oldu*. Demek ki *yoktan var edilen* olarak algılanan yapma imge,

¹ Schopenhauer, Arthur; *Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar*-Çev.: Hasan Can-; Tutku Yayınevi; İstanbul- 2014; s, 15

işte bu masum bilgisayarımızın *çocuğu*; uyguladığı şiddet, bizi *tersten* vurdu.

Bilgisayarın çocuğu, gerçeğin varlığına *savaş açmış* durumda: Sinyal darbeleriyle *öldürülen* gerçeğin varlığını nasıl *dirilteceğiz*? Ya da *tersten* düşünelim; yapma imgeyi nasıl öldüreceğiz?

Biliyorsunuz, binlerce yıldır *gerçek*, mermisi *vahiy* olan metafizik tanrının *top ateşi* ile öldürülüyordu: Ne var ki artık o silah demode oldu; bilgisayar *sinyalleri* kadar etkili değil.

Dijital (sayısal) devrimden *fırar* edip *antropolojik bir devrimin* koşullarına taşınmadan, yapma imgenin *katili* olamayacağız vesselam. Bunu sağladığımızda, *tersine dönüşümle* yapma imgeyi *öldürüp dirilteceğiz*; ölüp ölüp dirilerek yapma imge, meydanlarda, sokaklarda egemene karşı *politik silah* olacak. *Evensel bağımlılık yasası*, gerçekte sanalın *zorunlu* ilişkisine dönüştü sanki: Daha önce tanık olmadığımız *yeni toplumsal muhalefet*, böylece bir zorunlu ilişkinin sonucu. Örnek göster dersiniz, *Gezi Direnişi*, derim: 27 Mayıs 2013'te başlayan; Mayıs'ın Haziran'a, Haziran'ın Temmuz'a, Temmuz'un geleceğe *el vermesiyle* bugün de meydanlarda-sokaklarda çoğalarak süren, *ezber bozan* direniş.

Gezi Direnişi, *rügüler özlem* yani *Öte-Dünya* işleri özlemi içinde *kavrulan* ve bu yangınla *seküler yaşamı* yani *Bu-Dünya* yaşamını kuşatmaya almaya çalışan; birey-toplum bilincini *öteleyip* yerine *Allah'ın dünya görüşünü* geçirme uğraşı içinde olan bir iktidara karşı, *çevre/kentleşme* hareketi *donunda* patlak verdi.

Bu direniş, iletişim alanında yaşanan *devrim* niteliğindeki gelişmelerin olanakları kullanılarak yaşama taşındı: Daha önceleri devlet, iletişimi büyük ölçüde *kontrol* edebiliyordu. Ama günümüzdeki elektronik iletişimi, kontrol etmek devlet için bile *olanaksız*. Bu yeni iletişim biçimi, geleneksel iletişim biçimlerinden hemen hemen *tümüyle farklı*; belirli bir *biçimi*, *yapısı*, *mekânı* olmadığı gibi kurallanmış bir *dili* de yok.

Örgütlenme söz konusu olduğunda, *ezberimiz kırılmıştır*: Örgütlenme alanı artık *işyerleri*, *evler*, *fabrikalar*, *tarlalar*, *üniversite yerleşkeleri* değil, *sanal* bir dünyadır. Direniş, sosyal medya denilen sanal

dünyada ne oluyor-ne bitiyor demeye fırsat bulamadan örgütleniverdi: Tam anlamıyla *haber vermeden* geldi ve *sözümü rahat bırak*, diye haykırdı.²

Klasik siyaset etme biçimlerinden *farklı* olduğu için, *belirli bir ideolojiye* dayalı olarak gelişmemiştir Gezi Direnişi: Somut sorunlardan hareketle *yatay hareketliliği* bir araya getirerek örgütlenmiştir. Açıkçası, yatay bir küresel ağ, zamanda ve mekânda *taşınabilir bir ağ* durumuna getirilmiştir. Yatay iletişimi, *eşit haklı bir katılım* üzerine yapılandırarak, dikey örgütlenmeden *sakınp*, merkezsiz, emir-komutasız, çok kesimli, çok düşünceli bir eylem olarak algılamamız gerekir. Eylemin gerçekleştirilme sıkıntısını, anında ödülü anlamında *mizaha döktüğü* için eğlenceli, çılgınlıklar içinde, yaşamı değiştirmenin-dönüştürmenin yeni tarzı oldu bir bakıma. *Yeşil talanına* yani *çevre/kent için risk oluşturan bir uygulamaya* karşı, özellikle *gençliğin kitleselleştirdiği* bir direniş başlatıldı. Amacı *dikey* yani baskın politik bir örgütlenmeye giderek iktidarı *alaşağı etmek* değil, iktidarın iktidarı *kullanmasına sınırlamalar getirmek, etkilemek*, daha doğrusu *terbiye etmek* biçiminde özetlenebilir. Katılımcı, özgürlükçü, doğa ve insan merkezli direnişin *aktörleri*, sözlerinin dinlenmesini, kendileriyle konuşulmasını, kendilerinin ciddiye alınmasını istiyorlardı. Kazanım durumundaki laiklik değerlerinin ku-

2. “İfade özgürlüğü iktidardakilere karşı güçsüz konumdakilerin muhalefet edebilmelerinin güvenceye alınmasıdır.... Demokratik bir ülkede,... ifade özgürlüğünün hayat bulması için protestoculara müdahale etmemenin yanında, başka grupların müdahalelerine karşı korunması,... da gerekiyor... Protestoları kendisini yıpratmaya çalışmak şeklinde değerlendiren hükümet, polisin sert müdahalesini meşrulaştırmaya çalıştı.... AİHM, ifade özgürlüğü, sadece olağan karşılanan, zararsız ya da önemsiz görülen düşüncelerin açıklanması açısından değil, devlete ve toplumun belli bir kesimine aykırı gelen, onlara rahatsızlık ve endişe verici düşüncelerin açıklanması açısından da geçerlidir diyor... ABD Yüksek Mahkemesi, bir ifadenin sadece içeriğine bakarak yıkıcı olup olmadığının belirlenemeyeceğini, nerede ne zaman ve hangi şartlarda yapıldığının da göz önüne alınması gerektiğini söyler. İfade içerik olarak yıkıcı olsa da, tek başına tehlike yaratır nitelikte sayılmaz. Buna bağlı olarak tehlike, soyut bir ihtimal olarak yasama organı tarafından değil, somut ve var olan bir çerçek olarak yargı organı tarafından saptanacaktır...” (Canikoğlu, Seher Kırbas; *Sözümü Rahat Bırak*; Radikal İki; 7 Temmuz 2013; s. 6)

şatmaya alınmasıyla tetiklenen *mağduriyet duygusu* olağanüstü çoğaltılınca, çaresizliğin-umarsızlığın kendisi dert olmaktan çıktı, *sevince neşeye* dönüştü: ‘68 Kuşağı ıslık çalarak ölüme gidiyordu, Gezi Direnişinin katılımcıları ise *dans ederek*. Ne diyeyim, insan olan yanlara bir tat geldi.

Dışarıdan bakıldığında *apolitik* gözükmesine karşın, *örgütsüzlüğün örgütlülüğünün* ya da *memnuniyetsizlerle taraf yaşam* denilen *örgütlülüğün* çoğaltılmasının *politik başkaldırısı* oldu Gezi Direnişi. Başkaldırı, *kentsel kamusal alana* sahip çıkmış, bu alanın niteliğinin değiştirilerek *özel kullanım alanına* dönüştürülmesine, ölümüne *tavır* almıştır.

Artık entelektüel, *gerçeği diriltten* ya da *gerçeği örten gerçekten sanala* *fırar eden-sanaldan gerçeği örten gerçeğe koşan* insan demektir: Gerçekten sanala, sanaldan gerçeğe geçişlerini *sancısız* yapabilen, dijital sinyalleri *mermi* olarak kullanan bir gerilladır. Sinyalleri mermi olarak kullanamazsa kendisine mermi olarak dönecektir, bu kesin. Son yıllar, bunun kanıtı gibidir: Sinyal *ateşiyle serseme dönenler*, ne yapacaklarını şaşırmış, sözcüğün *gerçek* anlamıyla *piknik* yapmaya başlamıştı. Entelektüel olmanın, aydın olmanın koşulu durumundaki *iktidara, yönetenlere tavır alma*, ileride *kullanılmak üzere rafa* kaldırılmıştı.

Sinyal ateşini göğüsleyen, onu *öldürüp yeniden dirilttenler*, sözcüğün *gerçek* anlamıyla yapılan *pikniği* de *öldürdüler* ve pikniğin, *topluma bağlanma, yönetene başkaldırma* aracı olarak yapılacağını bize öğrettiler: Bu bağlamda Gezi Direnişi katılımcılarına teşekkür borçluyuz. “Dolayısıyla entelektüellerin..., çekildikleri evlerinden, üniversitelerinden, mahfillerinden dışarı çıkmaları gerekiyor. Yoksa onları yanlarına çağıran yeni kuşakların yeni beklentileriyle kesişen dünyaları olmayacak..., kamusal alanlardan kendini soyutlayanların entelektüel kimliği de”³ kalmayacaktır.

Gezi Direnişiyle başkaldırının simge dilini de öğrenmiş olduk: *Kırmızılı Kadın, Siyahlı Kadın ve Sapanlı Kadın*. Kırmızılı Kadın’ın,

3. Gümüş, Semih; *Entelektüellerin Değişimi*/ Peter Osborne’nin *Eleştirel Bakış* adlı çalışmasının değerlendirilmesi/ Radikal Kitap: 5 Temmuz 2013 Cuma: s. 23

“...yaptığı çağrı aynı zamanda bir meydan okumaydı. Yalnızca saldırgan eril-devlete değil, olup biteni bir kenarda, ağaç-böcek meselelerini hayatlarında çok önemli bir yere koymayan insanlara da ağır bir mesaj veriyordu o görüntü. Doğrudan alt bilinç birikimlerini hedef alan bir ‘tahrik’ söz konusuydu.... Bu duruş bize, zayıf olarak da iktidarın karşısında durulabileceğini telkin etti.... Eğer o fotoğraf olmasaydı Çapulcular Direnişi çok daha küçük bir grubun, gerçekten ‘marjinal’ bir hareketinden ibaret olacaktı. İşte bir kalkışma hareketini direnişe dönüştüren ve onu epidemik kılan şey bu haksız şiddetin sergilenmesi oldu. Doğrudan bilinç dışına seslenen ve geniş empatik imkanları olan bir görüntüydü o. Çapulcular Direnişi’nin büyük fotoğrafı, Kırmızılı Kadın ile özetlenebilir....İkinci fotoğrafta Kırmızılı Kadın’ın hızlıca evrildiği noktayı gördük. Bu fotoğrafta siyahlı bir kadın Toma’nın önüne geçmiş, ellerini yanlara açmıştı... Kırmızılı Kadın’dan farklı olarak Siyahlı Kadın artık kaçınmıyor. Eril şiddetin karşısında, insanı şaşkınlığa düşürecek kadar büyük bir özgüven ve dinginlikle dikilmiş. Bu fotoğraf aslında, eril-devlete değil, basbayağı çiçek-böcek işlerine karışmamaya kararlı olan geri kalan herkese yönelik bir meydan okumaydı.... Siyahlı Kadın’ın yüzündeki ifade beden duruşunu güçlendirecek..., neredeyse aşkın ruh halini sergiliyordu.... Bize bir mücadelenin etik ve teknik inceliklerini gösterdi Siyahlı Kadın.... Üçüncü fotoğraf Sapanlı Teyze... Bu fotoğraf, eril şiddete şöyle söylüyordu: ‘Eğer çocuklarıma zarar vermeyi sürdürürsen alışık olduğun dilden konuşurum seninle..’ diyordu.... Çapulcular Direnişi, bir kadın kalkışmasıdır. İnsanlık tarihini bilemem ama bu ülkedeki ilk dişil direnişle sınıyanıyoruz.”⁴

Gezi Direnişi, geleneksel anaakım medyaya tanrı koymamızı sağladı; karşı medyanın ne olup olmadığını bize öğretti. “Yazılı basın can çekişse de kurtuluşu yeni medyaya dönüşmekte buluyor. Sosyal medya takibi, internet gazeteciliği, internet televizyonculuğu gibi cep telefonlarına taşınan çoklu medya ortamı çalışmaları, medya sektörü için

⁴. Güzelsoy, İsmail; *Direnişi Yapan Üç Kadın*; Radikal İki; Sayı: 873; 7 Temmuz 2013; s. 1 ve 13

kaçınılmaz bir hale geldi. Halen en yaygın kitle iletişim aracı... televizyon... ideal kamusal alanın umudu olmaktan çoktan çıkmış durumda..., gazetecilik, ciddi bir kriz yaşıyor.... Temsili demokrasinin boşluklarına dikkat çekmek üzere ses veren yurttaşlara kulak tıkamak, susturmaya çalışmak, bu sesleri kuru gürültüye indirgemek kimsenin yararına değil. Toplumsal adalet, süreklilik ve güncelleme gerektiren hassas bir süreç...”⁵

Diğer yandan karamsar değiliz: “Gezi direnişinde Taksim’in yollarını polis, bilginin ve haberin yollarını sansür/oto-sansür tuttu. Ama gençler sayesinde, bundan böyle ‘medya’ dediğimizde hepimizin aynı yöne bakmıyor olacağı kesin”⁶ olsa da.

“Çok uzun zaman sonra ilk kez bu yıl.., acı ve zulümde ayrılmanın değil, birleşmenin sınavı verildi. Kimliklerin tehlikeli dışlama kapanına düşmeyen, gönüllü çektiğince farklılığını, gerekli gördüğünde ise aynılığını öne çıkaran bireylerin ortak duruşuydu yeni olan... Gezi Parkı Direnişi, siyasetin ve maalesef basınla medyanın bir kesimi tarafından kullanılan ayrımcı, kışkırtıcı diline inat,..., insanların yaratıcı, mizah dolu ifade tarzlarını koydu ortaya. Kadına, ibneye, orospuya, cinsiyete ve cinselliğe dem vurarak atılan küfürler, atölyelerde sil baştan ele alındı. Hayat yeni dil yarattıkça, erkin o buyurgan, aşağılayıcı dilinin içini boşalttı. Bir de baktık o ‘ibneler’ en ön safta direniyor. Onur Yürüyüşü ile sadece kendi hayatlarına değil, daha özgür bir Türkiye’ye talip oluyor. O ‘orospular’, kendilerini sömüren düzeni ifşa ediyor. Sonuçta geriye sadece insan kalıyor, varlığına ve hayatına sahip çıkan mis gibi insan...”⁷

Hiç mi umut yok: *Var* elbet. Dışlanmışlar-suçlanmışlar, yasaklılar-tarbiyesizler *meydan alıp* sistemi eleştirmeye başladıklarında, umutsuzluğun umut doğurma *sancıları* başlamış demektir. “Bir ayı aşan zekâ,

5. Türkoğlu, Nurçay; *Gasp Edilen Medya mı, hayatlarımız mı?*; Radikal İki; 7 Temmuz 2013; s, 8

6. Çınar, Mahmut; *Habercilik İçin Hâlâ Umut Var!*; Radikal İki; 7 Temmuz 2013; s, 9

7. Karakaşlı, Karin; *Alaşıma Selam*; Radikal İki; 7 Temmuz 2013; s, 14

mizah, duygu, özgürlük, isyan, öfke ve unut patlamasının; Türkiye’yi derinden sarsan, sadece iktidarı değil herkesi, hepimizi, bütün eğilimleri, siyasetleri ‘titreyip kendine dönmeye’ çağıran son bir ayın yaktığı en önemli umut ışığı Cumartesi günü Taksim’de açılan o pankarttı bana göre: ‘Bir Yanım Taksim, Bir Yanım Lice.’ ... Silkinip kendine gelme vakti şimdi: Ne olursa olsun, ne kadar sabır, soğukkanlılık gerektirirse gerektirsin yeni bir cephede buluşma vakti. Bir yanım Taksim, bir yanım Lice diyebilenlerin barış ve demokrasi cephesi. Ortak paydası ve tumusol kağıdı, Kürt halkının eşit yurttaşlığı ve tüm yurttaşlık haklarının sağlanması, acıların kayıplarının tazmini olan bir birlik. Mevcut cephe-lerin, kanatların, siyasetlerin cesurca dağılıp düzülmesi.. İster Müslüman ister laik, ister örtülü ister açık, ister CHP’li, ister solcu, sosyalist, ister AKP’li, muhafazakâr, liberal, her kesimden, bu ortak paydada buluşanların herkesi kucaklamaya, herkesle diyaloga hazır geniş birliği. Taksim’de açılan ‘Bir Yanım Taksim, Bir Yanım Lice’ pankartının yarattığı umudun bayrağı altında toplananların birliği. Hâlâ umut var kardeşim...”⁸ Evet umut var: çünkü ütopyanın ağlama sesini duyduk Taksim’de; ‘Her Yer Taksim’ dedik.

Bu duyguyu biz, bir de ‘68 Ruhu’nun izinde yürürken hissetmiştik: ‘68 bir ütopya mı? Belki evet: Ütopya *kurmak* gerçeği yan yarıya yakalamak demektir. ‘68’in ütopyası, yerleşik yaşam öncesi eşitlikçi toplum değerlerinin güdücülüğünde *kotarılmış* bir komünist düştü. Bu nedenle kapitalizmi sonralayan ve tarihin gündemine yerleşen sosyalizm, bir türlü ‘68 Ruhu’nun *somut programı* olmadı; işçi sınıfının *düşü*yle buluşamadı. O, ayrılmada olmadan, gündemin, feodalizmi sonralayan kapitalizmde olduğu bir tarih kesitinde, Ortaçağ köylü isyanlarıyla yaşama geçen, yoksul köylülüğün sosyalizmi de öteleyen komünist *düşünü* devralmıştı. Tarihsel ve toplumsal haksızlığın karşısına bu *düşü* yeniden çıkardı.

8. Baydar, Oya; ‘Bir Yanım Taksim, Bir Yanım Lice’; T24 İnternet Gazetesi; 03.07.2013

Toplumsal düşler; bireysel/toplumsal uğraşlar dışında *boş zamanlarda* üretilen *tembel işi* fanteziler değil, sistemi *cepheden* gören, beliren olumsuzlukların düzenin üretisi olarak algılandığı bir zeminde her türden nihilizmle *beslenen* ve karşı duruşla kavga aracı durumuna gelen, doğal olarak *can pahasına* yaratılan bir *evren rahatlığıdır*. İnsanları umutsuzluktan, umarsızlıktan kurtaran bir *gönül hoşluğu*dur.

Ödenen ağır bedellerin dışa vurumu olarak beliren toplumsal rüyalar, her dönemde, ötesinde her zaman aynı *üretim zemininde*, aynı *halk katında* kurulamaz. Toplumsal rüyalar akıl-mantık alanı *dışında*, sonradan kurgulanan ürünler olmalarına karşın yalan değildirler. ‘68’-linin ütopyası da bir *düştür*; demek ki o da *yalan* değildir. Çünkü bu anlamda her düş, toplumda yalanın *keşfedilmediği* çağlar üzerine kurulur; *toplumsal bir özlemin* dışa vurumu olarak belirir. Bu bağlamda sosyal ve tarihsel olayların, ‘68’li kimliğin *beyin ve ruh aynasında* bir yansımasıdır. Anadolu’da, Anadolu’ya yakın coğrafyalarda ve dünyada süregelen değişiklikleri, ortaya çıkan altüstlükleri, kendi evren görüşü ve kendi somut araçlarıyla *anlamlandırmak* istemiştir. ‘68’li kimliğe bu isteği *dayatan* sosyal olaylar ve ortam gözden kaçırılırsa ‘68’linin *Kavgası* anlaşılmaz bir yumağa dönüşür. Bu nedenle ‘68 Ruhu’nun kavgasının *nasıl* yapıldığına değil, *niçin* yapıldığına bakılmalıdır. Yaşanan anda, içinde yer aldığı ya da uğrunda kavga ettiği sınıfların nesnel-toplumsal-düşünsel değerleriyle *süslenerek* bir *sentez* ürünü olarak beliren ‘68’linin, tepkisini *destanlaştırmak* isteğinden doğmuştur. Anadolu insanına ve insanlığa *komünistik* nitelikte bir manifestodur. *Anti-empyralist* kavganın everenselleştirilmesidir bir bakıma.

‘68’lide bireyin önemi, eylemlerinde ve uğraşlarında kurulmak istenen *düşsel komünist toplulukla* ne ölçüde ilgili olduğuna, *ortak esenliğe* ne ölçüde katkıda bulunduğuna göre belirlenir. Görüldüğü gibi belirleyicilik *topluluktur*. Yani, bireyin yaptığı her şey için topluluk *önkoşuldur*. Topluluğun önkoşul olması, *bireysel mülkiyetin olmadığı*, *her şeyin herkese ait olduğu* ve *gereksinmelere göre paylaştırıldığı* *toplumsal tasarımı* öne çıkarır. Bu bağlamda ‘68’linin ütopyası, bireyin

topluluğa ve doğaya karşı sorumluluklarından ve toplumsal/doğasal yükümlülüklerinden doğar. Böyle olmasına karşın düş, bireycilikle karşıtlık içinde bulunmaz. Kolektivizm ve bireycilik bağlamında, topluluk üyesi birey, kendi varlığını kanıtlamak için, kendi özerkliğini talep eder.

Görüldüğü gibi ‘68’linin ütopyası, *kendi yaşama biçiminin bir parçasıdır*. Yaşama biçimi kavgaya katılımla iletilir ve içselleştirilir. Bu nedenle öne çıkardığı kavga biçiminin *terkedildiği* yerlerde bu ütopya yer yer *örselenir*, giderek yok olur. Bu bağlamda ‘68 ütopyası bir *söylencidir*; söylence ‘68’linin romanıdır; ‘68’li bu romanın kahramanıdır.

Bu ütopya, *kör olmayanlar* için, devrim kavgasında başkaldırı *refleksi*, devrimci tutku, coşku, cesaret, atılganlık, kahramanlık; *kör olanlar* için nostaljidir: çünkü körün nostaljisi, *kör olmadığı* zamandır.⁹

Adomo, *gerçekleşmiş ütopya Cehennem’in ta kendisidir*, der: O’na göre, asıl olan uyum değil, *çelişkidir*; yani, *uyumsuzluk* hiçbir zaman sona ermez. “Siz ideal olanı gerçekleştirdik dersiniz, değişim olanağını sıfırlarsınız. Umudu tüketirsiniz. Aslında totaliterliktir bu. Ütopya varlık olarak, sanat yapıtı gibi biraz gökyüzünde, bastığımız yerin dışında olmalı. Bu dünyaya ait bir şey olmamalı. Onlara bakarak kendimize, topluma, yaşadığımız hayata çekidüzen verebiliriz. Sanat yapıtları da sanki ütopya ile gerçeklik arasında bir tür kısa devredir.”¹⁰ Bu açılımın içine taşındığımızda, sanatın; ütopyanın bir sığınağı olduğunu hemen algılarız.¹¹

⁹. Korkmaz, Esat; *Kafa Tutan Günler/Yeraltı ‘68 Güncesi*; Alev Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2009; s, 32-33-34

¹⁰. Dellaloğlu, Besim F.-Soykan Ömer Naci- Keskin Ferda; *Adorno ve Yapıtı*; Cogito; Yapı Kredi Yayınları; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Sayı: 36; Yaz 2003; s, 61

¹¹. “Büyünün etkisini kaybetmesiyle imgelerin kültürel aktarımı işlevini, sanat yapıtı üstlenmiştir. Ancak sanat yapıtı da seri üretimin çıktısı popüler kültür ürünlerine evrilmesiyle simgesel değerini yitirmeye başlamıştır. ‘Özerkleşmesinden itibaren sanat, dinin elinden kaçan ütopyayı korumuştur..’ sözleriyle Horkheimer, sanat yapıtının özünü koruyan, önyargı içermeyen, tutarlı, genişletilmiş ilkelere sahip olduğunu iddia ettiği *sensus communis aestheticus* (ortak estetik duygu)’un popüler kitle sanatıyla yaşadığı dönüşümü eleştirmektedir.”: (Tandaçgüneş, Nilnur; *Ütopya/Antıkçağ’dan Günümüze ‘Mutluluk Vaadi’*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s, 245-246)

Marx'ın komünizmde; insanların yönetiminin yerini *şeylerin yönetiminin* alacağı saptamasının bir an için gerçekleştiğini düşünelim: Bu etkileşim, kendi gündemini dayatan bir *kendi-kendini örgütleme* yaratırsa, bizler dijital ağı kontrol edeceğimize, dijital ağ bizi kontrol etmeye başlarsa ne yapacağız?¹² Belki de bir şey yapmaya fırsat bulamadan, saniyeler içinde büyüyecek ve bizleri *alımızdan vuracak*.

Özlem kaynaklı toplumsal tasarımlar bağlamında düşünürken bir sosyalistin ütopyasının, olsa olsa komünizm olduğu takılır kafamıza: Yeni ve yapay bir yaşam yaratmak için *yola düzülen* dijital teknoloji, kıyamet belirtileri vermekte. Yapma yaşam, doğal yaşamı tamamlamakla yetinmiyor artık: Doğal yaşamı, kendinin bir *türevi* durumuna getirdi; *Darvinci evrim* tarafından biçimlendirilmeyen, insan *aklı* tarafından yaratılan bir yaşam.¹³

Çok değil, yakın gelecekte, bilgisayarlar *kendi aralarında iletişecek* ve sonuçlarını bize sunacak: Kanıt mı? İşte kanıt: Bilgisayarlar arasındaki *bağlantı sayısı*, bilgisayarlarla biz kullanıcılar arasındaki bağlantı sayısını *aşmış* bulunuyor. Bilgisayarlarla nesneler arasındaki ilişkinin, insanlar arasındaki ilişkinin *yerine geçtiğini* söylediğimizde Marx'ın geleceğe yönelik olağanüstü kestirimini anımsamamak olası mı?¹⁴

12. "Marx'ın formülünü kullanarak, burada da, bilgisayar-nesneler arasındaki ilişkinin kişiler arasındaki ilişkiyi ikame ettiği söylenebilir. Peki, bu etkileşim, kendi gündemini dayatan bir kendi-kendini örgütleme ortaya çıkarırsa ve hesapta insan kullanıcılar dijital ağı kontrol edecek ve ona egemen olacakken bizzat kendileri bu ağ tarafından kullanılmaya başlarsa ne olacak?" (Zizek, Slavoj; *Kıyametin Versiyonları*-Çev.: Mehmet Budak-; Encore Yayınları; İstanbul- 2012; s, 29-30)

13. "Sentetik hayat, doğal hayatı tamamlamakla yetinmemekte; doğal hayatı kendinin (...) bir türü haline getirmektedir... Darvinci evrim tarafından biçimlendirilmeyen, insan aklınca yaratılan bir hayat" (Zizek, Slavoj; *Kıyametin Versiyonları*-Çev.: Mehmet Budak-; Encore Yayınları; İstanbul- 2012; s, 15-16)

14. "Saint-Simon ve Comte liberalizme iyiden iyiye karşıydılar ve bu karşıtlığı Sağ ve Sol'daki köktenci düşünürler kuşağına da aktardılar. Geleceğin toplumu teknokrat ve hiyerarşik olacaktı. Bu toplumu yeni bir din bir arada tutacaktı; insan türüne Üstün Varlık olarak tapınılacak İnsanlık Dini.... Geleneksel dinleri reddederek hümanist bir akıl kültü kurdular.... Olguculan ayırt eden bir özellik varsa eğer, bu dine yaklaşımlarında değil,... insanın bilgisi arttıkça insani çatışmanın silinip gideceğine olan inançların-

Artık şimdi *gelecek*, dijital bir proje zamanının parçası: Yani *kapalı devre bir zamanın bir birimi*. Sır-mır yok; sır *buharlaştı*. Daha düne kadar böyle miydi? Geleceğimiz, *geçmişteki* eylemlerimiz tarafından belirleniyordu; geleceğe ilişkin kestirimimiz *canlı*, bu kestirime verdığımız tepki *kıpır kıpırdı*; geçmiş olasılıklara *kapalı*, gelecek olasılıklara *açık*ti. Şimdi ne oldu? Gelecek de *olasılıklara* kapatıldı.

Ne yapacağız?, sorusu ortalıkta *geziniyor*: Öncelikle *ütopyayı* yaratmaya yönelik yazgımızı, yaşam mücadelemizin tam *önüne* yerleştireceğiz: Geleceği, dijital bir projenin parçası olmaktan *çıkarmak*, şeylerin yönetimi insanların yönetiminin yerine geçtiğinde, şeylerin bize *baskı* uygulamasını, *işkence* yapmasını önlemek için, geleceğin *geçmişine*, yani ütopyanın *geçmişine*, haydi daha açık konuşalım şu anda yaşadığımız yaşama, *karşı-olgusal olasılıklar* ekleyeceğiz ve geleceği *özgürleştireceğiz*.¹⁵

daydı... Bu modern bir kılıktaki arketipsel ütopyacı düşünceydi ve son derece etkili oldu. Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında Marx'ın komünizm döneminde insanların yönetiminin yerini şeylerin idaresinin alacağı yolundaki görüşünü biçimlendirdi.” (Gray, John; *Kara Ayin*-Çev.: Bahar Tınakçı-;Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2013; s, 78-79)

15. “..., geçmişe şamil olmak üzere onun geçmişine (geleceğin geçmişine) karşı-olgusal ihtimaller (‘şunu şunu yapsaydık, içinde bulunduğumuz felaket vuku bulmazdı’) eklememiz ve son olarak da, bugünden bu karşı-olgusal ihtimallere dayalı cylemler üretmemiz gerekir.” (Zizek, Slavoj; *Kıyametin Versiyonları*-Çev.: Mehmet Budak-; Encore Yayınları; İstanbul- 2012; s, 69)

BEKLENTİNİN ÖZLEMİ

“Her şeye başka türlü bakma zamanı,
kapısını Foucault ile araladı:
İçinden geçmek artık bizlere kaldı.”¹

Küresel kültür bir *vaatten* çok, bir *tehdit* artık:² Önce arzı, ardından *talebi*, sonra da insanı *tektipleştirmeyi* amaçlar; amacın her gerçeklenişinde, *insan olmak insana ağırı* vermeye başlar. Tektipleşen insanlar *tektip arzı*, *tektip tüketerek* parçası oldukları *tektip bir dünya* üretirler: Üretilir üretilmez eğlence çalışmanın *uzantısına*, yoksulluk sabır amaçlı *teselliye*, sanat sisteme uyarlanmayı davet eden *telkine*,³ dil köle diline dönüşür.⁴

1. Akay, Ali; *Bugün Foucault*; Teorik Bakış 3; İstanbul- 2014; s, 8

2. “Bu nedenle bugüne kadar ortaya atılmış küresel kültür üzerine geliştirilen söylemlerin tümü, tarihsel olarak yaygın bir biçimde tehdit ve vaat, hayal ve kâbus diyalektiğinde gelişme göstermektedir. Bu noktadan hareketle küresel kültür, bir *vaatten* çok genellikle tehdit unsuru niteliğiyle kültürel emperyalizm ve homojenleştirme distopyası olarak algılanmaktadır.” (Tandaçgüneş, Nilnur; *Ütopya/Antikçağ’dan Günümüze ‘Mutluluk Vaadi’*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s, 219-220)

3. “Bir zamanlar protesto niteliği taşıyan trajedi bile modern dönemde teselli anlamına dönüşmüştür. Sanat diye ne varsa, hemen hemen yalnızca gerçeklikle uyuşmayı ve yaşama yeniden biçim vermekten geri durmayı telkin etmektedir. Yani sanat toplumun içinde bir esir haline gelmiştir.” (923-1950, Çev. Ünsal Oskay, İstanbul, Ara Yayıncılık, 1989, s, 312’den aktaran: Tandaçgüneş, Nilnur; *Ütopya/Antikçağ’dan Günümüze ‘Mutluluk Vaadi’*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s, 230)

4. “Çömelen, diz çöken, yukandan duyulmak istenileni söyler. Bu bir köle dilidir;...” (Bloch, Ernst; *Hristiyanlıktaki Ateizm-Çev.: Veysel Atayman-*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s, 48)

Böyle bir toplumsal sistemde *kurtuluşumuz için yabancılaştırmış topluma ikinci bir yabancılaştırma* uygulamak durumundayız. Toplumla ilişkisinde bir yabancılaştırma *içerme* zorunluluğu nedeniyle sanat, burada işlevseldir.⁵ Uyguladığımız yabancılaştırmayla yabancılaştırmış toplumdan *soyutlandığımızda*, olanaksızın, yani *ütopyanın* içine taşınan gerçeğe *iletişime* geçebiliriz. İletişime geçtiğimiz gerçeğin *torbası* ütopyadır. Lacan'ın dediği gibi, "... , gerçek..., gitgide imkânsızın yer aldığı bir alan olur. Gerçek bir delik onun sembolik ağlarında bir yırtılmadır. Gerçekle karşılaşılınca bu yüzden belki de en iyi tepki çığlıktır."⁶

Şöyle düşünebiliriz: Sistem umutsuzluklarla dolu *Pandoranın Kutusu*, unutulmuş olduğu için umutsuzluklar içinde barınan ise *Ütopta*. Pandora, Yunan mitolojisinde, güçlü ve kendini beğenmiş *erkekleri cezalandırmak* için tanrıların yarattığı simgesel *dişi-insan*, yani *kadındır*. Yunan yaratılış tasarımı diğer mitolojik tasarımlara göre temel bir farklılık gösterir: Başlangıçta tek erkek-insan değil, birçok erkek-insanlar yaratılır. Uzun bir süre, üreme kaygısı dışında bir *erkekler dünyası* hüküm sürer. Zamanla tanrılar tanrısı Zeus ile Titan oğlu Prometheus arasındaki düşmanlık tımarınca Zeus tarafından, erkek insanların başına *bela* olması için ilk *dişi-insan*, Pandora yaratıldı.

Söylenceye göre Titan karı-koca İapetos'la Klymene'nin, Atlas, Menoitios, Prometheus ve Epimetheus adlarında dört çocuğu olur. Bu çocuklar *akıl gücü* bakımından tanrılara üstündür ve onlara kafa tutarlar. Zeus bu çocuklara *özel bir kin* duymaktadır. Bu kin sonucu Atlas,

5. "Modern sanatta karşımıza çıkan en önemli özellik ise hâlihazırda yabancılaştırmış olan topluma ikinci bir yabancılaştırma uygulayarak farkındalık yaratılmasıdır. Sanatın toplumla ilişkisi bir yabancılaştırma içermelidir. Böylece sanatçının kendini sistematik olarak yabancılaştırmış toplumdan soyutladığı, içinde sadece sanatın hakikatinin yer aldığı ve bu hakikatle iletişim kurduğu gerçek dışı, hayalci bir evren yarattığı ikinci bir yabancılaştırma gelmelidir. Bu yabancılaştırma aynı zamanda sanatı topluma bağlar, sınıf içeriğini korur ve saydamlaştırır." (Dellaloğlu, Besim: *Frankfurt Okulu'nda Sanat ve Toplum*, 3.bs., İstanbul, Bağlam Yayınları 2007, s. 53'ten aktaran: Tandoğmuş, Nilnur, *Ütopya/An-tıkçağ'dan Günümüze 'Mutluluk Vaadi'*, Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s. 231-232)

6. *Lacan-Yaz. ve Yay. Haz.:* Nami Başer-; Say Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2012; s. 134

gökkubbeyi omuzlarında taşımakla, Menoitios ise Yeraltı'na kapatılmakla cezalandırılır. Yine ceza olarak Prometheus'un karaciğeri kartallara yedirilir; Epimetheus'a ilk kadın Pandora eş olarak verilir.

Mitolojinin ilginç yanı ilk erkek insanların çok akıllı ve becerikli olan Titan Prometheus tarafından, ilk kadının da *ceza* olarak tanrılar tarafından yaratılmış bulunmasıdır. Yani ilk erkek-insanlar tanrıların başına *bela* olmak için, ilk kadının ise erkeklerin başına *bela* olmak için yaratılmıştır.

Prometheus, *budala* ve *duygusuz* bulduğu tanrılara karşı kendisi gibi *akıllı* ve *duygulu* erkekler yaratabilmek için gözyaşlarıyla toprağı ıslatır ve onları topraktan oluşturur. Buna karşın tanrılar Pandora'yu yaratırken tüm özelliklerini onda toplarlar: Aphrodite güzelliğini, Minerva çekiciliğini, Hermes kurnazlığını ve yalancılığını, tüm diğer tanrılar da kendi özelliklerini Pandora'ya armağan ederler.

Böylelikle ilk dişi-insan, yani ilk kadın bir *tüm tanrı* olarak yaratılmış olur. Tanrılar *iyi* ve *kötü* yanlarını ona devrettikleri için erkek-insanlarla rahatlıkla başa çıkabilecektir. Ne var ki tanrılarda *akıl* ve *duygu* olmadığından Pandora da *akılsız* ve *duygusuz*dur. Akılsız olduğundan kendisini yaratan tanrılara *kul-köle* olacaktır; tanrılar da Pandora aracılığıyla bütün insanları kendi güdümlerine alabileceklerdir.

Tanrılar Pandora'ya kendi özelliklerini aktarmakla yetinmezler; bütün kötülükleri ve acıları bir kutuya doldururlar ve O'na verirler. *Pandoranın Kutusu* işte budur. Tanrılar Pandora'ya *bencillik* niteliğini verdiğinden bir gün dayanamayıp bu kutuyu açacaktır. Düşünüldüğü gibi de olur: Pandora dayanamaz ve kutunun kapağını açar; açar açmaz da tüm kötülükler ve acılar insanların arasına yayılır; kutuda sadece *umut* kalır.⁷ Umutsuzluğu doğuma hazırlayabilirsek eğer, umut olarak adlandırdığımız *ütopya* denilen *çocuk doğacak ve ses olup ipuçlarıyla yaşama taşıyacaktır*.

⁷ Korkmaz, Esat; *Şeytan Tasarımı Terimleri Sözlüğü*; Anahtar Kitaplar Yayınevi; İstanbul- 2006; s, 542

İşte şu önümüzde duran şey, karşımda duran sen, o ya da onlar, *dert olmaya başladığında, gerçek olanaklı olanın içinden olanaksızın, yani ütopyanın içine kaçır. Ütopyanın içine kaçan gerçek, şimdiki zaman tarafından satın alınamaz*: Satın alınamayan bu gerçek, geleceğimizi güvenceye alır ve günün saldırısından bizi-bizleri *korur*.⁸

Ütopyanın siyasal iktidarlar tarafından *tehlikeli* görülmesinin nedeni *özgürlük idealidir*. Özgürlük ideali *bireysel-toplumsal bir rüya* biçiminde görünüşe taşındığı için *risk* kabul edilmiştir. Ütopya bâtinî başkaldırı zemininde *yıkmanın şiirselliğini kutsamış*, yeniyi yaratmak için önce eskiyi *yıkmanın gerektiğini felsefeye bağlamıştır*.

Tarihsel sürecinde, toplumsallığı üreten ve ürettiği toplumsallıkla egemeni-devleti *terbiye* eden ütopya, her şeyden önce *mutluluğa ilişkin umuttur*; daha doğrusu, umudun *mutluluk rüyasıdır*; hiç ölmeyecek olan bir özlemin taşıyıcısıdır: Bu nedenle tüm direnmelere karşın *varlığını sürdürmüştür*.⁹

Ütopya, uzak geleceğe bakarak, mutsuzluğu *doğuma* hazırlar: Şimdinin içinde *bir parça* olmakla birlikte henüz ortada bir *çocuk* yoktur: Yorumun mantığı gereği, “Ütopyanın değeri, uygulanabilirliğinde ve güncelliğinde değil, olası gelecekle olan ilişkisindedir. Onun hiçbir yerdeliği,..onu arama arzusunu kışkırtmaktadır. Bütün bu mükemmellik anlayışına karşın herhangi basit bir hayali yer değil, kendine özgü tarihi ve karakteri olan bir bakış açısidir sahip olunan. Bu imkânsız

8. “Ancak hakikat, bilim ve sanatla bir yere kadar bize yeterli görülebilir. Var olan ile olması arzulanan arasındaki uzay zamanında çizilecek ütopyadan yoksun bir hakikat, ruhtan yoksun bir beden gibidir. Ütopyaların sonunun ilan edilip umutsuzlukla örtülü karanlık merkezlerle arzı endam eden distopyaların gırla sunulduğu bu postmodern zamanda, daha iyi bir yarın arzusunun ifadesi olarak ütopya, umutlarımıza duyulan güven olarak doğru, güzel ve güvenli bir hakikat nosyonu için zorunlu.” (Tuğluk, Aysel; *Radikal İki*; 18.08.2013; s, 14)

9. “İnsanın mutlak mutluluğa dair beslediği umudu ve bunun yanı sıra değişime ve gelişime olan özlemini temsil eden ütopya gibi tüm çağlara direnme pahasına varlık gösteren bir kavramın sınırları nerede başlar, nerede biter, bir düşünce yapısı olarak özellikleri nelerdir?” (Tandaçgüneş, Nilnur; *Ütopya/Antikçağ'dan Günümüze 'Mutluluk Vaadi'*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s, 11-12)

mükemmellik hali içinde dahi aslında, insanlık için erişilemeyecek bir yer de değildir.”¹⁰

Geleceğin sır yanı olduğu için de her ütopya bir *sırrın* taşıyıcısıdır: İyi bir gelecek için her başkaldırı, ütopyanın bir bölümünü *iptal* eder, yani *kırar*. Özünde ütopya *kırlmak* için *kurulur*. Ama ne yaparsak yapalım her koşulda *kırılmayan bir yanı* kalır. Uzak geleceğe fırlatılmış bir *işaret fişegi* olduğu için de ona ulaşmaya çalışmak, *değişimi-dönüşümü* koşul olarak öne çıkarır.

10. Tandoğmuş, Nilnur; *Ütopya/Antikçağ'dan Günümüze 'Mutluluk Vaadi'*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s, 12

FUKARANIN SAYIKLAMASI

“Fukaranın sayıklaması olay doğurur, tarih kaynağıdır: Başka bir dünyayı hemen şu dünyada isteyen bir ateşliler kalabalığı. Ütopyaların ilhamını onlar verir, ütopyalar onlar için yazılır.”¹

“Sefalet ütopyacının gerçekten büyük yardımcısıdır, üzerinde çalıştığı maddedir, düşüncelerini beslediği cevherdir, saplantılarının koruyucusudur. Onsuz münhal olurdu; ... sefalet ütopyacıyı,... meşgul eder, çeker ya da rahatsız eder; öte yandan, şimdiden kaçış imkânı üzerine bitmek bilmeyen bir meditasyon olan sefalet ütopyacısız da yapamaz; o teorisyene, o gelecek hayranına ihtiyacı vardır;...”²

Tarihte gerçekleşmiş olaylar, *tersi* durumda gerçekleşmiş olsaydı ne olurdu?, sorusunun yanıtı; bugüne göre *ütopya* olurdu, biçiminde verilebilir. Çünkü bugün, *gerçekleşmemiş* o olaylara göre *gelecektir*.

Açıkçası *yaşadığımız an*; yaptıklarımızdan çok, *yapmadıklarımız* tarafından *belirlenir*. Öyleyse *yapmadıklarımız* ya da *yapamadıklarımız* *geleceğimizi kuracaktır*. Çünkü daha iyi bir dünyaya ilişkin düşlerimiz, *teorik bir olanaksızlık* üzerine kurulur³; tıpkı simyacıların, *doğanın amacı altın olmaktır* yargısının izinde, *doğaya yardım* etmek

1. Cioran, E.M.; *Tarih ve Ütopya*-Çev.: Haldun Bayrı-Metis Yayınları; Üçüncü Basım; İstanbul- 2013; s, 83

2. Cioran, E.M.; *Tarih ve Ütopya*-Çev.: Haldun Bayrı-Metis Yayınları; Üçüncü Basım; İstanbul- 2013; s, 82-83

3. “Daha iyi bir dünyaya dair düşlerimiz teorik bir imkânsızlık üzerine kurulurlar.” (Cioran, E.M.; *Tarih ve Ütopya*-Çev.: Haldun Bayrı-Metis Yayınları; Üçüncü Basım; İstanbul- 2013; s, 89)

ve doğayı bir insan ömrü zamanında *altına dönüştürmek* ütopyasında olduğu gibi.⁴

Örneğin toprağında Kızılbaş isyanlar, Güney Fransa'da Kathar başkaldırısı, Almanya'da köylü isyanı *başarılı* olsaydı, insanlığın *en büyük ütopyası komünizme* adım atılmış olurdu.⁵ “.., kapitalizmi kendi vaatleri ve standartları açısından eleştiren eleştiri, aynı zamanda kendi içinde içkin bir ütopya da barındırır. Bu ütopyayı bulmak için de bugünden geriye doğru gitmek, bizi bugüne getiren tarihsel gelişim çizgisini görmek ve o tarihsel gelişim çizgisinde ne daha farklı olmuş olsaydı, bugün nasıl daha iyi bir durumda olabilirdik onu görmek gerekiyor. O zaman dünyayı gerçekçi bir biçimde değiştirmeye başlayabiliriz. Ütopya bundan ibaret. Bu Hegel’le başlayan, ama Frankfurt Okulu’nun Marx üzerinden aldığı ve benimsediği bir eleştiri ve ütopya anlayışı.”⁶

Fukaranın sayıklamasına, akıllı insanların aklından ya da onlarla taraf dinden *bağımsızlaşmış çocuklar* ya da kendi çocukluğuna *taşınabilen büyükler* eşlik eder. Bu nedenle “Ütopya, çocuksu bir akılcılıkla dinden bağımsızlaşmış bir meleklik karışımıdır.”⁷ bir bakıma:

“Adorno, ütopya ve oyun ilişkisine vurgu yaptığı Oyuncakçı Dükkânı başlıklı yazısında, beden ve algı ilişkisi üzerinden konuya açıklık getirmeye çalışmıştır.... Modern bireyin, seyredilen dünyadan

4. “... simya ile ütopya olumlu vechelerinde birleşirler:benzer bir dönüşümün peşine düşmüşlerdir; biri tabiattaki indirgenemezlikten çıkarır öfkesini, ötekiyse tarihteki indirgenemezlikten...” (Cioran, E.M.; *Tarih ve Ütopya*-Çev.: Haldun Bayrı-Metis Yayınları; Üçüncü Basım; İstanbul- 2013; s, 92)

5. “Gerçekleşmemiş, ama tarihsel süreç farklı olsaydı gerçekleşmiş olabilecek bu durumlar geçmişten bugüne gelen sürece ilişkin birer ütopyadır. Yani geçmişten bugüne doğru gelerek, geçmişin içinde taşıdığı ama gerçekleşmemiş potansiyelleri bulup çıkartmak, bu potansiyeller açısından bizim bugünkü durumumuza göre daha iyilerinin de bulunduğunu görebilmek Marx’a göre bize bir tür içkin ütopya sunar.” (Dellaloğlu Besim F.-Soykan Ömer Naci- Keskin Ferda; *Adorno ve Yaptı*; Cogito; Yapı Kredi Yayınları; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Sayı: 36; Yaz 2003; s, 49)

6. Dellaloğlu Besim F.-Soykan Ömer Naci- Keskin Ferda; *Adorno ve Yaptı*; Cogito; Yapı Kredi Yayınları; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Sayı: 36; Yaz 2003; s, 50

7. Cioran, E.M.; *Tarih ve Ütopya*-Çev.: Haldun Bayrı-Metis Yayınları; Üçüncü Basım; İstanbul- 2013; s, 87

sıkılması ve ..., nesnel rolüne tepki vermesi.... Kurtuluşun çözümü ise şeylerin ancak mülkiyetten arındırıldıklarında daha anlamlı ve gerçekçi olacakları *fıkır*inde yatmaktadır. İçinde yaşadığımız koşullar içinde, aslında bunun ne kadar imkansız olduğunun bilinciyle kurtuluşunun yegane temsilcisi çocuklarda varolan soluk kesici çeşitlilik yanılsamasıdır.... Çocukların bu süreçte geliştirdiği yegâne savunma araçları ise oyundur. Oyun, ütopyanın yaşadığı nihai yerdir böylece. Çocuğun şaşmaz gözü, eşdeğer biçimin tuhaflığını hemen görür ve şaşkınlığa kapılır. Böylece ancak yalnızca çocuk, amaçsız etkinlik içinde her şeyi ters yüz eden bir atlatmayla mübadele değerine karşı, kullanım değerinin yanında olabilir...Başka bir paradoks da oyunların gerçek dışılığının, gerçekliğin de henüz gerçek olmadığının işareti oluşudur. Yaşamın bilinçsiz provalarıdır oyunlar.”⁸ Adorno’nun yorumu son derece önemli: Bilinçli provalardan nefret etmeden *oyun oynayamayız*, ütopyaya *geleceğimizi kurma* olanağını veremeyiz.

Öyle değil mi? Küçükler büyüklere sorun olmaya başladığında onlar olanaksız ister, ana-baba olanağında *oynar*. Yaşamın *halinden* sıkıldığımızda ya kendi *içimize* ya da kendi *geleceğimize* sığınırız: *Gelecek* de, *içimiz* de, bizim *çocuk* yanımızdır ve bizim başka *sığınağımız* yok gibidir. *Tedirgin* olduğumuzda, sık sık bu *sığınağa* koşarız. Demek ki çocuk yanımız, *yaşanmışa* ya da *yaşanacağı* duyulan bir *aşktır*:

Gelecek, *halî* izleyen bir zaman dilimi olarak algılanırsa sır olup çıkar ve ütopya bu *sırdan* üretilir; sır sır olarak kaldığı sürece, ilişkimiz *aydınlık* demektir. Ama eğer gelecek bugün *başımıza gelenlerden* başka bir şey olmayacaksa gelecek *sır* olmaktan çıkar; geri dönüp şimdiye *sarkar* ve yakamıza *yapışır*. Çocuklarımız *yakamıza* yapıştı mı bir kere, *çağın yangınından* kendimizi kurtaramayız.

Günümüzde öyle mi ya? Aileler, küçük bir devlet; her biri *tektipleştirme* uzmanı: Çocuklar daha bebekken, *bugüne musallat geleceğe* bir bakıma *çivilenmiş* durumdadır. *Yabancılaşma* batağında debelenen

8. Tandoğmuş, Nilnur; *Ütopya/Antikçağ'dan Günümüze 'Mutluluk Vaadi'*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s, 246-247

büyükler, çocuklarında kendilerini gördüklerinde, *dünün geleceği bugüne çivilenmiş* hallerini görüp irkilirler.

Her insanın içinde bir çocuk saklıdır: O çocuğun sesine kulak vermek ve gerçekleri onun gözüyle *sorgulamak* olmalı büyüklerin amacı; çocuklarının anısıyla geleceğe koşmak isteyen bir *özlem varlığı* olmak ve *özlem tasarımı ütopya*ı kurmak.

Tersi davranırsak eğer, gün gelir çocuklarımız bizi *hançerler*: “İnsan, kendini çocukluğuna borçludur. Çocukluk insanın gelecek tasarımında hep çok önemli bir rol oynamıştır. Sonra bir zaman gelir, çocukluk unutulur gibi olur ama hiç umulmadık bir zamanda, hiç de hesapta olmayan bir mekânda ya da kişide, nesnede birden bire kendini bir bıçak darbesi gibi hatırlatır ve borcunu ister.”⁹

Zâhirin mahkûmu olduk: Neden? *Bâtını unuttuk*; kendimizi yitirecek denli *zâhire bağlandık*. Ne yapacağız? Zamanı *geriye* saracağız: Doğuran doğanın doğuran parçası olduğumuz, geleceğin bilinmediği için *sır* olduğu, geçmişin bilindiği için ders alındığı, görünmeyenin görünenin öğretmeni olduğu o büyümlü dünyaya taşındığımızda duracağız. Düşünmemizi kendi *aleyhine* çevirip, bugünküne benzer bir sonuç *üretmeyecek* bir gelecek için düşünsel *yatırım* yapacağız. Mantıksal düşünmenin *karşı* tarafına geçip *şürrsel* düşüneceğiz, gönül kazanımlarını *belirleyici* kılacağız ve halkın rüyası demek olan *ütopyaları* sahipleneceğiz.

Sistemin aklının nesnel sınırlarını *aşıp* teknolojik aklın taşıyıcısı uzmanların/bilim-insanlarının güvenli alanlarını *terk* edeceğiz; pusulasız-rehbersiz, *güvenli* olmasa da ezilenlerin geleceğine *gebe* yolculuğumuzu sürdüreceğiz. Sistemle taraf *sağduyunun* zorbalığından ve çoğunluk durumundaki *ortalama insanın* tutuculuğundan kendimizi *kurtarmış* olacağız. Heidegger’in dediği gibi, “... , felsefe alanındaki uzman, sadece en sade şeylerin hakikatinin bizzat saklı olduğunu unutmakla kalmamış, unuttuğunu da unutmuştur. Bu çifte unutmuşluk, uz-

⁹. Parıltı, Abidin; *İsyan Ettiği Her Şeye Tutsak Olmak*/Alexandre Jardin’in Küçük Vahşi adlı romanının yayımlanması üzerine; Radikal Kitap; 11 Mayıs 2012; s. 4

manların hakikati bir sır olarak kabul etmelerini imkânsızlaştırır...”¹⁰

“Kendiliğindelik üzerine kurulu metafizikte, mantık, düşünsel tutarlılık ya da bir ‘felsefe çığıı’ aramak anlamsızdır. Mantık, büyük kapının önünde öküzün durumudur... Doğı düşünceğinde mantığa az önem verilmesi bundandır. Mantık durağıandır, verimsizdir. Doğı anlayışı kavramların sağlıklı işleyişini düşünmemiştir, oysa Batı’nın bilimsel anlayışında onlara büyük bir önem verilmiş, özen gösterilmiş, düşünceğnin tutukevinde çok sıkı bir denetim altında tutulmaları sağlanmıştır.”¹¹

Değer yargılarımızın *ölçülebilir* olana indirgendığı günümüz uygarlığında, *bütün başka yerler* bizi terketmiş durumdadır artık. “Teknik uygarlık insanın şu büyük içsel sorununu, temel sorununu çözemedi: salt yaşamak değil, gerçekten insanca bir varoluş nasıl sağlar? Teknik uygarlığın tasansı, insanın kendi kendisiyle, dünyayla ve kendi özünün tarihiyle bağlantısını kavramadığından, bu sorunun çözümünü daha da zorlaştırma yolunda. İnsanı yabancılaştırıyor ve onu şu seçeneklere itiyor: ..., bezginlik ya da ucuz taklitlerle her türlü doyum arayışı...”¹²

Anlayacağınız insanlık-dışına *körlemesine* bir koşu içindeyiz: Bu ben-merkezci koşuda tehlikelerin ayırdına varabilmek için *bâtını* içselleştirmek durumundayız. Çünkü hakikatin *barınağı* içimizdedir.

Heidegger, teknik çağında, metafiziğın felsefenin *görevi* olmaktan çıktığını, bu nedenle metafiziğı *geriye* doğı izleyerek kendi *temellerine* kadar gitmeyi; orada durup düşünceyi *kendi aleyhine* çevirerek *başkaca* düşünme yollarının bulunması gerektiğini belirtiyor.¹³ Teknik

10. Heidegger-Çev.: ve Yay. Haz.: Ahmet Aydoğan-, Say Yayınları; İstanbul- 2008; s, 28

11. Cooper, J. C.; *Taoculuk Nedir?/ Eski Çin Bilgelik Öğretisine Giriş*-Çev.: İsmet Zeki Eyuboğlu-, Omega Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2003; s, 89

12. Frederic de Towarnicki; *Martin Heidegger*-Çev.: Zeynep Durukal-, Yapı Kredi Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2008; s, 94

13. “Heidegger, teknik çağındayken felsefe de artık geçmişteki yolu izleyemeyeceğimizi, eski metafiziğın temeline geri dönüp, onu aşarak başkaca düşünmeye başlamak gerektiğini anlamamızı sağlıyor. Nasıl yapılır bu? Henüz bilmiyoruz.... Heidegger’e göre metafizik artık felsefenin görevi olamaz ve metafiziğın kendi temellerine dek geriye gitmek de bundan dolayı gerekli.” (Frederic de Towarnicki; *Martin Heidegger*-Çev.: Zeynep Durukal-, Yapı Kredi Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2008; s, 98)

çağda felsefe gününden *kovuldu* bir bakıma: Kovulduğu için, güncel olanı, başlangıçta ve kökende kalmış olana *bağlama* çabasına giriyor; doğal olarak felsefi sorgulamalar da kaçınılmaz biçimde güncelin *dışında* kalıyor.

Görüldüğü gibi Heidegger'in düşüncesine-diline taşırsak kendimizi; metafiziğin, Karl Marx'la birlikte *ömrünü* tamamladığını öğrenmiş oluruz. *Karşıtının* ölümü, felsefenin de kendi *sonuna* yaklaştığını da kanıtlar.¹⁴

Bilimlerin kendi yeterliliklerini ortaya koyup felsefeden *özgürleşmeleri*, gelişiminin *son* evresine girdiğini gösteriyor. Karşıtına ölüm töreni yaptıktan sonra felsefeyi *yaşatmaya* çalışmak, kendini *tekrarlamak* ya da aynı çocuğu tekrar tekrar *doğurmak* anlamına gelmiyor mu? Giderek felsefe bu doğum tekniğine *indirgenmiyor* mu? Ölçülebilir bir felsefe, *ölçülebilir* bir dünyayı insana hazırlıyor ve insan da gidip oraya *yerleşiyor*.

Yerleşme koşullarında *sibernetik*, diğer bilimleri de *yediğine* alıyor, iletişim dilini mesaj alışverişine dönüştürüyor: Felsefe, sanat, müzik, resim, heykel vb. teknik bilgi amacına koşulan birer *alet* olmaktan kendilerini kurtaramıyor.

"Felsefenin özelliği gerçeklikten olasılığa doğru bu 'geri adım' dır.." artık.¹⁵ "*Alman ideolojisi* kitabında Marx, alaycı bir tavırla, matürbasyon cinsel eylemle ne kadar ilişkiliyse felsefenin de 'gerçek yaşam'la o kadar ilişkili olduğunu dile getirir; olgucu gelenek, felsefenin (metafizik) yerine kavramların bilimsel analizini getirdiğini ileri sürer;..."¹⁶

14. "“Metafiziğin Karl Marx'la birlikte zaten tamamlanmış olan dönüşümüyle birlikte felsefenin en uç odağına ulaşıldı. Felsefe son evresine girdi. Herhangi bir felsefi düşünce denemesini artık bugün yalnızca bir ardıl yeniden doğuşlar çeşitlemesine vardırabilir.” (Frederic de Towarnicki; *Martin Heidegger*-Çev.: Zeynep Durukal-; Yapı Kredi Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2008; s, 73)

15. Zizek, Slavoj; *Olumsuzla Oyalanma*-Çev.: Hakan Gür-; İmge Kitabevi Yayınları; İstanbul- 2011; s, 13

16. Zizek, Slavoj; *Olumsuzla Oyalanma*-Çev.: Hakan Gür-; İmge Kitabevi Yayınları; İstanbul- 2011; s, 16

Gerçek nerededir? Gerçek ya tuhaf olanın, ya saçma olanın ya da sapkın, günahkâr olanın içindedir. Demek ki gerçeğe karşılaşmak daha baştan ciddi bir bodel ödemeyi gerektirir. Sapkın olmak, günahkâr olmak, tuhaf olmak ya da saçmalayan olmak gibi. Bu nedenle yasaklı kültürlerde felseföce düşünmek, düşünceyi kendi aleyhine döndürerek, sapkın, tuhaf, günahkâr ya da saçma olana yönelmek anlamına gelir.¹⁷

17. “Felsefede düşünmek, bildik olandan tuhaf olana dönmek ve tuhaf olanda gerçeğe karşılaşmaktır.” (Paul Valéry’den Aktaran: Frederic de Towarnicki; *Martin Heidegger-Çev.*: Zeynep Durukal-; Yapı Kredi Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2008; s, 101)

ÜTOPLYAYI BESLEYEN ORTAÇAĞ KOŞULLARI

“Ama hiçbir şeyin erişemediği
gizli bir doğruluk vardır ütopyaada...”¹

Avrupa’da IX. yüzyılın ortalarında Karolenj İmparatorluğu’nun yıkılmasıyla Fransa, Almanya ve Kuzey İtalya’da ortaya çıkmış olan ekonomik ve politik yönetim düzenine feodalizm adı verilir. XIII. yüzyılda güçlü merkezi krallıkların kurulmasıyla zirveye taşınan feodalizm, daha sonra yavaş yavaş geriledi ve XV. yüzyılda tarih sahnesinden silindi. “Ortaçağ ne XVI veya XVII. yüzyıllar gibi bir yüzyıldır, ne de Rönesans, Barok dönem veya Romantizm gibi belli tarihler arasında söz konusu olan ve ayırt edici özelliklere sahip bir dönemdir. Ortaçağ... bir dizi yüzyıldan oluşur..., Roma İmparatorluğu’nun çöküşünden 1000 yılına kadar (...) uzanan erken ortaçağ, 1000 yılından sonraki sözde Rönesans döneminden oluşan ara ortaçağ ve ‘geç’ gibi bir kelimenin akla getirebileceği olumsuz çağrışımlara rağmen Dante’nin *İlahi Komedya*’yı tamamladığı, Petrarca (1304-1374) ile Boccaccio’nun (1313-1375) eserlerini yazdığı ve Floransa Hümanizminin geliştiği görkemli dönem olan geç ortaçağ şeklinde bir dönemleme yapılmaktadır.”²

¹ Bonnefoy, Yves; *Olasılık Dışındaki-Çev.*: Ömer Aygün-; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2003; s, 19

² Eco, Umberto (Editör); *Ortaçağ/Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar-Çev.*: Leyla Tonguç Basmacı-; Alfa Yayınları; *Ortaçağ’a Giriş* (Umberto Eco); İstanbul- 2014; s, 12-12

Ortaçağ'a damgasını vuran feodalizm, mülk sahibi ile mülke bağlı ve onunla beraber satılıp başkasına geçirilebilen kişiler arasındaki ilişkiye, karşılıklı ödevlerin yerine getirilmesine dayanan bir sistemdir. Derebeylerin uyrukları üzerindeki yönetim hak ve yetkilerini, kendi mülkleri üzerindeki hak ve yetkilerle bir saydıkları bu düzen, özgür bir kişinin özgürlüğünü bırakıp başka birine işlevini devretmesidir. Bu sistemde yasalar yetki vermek için değil, Tanrı'nın isteğini ve gelenekleri uygulama yollarını belirtmek, beyin de uyruğun da uyup saygı göstereceği yürütme yöntemlerini saptamak içindir.³

Beyin, kendisiyle aynı sosyal düzeyde sayılan şövalye askerleri vardır. Onlar beyliği dışarıdan gelen saldırılara karşı korur, gerektiğinde beyliğin topraklarını genişletir, beyin yararına mal sağlar, haraç alır. Bey bu hizmetleri karşılığında onlara konut, ev ve silah verir; onları besler, donatır.

Feodal sistem, Roma'nın gerileme döneminde toprak ürünlerinin azalmasına seçenek yaratmak, devletin ekonomik gücünün düşmesini önlemek üzere bir kesim çiftçinin yasayla toprağa bağlanıp yöresel tarım topluluklarının oluşturulması; bir kesim küçük toprak sahibinin de toprakları ile birlikte güçlülere sığınıp özgürlüğünü, güvenliği karşılığı beye teslim etmesi koşullarında kurulmuştur. Yani bir ihtiyacın ürünüdür. Böyle olmakla birlikte beylere kimi yükümlülükler karşılığında, krallar tarafından da toprak verilmiştir. Feodalizmde, sistemin mantığı gereği merkezi bağlar zayıftır, kralın beyler üzerindeki

3. "Feodalizmin temeli, sınırlı kooperatifler çerçevesi içinde köylülerin ve zaaatçıların üretiminden oluşuyordu... Sınırlı kooperatiflerin üstünde biricik güçlü örgüt, evrensel dili Latinceyle ve evrensel mülkleriyle evrensel Katolik kilisesiydi. Avrupa'nın küçük, kendine yeten üretim sistemleri kitlesini Katolik kilisesi bir arada tutuyordu. Devletin bağları gevşek olduğu zaman devletin başındaki kralın gücü aynı şekilde azalıyordu. ... Derebeylik geliştikçe, derebeyler özgür köylüleri boyundurukları altına alarak güçlerini artırdıkça, bu yüzden ordunun çekiciliği azaldıkça ve kral şövalyelere bağımlı duruma düştükçe, kralın konumu git gide acınacak hale geliyordu. Ancak kentler yeterince güçlendiği, kendisine sağlam bir destek olduğu zaman kralın ve genel olarak hükümdarın otoritesi, aşağılanmışlığından kurtularak artmaya başladı." (Kautsky, Karl; *Thomas More ve Ütopyası*-çev.: Oğuz Özügöl-; Pencere Yayınları; İstanbul- 2006; s. 14-15-16)

otoritesi sınırlıdır. Beyin yürüttüğü düzen, bir kişisel girişim rejimi değil, bir statü rejimidir. Beylik babadan oğula geçer; genelde merkezi yönetimin idaresini güçlü bey aileleri elinde bulundurur. İstisna bağlamında, gösterdiği yararlıklar karşılığında kimilerine beylik verilmesi de söz konusudur.

Feodal sistemde beyliklerin temel uğraşı tarımdır. Tarımda çalışanların bir kesimi ırgat, bir kesimi de kiracı konumundadır. Kiracılar, geleneğe uygun olarak beye kira ve vergi öderler. Toprağa bağlı ırgatların kira ve vergisi, bey tarafından belirlenir, onun insafına terkedilmiş durumdadır. Esnafın ve küçük sanat işçisinin bir statüsü yoktur. Bu nedenle en kötü durumda olanlar bunlardır.

Beyler ve şövalyeler, geleneklerine göre akıncılık dışında av, yarışmalar ve içkili eğlencelerle zamanlarını doldururlardı. Bey aynı zamanda, anlaşmazlıkların arabulucusu, uzlaştırmacısı ve adalet uygulayıcısıydı.

Feodal sistemde, tarımsal etkinliği kucaklayan toplumsal düzene manoryalizm (manorialism) adı verilir: Beyin köyleri ve uygun gördüğü yerlerde yurtluk şatoları (manor) vardır. Toprak, beyin has bahçesi, ortak otlak ya da ekenek tarlalar olarak işletilirdi. Tarlalar bir sonbahar ekimi, bir de ilkbahar ekimi yapmak üzere ailelere evlek evlek ayrılırdı. Her köyün bir kilisesi, beylik topraklarının uygun yerlerinde de bey malı değirmenler bulunurdu. Okul yoktu; çünkü bey, uyruklarının okuma-yazma bilmesine gerek duymazdı. Okuma-yazma kilisede de öğretilmezdi; bey ihtiyaç hissettiğinde şatoya öğretmen getirtip kendi çocuklarının öğrenimlerini sağlardı ya da çocuklarını eğitim almaları için büyük kentlere gönderirdi. Ortaçağ'da Batı'da feodal sistemin ege- men olduğu topraklarda, toplu bir cahilliğin kol gezmesi bu yüzdendir.

Beye karşı toprak üzerinde çalışanların yükümlülüklerini şu biçimde sıralayabiliriz: a) para ya da ürün olarak ödenen ve toprağa bağlı olanlardan alınan başlık vergisi; b) kiracıların ve toprağa bağlı olmayanların ödediği kira; c) topraktan kaldırılan ürünlerin belli bir yüzdesi olarak ürün; d) beyin değirmenini, şarap cenderesini, fırını, kuyusunu

vb. kullanma karşılığı aynı hak; e) beyi ve askerlerini köyde konuk etme; f) beyin has bahçesini sürüp-ekleme, ürününü kaldırma; g) yol, şato, kale yapımı için zorunlu işçilik.⁴

“Sezaro-papizm (Cesaro-papisme) kavramı 19. yüzyıl ortasında icat edildi. Hükümdarın ruhani görevleri de uhdesine alması, dünyevi ve ruhani iki meşruiyete sahip olmasını tanımlar. Hristiyanlık öncesi pagan geleneğin Hristiyan dünyasına taşınmasıyla hem imparator hem de dini otorite olan iki başlı hükümdar geleneği oluştu. Papalık uzun bir dönem böyle bir devlettir. Papa ile diğer siyasi otoritelerin rekabeti, kilise ile hükümdar, uhrevi ile dünyevi arasında bir fark yarattı. Bu çatışmanın olmadığı Doğu Roma coğrafyasında ise hem imparator hem dini otorite olan Bizans hükümdarlığı oluştu. Osmanlı İmparatorluğu’nda Bizans geleneğinin izleri devam etti. Daha sonra halife sıfatını da alan Osmanlı imparatoru, kâğıt üzerinde sezaro-papist rejime uygundu. Ama sultanlar din konusunda görüş beyan etmek yerine, dini otoriteyi atayarak bu ruhani meşruiyetlerini kullandılar.”⁵

Şimdi de Ortaçağ’da beyler ve krallarla yazgı ortaklığı yapan ruhban sınıfı bürokratlarının yönettiği devlet düzeni, yani dinsel yanı ağır basan politik düzen üzerinde duralım: Klerikalizm (clericalism) adını alan kilisecilik ya da ruhbancılık, Kilise’nin topluma ve ülkeye egemen olduğu Ortaçağ’da Avrupa’da tek kurulu düzen idi.⁶ Derebeylik ve

4. Karamanoğlu, Osman Korkmaz; *Ansiklopedik ‘İzm’ler Sözlüğü*; Anahtar Kitaplar Yayınevi; İstanbul- 2006; s, 89-90-91

5. İnel Ahmet; *Yeni Zamanlarda Sezaro-Papizm*; Radikal; 7 Ağustos 2012; s, 11

6. “Burada Ortaçağ’ın toplumsal imgelemine hâkim olan köylüler, savaşçılar ve papazlardan oluşan saygıdeğer üçlü düzen imgesi geri gelir. Ortaçağ’ın bu üçlü düzen imgesinde rahipler toplumsal organizmayı cennete bağlar. Şimdi Heidegger’de rahiplerin yerini filozoflar, daha doğrusu çağına gücü yeten felsefe alır. Ama eskiden cennetin olduğu yerde şimdi kendini gizleyen varolanın karanlığı, dünyanın belirsizliği vardır. Artık gökyüzünden dünyaya indirebilecekleri bir mesajları yoktur, ama yine de bir zamanlar büyük, görünmez ve sonsuz şeyler üzerindeki tekellerini temel alan o eski rahiplik gücünün soluk bir yansımaları saçarlar.” (Öner Ali Ceylan; “*Bütün Büyük Şeyler Fırtınada Durur*”; Cogito, Üç Aylık Düşünce dergisi; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2010; Sayı: 64; s, 192)

manastırcılık (monastisizm) koşut olarak gelişmiş, birincisinde soylular, ikincisinde ruhban sınıfı egemen olmuştur. Ruhban sınıfı kendi içinde yönelimlerine göre ikiye ayrılıyordu: Bir bölümü manastırın iç işleriyle ilgileniyordu; bunlar sade keşişlerin oluşturduğu ahretlik soylulardı (regülerler ya da rüğülerler). Diğer bölüm ise dünya işlerine de bakan papaz, başpapaz, piskopos, başpiskopos gibi aşamalı din adamlarının oluşturduğu dünyalıklardı (sekülerler). Ortaçağ'ın sonlarına doğru güçlü krallıklar Kilise ile çatışmaya girdi. Zaman zaman ruhban sınıfı, krallarla giriştiği savaşı yitirse de yine de toplumun en üst katında yer almayı sürdürdü; yeri geldi Papa ya da Başpiskopos, krala taç giydirdi ve onu kutsadı.

Gelişmenin feodal aşamasında rahipler, okuma-yazma olanağına sahip neredeyse tek topluluk durumundaydı: Doğal olarak entelektüel kültür tekeline ellerinde tutuyorlardı. Daha doğrusu, kültürün kendisi, her şeyden önce dinbilimsel ya da tanrıbilimsel bir nitelik taşıyordu: Bütün bilimler, özellikle siyaset ve hukuk, birer tanrıbilim kolları idi ve tanrıbilimde geçerli ilkelere göre hükümünü yürütüyordu. Kilise dogmaları, kabul gören İncil cümleleri, birer siyasal belge idi ve yargı katında yasa gücüne sahipti. Hukuk bağımsızlığını kazandıktan sonra bile uzunca bir süre, tanrıbilimin tasallutundan kendini kurtaramadı.⁷

Feodal egemenliğin onaylayıcısı durumunda bulunan Kilise, konumu gereği, entelektüel çalışma alanında tanrıbilimin egemenliğini elinde tutuyordu. Bir bakıma feodalizmle yazgı ortaklığı vardı. Durum böyle olunca, genelde, feodalizme karşı her başkaldırı, Kilise'ye karşı da başkaldırı oldu. Kilise kendisine başkaldıran, toplumsal-siyasal tüm devrimci hareketleri, zaman yitirmeden, tanrıbilimsel sapkınlıklar

7. "Kaba bir buluş olan matbaa, hâlihazırda çok da uzağımızda olmayan top, kısmen daha önceleri de bilinen pusula. Bu üç buluş ne değişikliklere yol açmadı ki: biri bilimde, diğeri savaşta ve üçüncüsü maliye, ticaret ve denizcilikte! Bence bunlar tamamen rastlantı eseri insanın ayağına takılan buluşlardı." (Adorno, Theodor W.: Horkheimer, Max; *Aydınlanmanın Diyalektiği*-Çev.: Nihat Ülner-Elif Öztarhan Karadoğan-; Kabalcı Yayınevi; İstanbul- 2010; s. 19)

olarak suçlayacaktı. Ve öyle de oldu.⁸

Sahip oldukları ayrıcalıklar tarafından şımartılan Ortaçağ'ın feodal kutsal ideolojisinin temsilcisi durumunda bulunan Katolik Kilisesi din adamları, seküler işlerde de egemendiler; hatta kimi kez kralla-imparatorla at yarıştıyorlardı.⁹ Ama bütün bunlara karşın, tarihsel gelişimin doğal bir sonucu olarak ellerinden kimi entelektüel olanaklar alınmıştı. Ticaret genişlemiş, matbaa bulunmuş; kuramsal açıdan herkes okuma olanağına kavuşmuştu. Süreç içinde Kilise din adamlarının okuma-yazma tekeline son verildi; ötesinde entelektüel kültür ellerinden çekilip alındı. Bu durum onları çılgına çeviriyordu.¹⁰

8. “Sonuç şu oldu ki gelişmenin tüm ilkel evrelerindeki gibi rahipler, entelektüel kültür tekeliğini ellerine aldılar ve kültürün kendisi de her şeyden önce dinbilimsel bir nitelik kazandı. Rahiplerin elleri arasında, siyaset ve hukuk bilimi, tüm öteki bilimler gibi yalnızca tanrıbilim kolları olarak kaldılar ve tanrıbilimde yürürlükte olan ilkelere göre incelendiler. Kilise dogmaları, aynı zamanda siyasal belitler idiler ve kutsal kitap tümceleri de tüm mahkemelerde yasa gücüne sahipti. Hatta bağımsız bir hukukçular sınıfı oluştuktan sonra bile, hukuk bilimi daha uzun süre tanrıbilimin egemenliği altında kaldı. Ve tüm entelektüel çalışma alanında tanrıbilimin bu egemenliği, aynı zamanda feodal egemenliğin en genel bireşimi ve onaylaması olan kilisenin durumunun da zorunlu sonucu idi. Buna göre, genellikle feodalizme karşı yöneltilen tüm saldırıların, her şeyden önce kiliseye karşı saldırılar olacakları, toplumsal ve siyasal tüm devrimci öğretilerin aynı zamanda ve her şeyden önce tanrıbilimsel sapkınlıklar olacakları açıktır. Varolan toplumsal koşullara dokunabilmek için onların kutsal niteliklerini kaldırmak gerekiyordu.” (Engels Friedrich; *Köylüler Savaşı*-Çev.: Kenan Somer-; Sol Yayınları; Üçüncü Baskı; Ankara- 1999; s, 47)

9. “Avrupa Ortaçağlarında din inancının egemen kavramları kısır ve cılız, temsilcileri ise semirmiş zorba rahiplerdi..” (Nutku Uluğ; *İnanmanın Felsefesi/ Özbakışçı Bir Giriş*; Alan Yayıncılık; Ankara- 2012; s, 59)

10. “Ortaçağ feodal ideoloji temsilcisi olan din adamları zümresi (clérge), tarihsel altüst oluştan daha az etkilenmiyordu. Matbaanın bulunması ve ticaret gereksinmelerinin genişlemesi, bu zümrenin elinden yalnızca okuma-yazma tekeliğini değil, ama yüksek kültür tekeliğini de almıştı.” (Engels Friedrich; *Köylüler Savaşı*-Çev.: Kenan Somer-; Sol Yayınları; Üçüncü Baskı; Ankara- 1999; s, 35); (Brenon, Anne; *Le Vrai Visage du Catharisme*; La Louve Éditions; p, 31-32); “Kuşkusuz, Aydınlanmadan çok az nasibini almış, ona çok az dayanan Kilise üzerinden dünyadaki en yaygın barbarlık ve vahşet ortaya çıkmıştır. Etin yeniden dirileceği gerekçesiyle müminlerine yasakladığı ölü yakma ritüeline rağmen, Engizisyonun odun yığınları üzerinde yaktığı insanlarla bizzat yol gösterici olmuştur Kilise; cadıların yakılmasında bir ilerleme ilkesinin öncüsüdür. Fakat unutulmasın, Kilise İncil değildir ve Kutsal Kitap onun rahatsız edici vicdanı olagelmıştır.” (Bloch,

Bu nedenle Ortaçağ'da sınıflar konumlanmasının ve sınıflar çıkarlarının bir gereği olarak çok sayıda köylü isyanları görülür. Ama F. Engels'in de belirttiği gibi Almanya'da, Köylüler Savaşı'ndan, yani Al-

Emst; *Hristiyanlıktaki Ateizm*-Çev.: Veysel Atayman-; Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s. 60); "Din adamları zümresi, birbirinden adamakıllı ayrı iki sınıf biçiminde bölünüyordu. Feodal kilise hiyerarşisi, aristokratik sınıfı oluşturuyordu: Piskoposlar ve başpiskoposlar, manastır papazları, manastır başkanları ve öteki yüksek aşamalı papazlar. Bu yüksek kilise görevlileri, ya imparatorluk prensleri ya da başka prenslerin metbuluğu (suzeraineté) altında, birçok serfler ve angaryalılar ile birlikte, geniş toprakları egemenlikleri altında tutan feodal beylerdiler. Uyruklarını yalnızca soyluluk ve prensler kadar acımasızca sömürmekle kalmıyor, ama bu işi daha da köpeksi bir biçimde yapıyorlardı. Dolaysız zor dışında, dinin bütün mızıkçılıklarını; uyruklarının son mangırlarını sökmek ve kilise varlığını artırmak için, işkencenin korkunçlukları dışında aforoz ve günah bağışlamanın tüm korkunçluklarını kullanıyorlardı. Belge sahteciliği, bu ulu kişiler için, günlük ve alışılmış bir para sızdırma aracıydı. Ama sıradan feodal yükümlülük ve vergiler dışında, ayrıca öşür de aldıkları halde, tüm bu gelirler onlara yetmiyordu. Halktan daha çok para sızdırmak için, kutsal resim ve tansıklı kutsal evliya eşyası üretmeye, dua yerleri örgütlemeye, günah bağışlama ticareti yapmaya giriştiler ve bu iş, uzun zaman, çok büyük bir başarı ile sürdü. Bu yüksek aşamalı papazlar ile onların, siyasal ve dinsel sapkınlıkların (hérésies) yayılması sonucu durmadan güçlenen kalabalık keşişler jandarması hem halkın, hem de soyluluğun hınç konusu idiler. Doğrudan doğruya imparatorluğa bağımlı bulundukları ölçüde, prensler için bir engel oluşturuyorlardı. Koca göbekli piskoposlar ve başpapazlar ile onların keşişler ordusunun tatlı hayatı, soyluluğun kıskançlığını çekiyor ve vaaz-ları ile apaçık bir çelişme durumunda bulunduğu ölçüde, bunun masraflarını çeken halkı kızdınyordu. Din adamları zümresinin halk takımı (plébéinne) bölüntüsü, köy ve kent bölge papazlarından (curé) oluşuyordu. Bunlar, kilise feodal aşama-sırasının dışında idiler ve zenginliklerinden hiçbir pay almıyorlardı. Çalışmaları pek denetlenmiyordu ve bu çalışma kilise bakımından ne kadar önemli olursa olsun, şimdilik kışlaya sokulmuş keşişlerin polis hizmetleri kadar gerekli değildi. Bu nedenle onlara çok az para verili-yordu ve arpalıkları da, çoğu zaman, çok değersizdi. Burjuva ya da halktan geldikleri için, yığının maddi durumuna, papaz olmalarına karşın burjuva ve halkta sevgi uyandıracak kadar yakın bulunuyorlardı. Çağın hareketlerine katılma, keşişlerde çok seyrek görülen bir şey olmasına karşın bu, papazlarda kuraldandı. Hareketin teorisyen ve ideologlarını bunlar sağlamış ve aralarından, halk takımı ve köylülerin temsilcisi olan birçoğu, bu nedenle, darağacında ölmüşlerdir. Bundan ötürü, halkın rahiplere karşı beslediği hınç, bu papazlara karşı ancak çok seyrek olarak yöneliyordu. Prenslerin ve soyluluğun üstünde imparatorun bulunması gibi, yüksek ve aşağı din adamları zümresinin üstünde de Papa bulunuyordu. İmparatorun,... imparatorluk vergilerini toplaması gibi, Papa da Roma sarayının lüksüne ödediği genel kilise vergilerini topluyordu..., bundan doğan artan baskı, yalnızca rahiplere karşı beslenen hıncı büyütmeyle kalıyor, ama özellikle, o çağın en ulusal zümresi olan soylulukta, ulusal duyguyu da güçlendiriyordu." (Engels Friedrich; *Köylüler Savaşı*-Çev.: Kenan Somer-; Sol Yayınları; Üçüncü Baskı; Ankara- 1999; s. 36-37)

man toprağındaki Anabaptist¹¹ başkaldırından önce, köylülüğün tek ve genel ulusal bir ayaklanmasından söz edilemez. Yine tüm bu ayaklanmalar yenilgiyle sonuçlanmıştır. Bunun birbiriyle bağlantılı iki nedeni vardır: Birincisi, toplumsal devrim sırası burjuvazidedir; köylülüğün, komünistik (ütopik) tasarımları bile yaşamın kendisinde, her şeyden önce, burjuva gereksinmelerin gerçekleşmesine aracılık etmiştir. İkincisi ise köylülük başkaldırılarınin karşı-cephesinde prensler-soylular ve kentliler birleşik bir blok oluşturmuşlar ve köylülüğün devrim yapma yeteneklerini ellerinden almışlardır.¹² Sırası gelmişken bir noktayı özellikle vurgulamak gerekiyor: Ortaçağ'da sınıf savaşımalarının dinsel nitelik taşıması, ideolojilerin çıplak duruma gelmediği o dönemde, sınıf çıkar ve isteklerinin dinsel örtü altında verilmesi bir zorunluluktur; bu durum, hiçbir biçimde gerçeği değiştirmez.

Ortaçağ'da başkaldırı, koşullar gereği çeşitli biçimler altında yaşama taşıdı. Örneğin Almanya'daki köylü isyanı (kırsal isyan), feodalizme karşı silahlı bir başkaldırı idi; buna karşın Fransa'da isyan (kentsel isyan), kentlerin feodalizme karşı mücadelesi biçiminde gerçekleşti. Anadolu'nun peygambersiz ve devletsiz yasaklı kültürü Kızılbaşlık, yoksul köylülüğün önderlik ettiği bir başkaldırıydı ve kentlerin esnaf temelli başkaldırısıyla (Ahilik) yazgı ortaklığı yaptı. Ancak, esnaf-işçi

11. XVI. yüzyılda, küçükken yapılan vaftizin hiçbir değeri bulunmadığı ve bunun için büyüklerin de yeniden vaftiz edilmeleri gerektiği inancı üzerine yapılan Anabaptizm, zamanla Hristiyanlığın kamulculuğuna dönüştü. Tasarımladıkları sosyalizm-ötesi insanlığın kurtuluş düşünüyü yaşama taşıyabilmek için, Alman toprağında büyük ayaklanmalara giriştiler. Katoliklere papazların gereksizliğini ileri sürüp, kişinin yolunu, kendi iç aydınlığının rehberliğiyle kendisinin bulması gerektiğini savundular. Sermayenin bir azınlık elinde toplanmasına karşı çıktılar ve iyi Hristiyanların mallarını birbirleriyle paylaşmaları gerektiğini savundular. Bu nedenle Anabaptistler, Alman toprağının ilk komünistleri olarak algılanırlar. (Esat Korkmaz)

12. "Bu nedenle ortaçağda birçok yerel köylü isyanları görülür, ama hiç değilse Almanya'da, Köylüler savaşından önce köylülüğün bir tek genel, ulusal ayaklanması görülmez. Buna köylülerin, tek başlarına, karşılarında prenslerin, soyluluğun ve kentlerin sağlam bir bağlaşma biçiminde birleşmiş örgütlü gücünü buldukları sürece, bir devrim yapmaya yetenekli olmadıklarını da eklemek gerek." (Engels Friedrich; *Köylüler Savaşı*-Çev.: Kenan Somer-; Sol Yayınları; Üçüncü Baskı; Ankara- 1999; s, 43)

temelli kentsel başkaldırı, Fransa’da olduğu gibi etkinlik kuramadı; çünkü Anadolu toprağında burjuvazi, kendi değerleriyle yaşama müdahale edemedi. İslamiyet belirleyici anlamda bir feodal devlet diniydi ve devlete başkaldırmak, aynı zamanda, Ortodoks İslamiyete başkaldırmak anlamına geliyordu.¹³

Kentlerin feodalizme karşı başkaldırısı, özü bakımından doğmakta olan sınıfın, yani burjuvazinin çıkarlarını gözettiği için Ortaçağ’ın resmi muhalefeti oldu bir bakıma: Kentler *église a bon marché*¹⁴ istiyordu; isteklerini yaşama taşımak için Kilise hiyerarşisinin zenginliklerine ve siyasal konumlarına saldırdılar. Kilisenin ve dogmaların gelişmesi, hemen her kötülüğü besleyen bir yozlaşmaydı: Doğal olarak kentlerin burjuva muhalefeti, kilisenin ilk düzeninin yeniden kurulmasını ve din adamları zümresinin ortadan kaldırılmasını talep etti. Bu yüksek din görevlilerini, keşişleri, Roma sarayını iptal etmek anlamına geliyordu.

13. “Batı’da, her sınıfın kendi kimliğiyle boy gösterdiği bir tarih süreci yaşandı. Orada burjuva devrimleri, genelde tüm Ortaçağ kurumlarına/değerlerine, özelde feodal sınıfa karşı yapıldı. Bu nedenle, o dönemde ilerici bir konumda bulunan burjuvazi, bilimsel anlamda hem kendi kendini eleştirebildi, hem de Ortaçağ’a/Ortaçağ değerlerine ilişkin doğru saptamalarda bulunabildi. Doğu’da ise tarih süreci, sınıflar ve sınıf kimliği açısından daha sisli yaşandı. Dar bir askeri aristokrasinin egemenliğinde biçimlenen barbar krallıklardan, organize feodal devlete geçildi. Toplum bir bakıma, askeri nitelikli egemen bir zümreyle bağımlı göçer/ yarı-göçer ve köylü yığınlarına ayrılmıştı. Köylülerin artı ürününe el konulması sürecinde, sınıflaşma kimliğinin karmaşıklığına koşut olarak, ilksel eşitlikçi toplumdan kalma davranış biçimlerinin/ anılarının, bunların yarattığı durumunda olan geleneklerin yönlendiriciliğinde, merkezi otoriteye karşı sayısız isyanlar oldu. Batı’da köylü isyanları, düşyapısal (ütopik) da olsa komünizmi tarihin gündemine sokmasına karşın, yaşanan sürecin mantığına uygun olarak, burjuva eşitliğinin coşkusuna kapılmaktan kurtulamadı; burjuvaziyle birlikte kapitalizm-öncesi egemenlik ilişkilerine ve geçmiş değerlere karşı amansız bir mücadeleye yöneldi. Doğu’daysa ilişkiler bu denli açık yaşanmadı; sınıflaşma silikliğinin getirdiği bir hedef bulanıklığı vardı. Coşkusuna kapılacakları sınıf kimlikli bir burjuvazi ve burjuva eşitliği yoktu; çaresiz, uygarlık-öncesinden gelen ve uygarlığa adım atılır atılmaz yok edilmek istenen ilksel kolektivizm değerlerine sarılındı. Barbarlık insanlık değerlerine göndermeler yapılarak beslenmeye çalışılan bu isyan ideolojisi, yaşanan andaki toplumun geleceğini temsil eden burjuva değerlerle buluşamadığı için, toplumun somut gündeminden uzaklaşmış olan göçebe-çitlikçi insanlık değerlerine sahip çıktı.” (Korkmaz Esat; *Şeyh Bedreddin ve Vâridât*; Anahtar Kitaplar Yayınevi; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2010; s. 45-46)

14. Ucuz kilise

Dışarıdan bakıldığında kentler, kralların koruması altında olmakla birlikte, aynı zamanda, her biri bir cumhuriyetti. Onun için papalığa karşı başkaldırıları, bir cumhuriyet başkaldırısıydı. Köylülere-esnafa-işçilere gelince, onların feodalizme karşı muhalefeti, kentlerin burjuva isteklerinin ötesine taşıyordu. Burjuva muhalefedinin rahiplere, papalığa ve başlangıç kilise düzeninin kurulmasına ilişkin tüm istemlerini kucaklamakla birlikte, Havariler Dönemi Hristiyanlığının eşitlik koşullarının topluluk üyeleri arasında yeniden kurulmasını ve sivil toplum için kural kabul edilmesini istiyorlardı. Onlara göre, insanların Tanrı karşısındaki eşitliği, sivil eşitlik, ötesinde servet eşitliği demekti. Feodal angaryaları, efendi hakkını, vergileri, ayrıcalıkları ve eşitsizlik nedeni gözükten zenginlik farklılıklarını ortadan kaldırmaktı amaçları.¹⁵

XII. yüzyıla taşınıldığında, Ortaçağ'ın Katolik inancının yaradılış tasarımları örselenmiş, yer yer yıkılmış; ancak Rönesans'a kaynak olacak varoluş-varlığa geliş tasarımları tam olarak kurumlaşabilmiş değil-

15. “Tarihsel bir görüşün sonunun geldiği dönemlerde ihtiyaçlar elbette birbirine zıt olacaktır; kimine göre eskiyi korumak, yeniye uzaklaştırmak ihtiyaçtır ya da öyle görünür; kimine göre de yeniye gerçekleştirmek ihtiyaçtır. Gerçek ihtiyaç hangi yandadır? Gerçek ihtiyaç, geleceğin -öncelenmiş geleceğin- ihtiyacı olan yanda, ilerleyen hareketin ta kendisi olan yandadır.” (Feuerbach Ludwig; *Geleceğin Felsefesi*-Çev.: Oğuz Özgül-; Say Yayınları; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2012; s, 62); “Köylü ve halk takımı gereksinimlerinin dolaysız dışavurumu olan ve hemen her zaman bir ayaklanmaya bağlı bulunan mezhep sapkınlığının niteliği ise bambaşka idi. Bu mezhep sapkınlığı gerçi burjuva mezhep sapkınlığının rahiplere, papalığa ve ilkel kilise düzeninin yeniden kurulmasına ilişkin tüm istemlerini içeriyordu, ama ondan sonsuz derecede ileriye de gidiyordu. İlkel Hristiyanlığın eşitlik koşullarının topluluk üyeleri arasında yeniden kurulmasını ve sivil toplum için kural olarak tanınmalarını da istiyordu. ‘İnsanların Tanrı karşısındaki eşitliği’nden sivil eşitliği ve hatta kısmen daha şimdiden servet eşitliğini çıkartıyordu. Soyluluk ile köylülerin ayrıcalıklarının, ayrıcalıklı burjuvalar ve halktan kimselerin eşitliğini gerçekleştirmek, feodal angaryaları, efendi hakkını, vergileri, ayrıcalıkları ve eninde sonunda, göze çok batan zenginlik farklılıklarını ortadan kaldırmak: İlkel Hristiyan öğretiden zorunlulukla çıkan istemler olarak az çok açık bir biçimde ortaya konan ve desteklenen istemler, işte bunlardı. Feodalizmin doruğuna vardığı bir çağda örneğin Albililerde olduğu gibi, burjuva mezhep sapkınlığından ayırıldı olması henüz güç olan bu köylü-halk takımı mezhep sapkınlığı, 14 ve 15. yüzyıllarda açıkça aynı bir parti programı durumuna dönüşür ve burjuva mezhep sapkınlığı yanında çoğu kez tamamen bağımsız bir biçimde görünür...” (Engels Friedrich; *Köylüler Savaşı*-Çev.: Kenan Somer-; Sol Yayınları; Üçüncü Baskı; Ankara- 1999; s, 49)

di. Neyin doğru, neyin yanlış olduğuna ilişkin ölçütler ortadan kalkmıştı: Tam bir kavramsal cangıl yaşanıyordu. Cangıl ortamında, köylülüğün, köylülükle yazgı ortaklığı yapan esnafın-işçinin komünistik düşleri, izleyen geleceğin gerçeği olan burjuvazinin çıkarına ve burjuva aydınlanmasının-burjuva hümanizminin doğmasına hizmet etti.¹⁶

16. “İlk Rönesans’a değineceğiz. Rönesans, bu çözülmenin henüz kendisine bir kozmoloji kuracak kadar olgunlaşmadığı döneme denk gelir. Eski kozmoloji yıkılmış birden bire yerli yerinde duran şeylerin bir Jungle’ına dönüşmüştür dünya. Neyin olanaklı neyin olanaksız olduğuna dair bir kriterin bulunmadığı bu evrende artık her şey mümkündür..... Çözülme en hihayetinde 17. yüzyılda kendi ideolojisini-kozmolojisini kurar. Kurduğunda da yani çözülme tamamlanıp çözülmenin ideolojisi oluşturulduğunda da bu ‘denklik ideolojisi’ diyebileceğimiz şeylerin birbirine tahvil edilebilirliğini zihinlere kazır.” (*Modernlik/Yığımsal Etin Çözülüğü*; Felsefe Sosyal Bilimler Dergisi; 15 Temmuz- 15 Eylül 2012; Sayı: 17; s. 3)

İKİ GELENEK İKİ ÜTOPYA

“Ama bir de bedenleri silmek için yaratılmış bir ütopya vardır.
Bu, ölümler ülkesidir...”¹

Ayrıntılandırıdığımız Ortaçağ koşullarında; Batı Avrupa’da, *iki geleneğe bağlanan iki tür ütopya* ön aldı: Thomas More ve bu geleneğe bağlanan ütopyalar ile Thomas Müntzer ve bu geleneğe bağlanan ütopyalar. Sanırım sırası geldi, Kautsky’e kulak verelim; “İki heybetli insan sosyalizmin eşliğinde duruyor: Thomas More ve Thomas Müntzer. Dönemlerinde Avrupa’yı saran iki kişi: Biri ülkesinde en üst politik makama yükselmiş, eserleriyle çağdaşlarının hayranlığını kazanmış devlet adamı ve bilge; diğeri, çabucak bir araya topladığı proleter ve köylü yığınları karşısında Alman hükümdarlarının tir tir titrediği bir ajitatör ve örgütleyici. İkisi de bakış açısı, yöntem, mizaç bakımından taban tabana zıt, ikisi de amaçları, yani komünizm, gözü peklik, inançlarına bağlılık ve sonları açısından aynı: İkisinin de ölümü giyotinle olmuştur.”²

Öncelikle belirtelim ütopyalar, uzak geçmişin *başlangıç saflığı* üzerine kurulur: Zamanı geriye sarıp aklımızı *kendi aleyhine* çeviremezsek, başlangıç saflığından bugünkünden *farklı* bir yaşam-düzen yaratamayız. Demek ki başlangıç saflığı üzerine yapılandırdığımız ütopyalarımızın kimi içeriklerini-parçalarını *kendi olanaksızlığından* ayırıp

1. Foucault, Michel; *Ütopik Beden*-Çev.: Sibel Yardımcı-; Teorik Bakış 3; İstanbul-2014; s, 41

2. Kautsky, Karl; *Thomas More ve Ütopyası*-çev.: Oğuz Özügül-; Pencere Yayınları; İstanbul- 2006; s, 11

güncelleyemediğimiz için, bugünkü bu sömürü düzeni filiz verip geliştirdi. Ezilenlerin ütopyası, Yer Olmayan Yer’de ve egemen düzenin dışında, çoğunlukla uyumsuzdur: Tarihin içinde, ezilenlerin hafızasında kayıtlıdır. Güncellenemese de, bu konuda tümünden başarısız olursa da ezilenlerin ütopyası, kendi başarısızlığından doğan bir anka’dır. *Anka*, Bâtınî tasavvuf kültüründe, simgesel anlamda, zihinde biçimlenen *varoluş* ya da âlemin *maddi varlığı* anlamına geldiği gibi, *ölmeden evvel ölmeyi* ya da *yaşarken dirilmeyi* de çağrıştırır. Mitolojiye göre anka, bulunduğu yerdeki kuşları avlıya avlıya batıya doğru uçar; göçü sırasında çocukları da kapar; bu nedenleşikâyet edilir ve bedduaya uğrar, nesli tükenir. Söylence, âlemdeki maddi varlıkların; tıpkı anka gibi bir bakıma var, bir bakıma yok; hem var, hem yok olduğunu anlatır. İnsanı, sanılarla gerçek arasında gezdirir.³

Anlaşılabileceği gibi ütopyaların tarihselliğinin araştırılması, yitirilmiş-unutulmuş bir geçmişin, yitirilen-unutulan kavranışına *dönmeyi* gerektirir: Dönmeyi bir *zorunluluk* olarak öne çıkardığı için ütopya, aynı zamanda, güncelleme çabasının ürünü anlamında *güncelliktir* ya da güncellenememiş bir geçmişin günümüze yansıyan bir *kalıntısıdır*; şimdinin çatışmalı ortamına taşınma özlemiyle *doğuma* hazırlanan, *doyurulmamış aç geçmiştir*. Ezilenlerin ütopyası söz konusu olduğunda, bu *doyurulmamışlık*, bu *aç geçmiş*, ütopyanın *olanaksızlığından* kopardığı parçaların yaşama taşınmasına aracılık eder.⁴ Her aracılık yaptığında, şimdinin eleştirisinden yola çıkarak geleceği kurmak isteyen-

3. Korkmaz, Esat; *Ansiklopedik Şeytan Tasarımı Terimleri Sözlüğü*; Anahtar Kitaplar Yayınevi; İstanbul- 2006; s, 80

4. “Ütopyanın yer-olmayanı, çoğu kez egemen düzenin dışında ve genellikle çoğunluğun paylaştığı düşüncelerle uyumsuzluk halinde, çok çeşitli yerlere dağılmıştı.... Ütopyanın tarihselliğinin araştırılması, unutulmuş bir geçmişin, çoğu kez yitirilmiş olan kavranışına geri dönmeyi gerektirir.... Ütopya aynı zamanda güncelliktir, gerçekleşmemiş bir geçmişin kalıntısıdır, çatışmalı bir şimdinin eleştirisini güçlendirme zorunluluğu olarak yeniden ortaya çıkan, doyurulmamış bir ihtiyacın bir tür anımsanmasıdır.... Ütopya rahatsız eder..” (Riot-Sarcey, Michèle; *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon*-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003;Giriş; s. 5-6)

lerin *gömül çocuğu* olarak usulcacık sokaklarda-meydanlarda *gezinme-*
ye başlar. Anlatmaya *gerek yok*: Şimdinin düzeninde, şimdinin kafasında ütopyaya *yer yoktur*; o, kendi düşüne taşınmak isteyenler için, yerin ve zamanın *dışında* bir sığınaktır.

“Kusursuz bir toplum düşüncesi birçok kültürde ve tarihin büyük bölümünde insanlığın aklını meşgul etmiştir; ama bu gerçekleştirilebilir bir geleceği görür gibi olmaktan çok yitik bir cennetin anısı olarak yorumlanmıştır. Platon ideal cumhuriyetini tarih öncesi bir Altın Çağ’a yerleştirmişti ve günümüzden iki yüzyıl kadar öncesine dek kusursuz bir toplum, geri getirmenin olanaksız olduğu bir geçmişte ya da hiçbir haritada yer almayan uzak bir diyarda bulunan bir yer olarak düşünülüyordu. *Ütopya*’nın (1515) yazarı Sir Thomas More-hem ‘iyi bir yer’ hem de ‘hiçbir yer’ anlamındaki bu terim onun tarafından ortaya atılmıştır- düşsel topluluğunu uzak bir diyara yerleştirdi. ... İnsani amaçların ister Platon’daki gibi değişmediğine ya da Marx’taki gibi evrildiğine inanılsın; ister bu amaçların özü doğa yasalarının bilimsel keşfi yoluyla biliniyor ya da bir inanç meselesi olarak kabul ediliyor olsun, geriye insan yaşamının olağan çatışmaları kalır... Bir uyum durumu arayışı ütopyacılık düşüncesi açısından tamamlayıcıdır ve temel gerçekdışılığını ortaya koyar... Çatışmadan bağımsız bir varoluş insan açısından olanaksızdır... İnsanın düşleri gerçekleşmiş olsaydı, sonuç, boşa çıkmış her ütopyadan daha kötü olurdu.Neyse ki ideal bir dünya tasavvuru hiçbir zaman gerçekleşmedi.... Ütopyalar toplu kurtuluş düşleridir ve uyanikken birer karabasan oldukları görülür.”⁵

Ütopya, amacın izinde, şimdiki zamanın kurban olarak sunulduğu, karşılığında *geleceğin* gerçekleştiği bir tasarımdır. Tasarımda, toplumsal örgütlenişin hemen her türden işlevselliği *anonimlik* içinde düzenlenir. Bu-Dünya’nın *pisliğinden* korunmak için Ütopya, yeryüzünün *en az bulunduğu yerde* kurulur. Anlaşılabacağı gibi Ütopya, *ilk ezber* olarak algılanan *uzak geçmişten* esin almakla birlikte *öncenin*

5. Gray, John; *Kara Ayın/ Apokaliptik Din ve Ütopyanın Ölümü*-çev.: Bahar Tımaççı;- Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2013; s, 27-28-29-30)

özlemini iptal eder; daha iyi bir dünyaya yönelik *sıla özlemi*, önceyi düşünmeyi *inkâr* eder.

Açıktır ki “Ütopyacı çare öncelikle olumsuz olmalıdır ve tüm diğer kötülüklerin kaynağı olan bu kökü koparmak ve yoketmek için bir savaş tamtarnı işlevi görmelidir.”⁶

6. Jameson, Fredric; *Ütopya Denen Arzu*-Çev.: Ferit Burak Aydar-; Metis Eleştiri; İstanbul- 2009; s, 30

THOMAS MORE VE MORE'A BAĞLANAN ÜTOPYALAR

“İnsanları huzursuz eden olaylar değil,
olaylar hakkındaki görüşleridir.”
(Epiktetos)

Ütopya her ne kadar *terim* olarak Thomas More tarafından üretilmişse de köken anlamında, insanlığın başlangıç koşullarına taşınabilir; geriye taşınmaya *en yatkın* tasarım durumundadır. Başlangıç toplumlarında ütopya, dünyanın değil ama insanlığın *sonuna* bağlanır: Bir bakıma, *toplumsal zamana yapılan ölüm töreninden* sonra başlayan yaşamdır. İnsanlığın bu son yıkımına ya bir tufan, ya bir deprem, yanardağ patlaması, yangın ya da önü alınamaz bir salgın neden olur. Bütün bunlar başlangıç insanların ütopyası olarak tanımlayabileceğimiz, yaşamın yeniden canlanmasının bedeli anlamında, *çekilmesi zorunlu acıdır*.¹

“Ortaçağ’ın karanlık ve baskıcı... kaos ortamında özgür, adil ve herkesin mutlu olduğu bir toplumsal düzen özlemine ilişkin eserler verildi. Bunların arasında en önemlileri Thomas More’un (1478-1535) *Ütopia*, Tommaso Campanella’nın (1568-1639) *Güneş Ülkesi* ve Francis Bacon’un (1561-1626) *Yeni Atlantis* adlı eseridir. Aslında ilk ütöpik devlet örneği önce Platon tarafından herkesin bildiği ‘Devlet’ adlı eser-

1. “Ancak imkânsızın büyüyle harekete geçeriz: Bir ütopya doğurup kendini buna hasretemeyen bir toplum, köhneleşme ve yıkım tehdidiyle karşı karşıyadır adeta. Hiçbir şeyden büyülenmeyen bilgelik, verili, mevcut mutluluğu tavsiye eder; insan bunu reddeder ve bir tek bu reddediş bile onu tarihsel bir hayvana, yani bir *hayal edilmiş* mutluluk meraklısına çevirir.” (Cioran, E.M.; *Tarih ve Ütopya*-Çev.: Haldun Bayrı-Metis Yayınları; Üçüncü Basım; İstanbul- 2013; s, 82)

le İsa'dan önce verilmiş, toplumun iki üst katmanını (yönetici ve asker sınıfı) içine alan bir sosyalizm düşünülüyordu. Thomas More ise eserinde tümüyle sınıfsız bir toplum düşünmüş, eşitlik ilkesi uyarınca özel mülkiyeti yasaklamıştı. Tüm dinlere ve dinsizlere aynı sevgi, saygı ve hoşgörü içinde yaklaşmış, savaştan özenle kaçınmıştır. Campanella, mevcut devlet yapısı karşıtlığı nedeni ile yaşamının 27 yılını tutuklu geçirmiş, eserinde o da mal, mülk, kazanç ayırımına karşı çıkmış, ülkenin dünya görüşüne bilim ve felsefeyi egemen kılmıştır. Devletin başına ülkenin en bilge kişisini geçirmiş, ideal toplum düzeninin doğayla uyumlu olmasını şart koşmuştur. Ülkede çarşı-pazar alışverişini ve para kullanımını kaldırmıştır. Her iki düşünürde de çalışma saatleri 4-6 saatle sınırlandırılmıştır. Bacon ise yapıtını 'bilim toplumu ütopyası' üzerine kurgulamış, her şeyin din üzerine kurulu olduğu Ortaçağ'ın Hristiyan devlet tasarımına bir alternatif sunmuştur. Söz konusu yazarlar kendi ütöpik devletlerini yaratıp, kendi ütopyalarını kurarken ülkelerinin içinde bulunduğu toplumsal açmazlardan, siyasi düzensizliklerden etkilenmişler, Rönesans ruhuna uygun, hoşgörüye ve bireyin özgürlüğüne dayalı, sanatın ön plana çıktığı, içinde sevgi, saygı odacıklarının bulunduğu, mutluluğu ön planda tutan, insana yakışan yaşam alanları oluşturmuşlardır.”²

Aslında More geleneğinin kaynak kimliği Platon'dur (İ.Ö. yak. 427-yak. 347): Platon'un siyasi diyaloglarının Rönesans dönemi ütopyacılarına, en başta da Thomas More'a esin verdiği kabul edilir. O dönemde Helenizm tarafından *ütopya*, henüz *kavramlaştırılmış* değildi. Siyaset, yaşama geçirilebilir bir programdı.”Ütopyalar, terimin ortaya atılmasından önce de vardı. Platon'un Politeia'sı (Devlet) More'dan H.G. Wells'e kadar birçoklarına model oluşturdu. Euemeros (...) *Hiera Anagraphe* (Kutsal Şeylerin Tarihi) adlı yapıtında ütöpik bir adadan söz etti. Plutarkhos da Lykurgos'un yaşam öyküsünü anlatırken ütöpik bir Sparta betimledi. Atlantis efsanesi birçok düşsel ülkeye esin kaynağı

2. Pütün, Dr. Reyhan,; *Gezi'nin Gerçek 'Kahramanları'*; Milliyet; Düşünenlerin Düşüncesi; 20 Haziran 2013; s, 25

oldu. 15. yüzyıldaki keşifler ise daha gerçekçi ortamların tasarımlanmasına olanak verdi. Örneğin More *Utopia*’da Amerigo Vespucci ile bağ kurdu. More gibi hümanist temaları işleyen ütopyalar arasında Antonio Francesco Doni’nin *I mondi* (1552; Dünyalar) ve Francesco Patrizi’nin *La città felice* (1553; Mutlu Ülke) adlı yapıtları vardı...”³

Aziz Thomas More olarak da bilinen More, Sir Thomas (1477-1535), Oxford’da iki yıl Latince ve biçimsel mantık eğitimi aldı; 1494’te gelenek hukuku eğitimi almak üzere Londra’ya döndü. 1496’da baroya avukat yetiştiren dört resmi kurumdan biri olan *Lincoln’s Inn*’e kabul edildi. 1501’de baroya girdi. Dört yıl boyunca, *Chartreuse* tarikatına bağlı bir manastırda kaldı ve keşişlerin yaşamlarını paylaştı. Fransisken tarikatına *yakınlık* duymasına karşın, bağımsız bir Hristiyan olarak Tanrı’ya ve insanlara *daha iyi* hizmet edeceğine karar verdi. Eylül 1510’dan, kralın hizmetine girdiği 1518 yılına değin, Londra’nın iki yönetici yardımcısından biriydi. 1513-1518 arasında Latince ve İngilizce yazdığı *History of King Richard III* (Kral III. Richard’ın Tarihi), İngiliz tarih yazıcılığının ilk başyapıtı kabul edilir.

1515’te, bir İngiliz-Felemenk ticaret anlaşmasını gözden geçirmekle görevlendirilir. Felemenk’te başlayıp Londra’ya dönüşünde tamamladığı *Utopia*, Aralık 1516 yılında Leuven’de yayımlanır. 1521’de hazine bakanı yardımcısı olur ve şövalye unvanını alır. 1523’te, Avam Kamarası’nda sözcü seçilir; 1524’te Oxford, 1525’te Cambridge üniversitelerinin yöneticisi olur. Aynı yıl *Lancaster Düklüğü* yöneticiliğine atanan More, Kuzey İngiltere’nin yargı ve yönetimi üzerinde söz sahibi durumuna gelir. 1527 yazında, bir elçilik görevinden döndüğünde, VIII. Henry’nin bir erkek evlat doğuramadığı için Aragonlu Catherine’yle evliliğinin geçersiz olduğu savıyla karşılaşır; bu sava karşı çıkar. Evliliğin geçersiz olduğunu ilan etmesi için Papa’ya gönderilen mektubu imzalamaz. Din adamları, kralın kilisenin başı olduğunu onaylayınca, görevinden çekilmek ister.

Kral, 1533’te *Catherine*’den boşanarak *Anne Boleyn* ile evlenir.

3. *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*; Cilt: 31; İstanbul; s. 84

Anne Boleyn'in *taç giyme* törenine katılmayan More, kralın *suçlamalarına* muhatap olur. 17 Nisan 1534'te, *Londra Kulesi*'ne hapsedilir. 1 Temmuz 1535'te mahkemeye çıkarılır; jüri, oybirliğiyle More'u suçlu bulur. More, önce vatan hainlerine verilen, *gerilip asılarak dört parçaya bölünme* cezasına çarptırılırsa da kral bu cezayı, *boyun vurmaya* çevirir. İdam edildikten sonra, papa XI. Pius tarafından azizliğe yükseltilir.⁴

More, Platon'dan beri bilinen, *ideal site* anlayışını güncelleyerek *yeni bir tür* yaratır. Eşitlikçi bir sitenin temellerini, *somut* örnekleri kullanarak kurgular; hem *edebi* bir tür yaratır hem de toplumsal tabulara *meydan okur*. Kurguda yergi, mizah ve alay, diyalektiği sürekli *canlı* tutar. Bu durum, dogmatizme karşı bir set oluşturur. Kendisine yönelik *eleştiriyi* kendi içinde taşır ve kendisine özgü yöntemi geliştirir. Okuyanı, egemen ideolojiyi sorgulamaya yöneltir ve gerçeği *keşfetmeye* zorlar. Başkalarıyla birlikte eşit, adil ve mutlu yaşamak gibi toplumsal boyutta *etik* bir hedef oluşturur. Kurguda kullanılan *retorik*, olanaksızın *başka yerde* gerçekleştirilmiş olduğuna ve bu olanaksızın burada ve şimdi gerçekleşmesi için, bizim uygun tarihsel koşulları *yaratmak* sorumluluğumuzun olduğuna yönelik bir inanç yaratmak ister bir bakıma. More'un ütopyik kurgusunda, "Ada Ütopya adını taşıırken, hükümdan Âdem'dir (halksız prens), başkent, karanlık kent anlamına gelen Amorot'dur, ırmağın adı susuz anlamına gelen Anhydra'dır, anlatıcı Raphaël Hythloday, anlamsız söyleyen büyük meleğin adını taşımaktadır, vb."⁵

More'un Ütopyası, *bilgece* bir kurguyla eklemlenmiş iki kitaptan oluşur: II. Kitap'ı, Felemenk'te, I. Kitap'ı ise dönüşünde Londra'da yazdığı genel kabul görür. I. Kitap, çağın toplumunu sorgular ve sorguladığı toplumun üretisi durumunda bulunan *kötülüklere* karşı duruş alır.

4. *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*; Cilt: 23; İstanbul; s. 134-135

5. Madonna-Desbazeille, Michèle; *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.*; Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s. 257

Tasarımda *More*, Anvers’de *Pierre Gilles* ile karşılaşır; O *More*’u, Amerigo Vespucci’nin keşif gezilerine katılan ve filozof bir denizci olan *Raphaël Hythloday*’la tanıştırır. Kurgu, *Raphaël*’in bilinmeyen ülkelere ilişkin yolculuklarının anlatılmasıyla yol alır. Derken Gilles, *More* ve *Raphaël*, *sorgulama* içerikli bir söyleşiye girerler: Hükümdarların zorbalığı nasıl önlenecektir? Şiddete ve savaşa neden olan iktidar açgözlülüğünün önü nasıl alınacaktır? Filozoflar, daha iyi bir yönetim için hükümdara yardım etmeleri gerekli midir?

Söyleşi kapsamında, *kötülük* üreten toplumsal sorunlar, zenginliğin eşitsiz dağıtımından kaynaklandığı konusunda ortak anlayış belirlince adaletin alanına girilir: *Raphaël*, sorunu gündeme getirir ve çözüm önerilerini sıralar. Yasa, hırsızları ölüm cezasıyla cezalandırmakla *adaletsizdir*, çünkü *caniye* verilmesi gereken cezayı hırsıza verir; hırsız aleyhine *orantısız* ceza uygular. Yaşamın *değerine* saygı göstermediğinden uygulama *insanlık dışıdır*. Bu nedenle yasa uygulaması, hırsızların sayısını azaltamamıştır.

Raphaël’e göre nedeni açıktır: *Aç* olan bir kimseyi, hiçbir şey çalmaktan alıkoyamaz. Peki, ne yapılacaktır? Çözüm, *ekonomiktir*: Hırsızlığın kökünün *kurutulması* için, *yoksulluğa* çare bulunması gerekmektedir. Hırsızlık, insanın *içinde* olan, ona *doğuştan* verilen bir *kötülük* değildir. Yoksulluğun nedeni, *özel mülkiyettir*; özel mülkiyet üzerine oturan iktidar, zayıfları ekonomik yönden *ezmektedir*. Üçlü söyleşide, İngiliz ve Fransız sarayları eleştirilir, *avutucu* reformları karşı çıkılır ve *başka bir dünya icat* etmek için, özel mülkiyetin ve paranın köktenci bir biçimde *ortadan kaldırılması* gerektiği kanısına varılır.

II. Kitap’ta, I. Kitap’ta yapılan eleştirilerin *düzeltilmesi* durumunda, nelerin gerçekleşeceği sıralanmaya çalışılır: Bir bakıma *More*’un düşsel tasarımı, genelde İngiltere’nin, özelde Londra’nın *tersine* dönüşüm ürünü gibidir. Böyle olmasına karşın, yani *hiçbir-yerde* olduğu savlanmasına karşın, bu Ada, Yeryüzü’nün herhangi bir yerindedir; O’nu, keşif yolları üzerinde, bilinmeyen *herhangi bir yere* konumlandırmak olasıdır.

Her Şeye karşın İngiltere'ye benzerlikleri çarpıcıdır: Anakara'dan bir *kanalla* ayrılmıŐ durumdadır ve 54 kentten oluŐmaktadır. (İngiltere'de Londra dışında 53 kontluk bulunmaktadır).Ütopya'nın karanlık kent anlamına gelen başkenti, sisten başını alamayan Londra'nın *kasfetli* havasını anımsatmaktadır. Şöyle de düşünölebilir: More'un Ütopyası, bizim evrenimizin güneŐinin *ulaŐamadıŐı* bir yerde, yani *karanlıkta*, karanlık bir Güneş tarafından *karartılan*, karanlıkla aynı yasaya başlı *başka bir gözle* görölebilen *düşsel* bir adadır.

En önemlisi More'un Ütopyası'nda, Tanrı *iptal* edilmektedir. Tanrı iptal edildiŐinde ortaya çıkan *yetki boşluŐu*, *kralın eylemiyle* doldurulmaktadır. Kral Utopos, Ütopya'yı; bir *kanal* kazdırarak anakaradan ayırır. Böylece Ada, *özerk* bir yapıya kavuŐur; kendi içine kapalı, ulaŐılması *zor* bir dünyadır artık.

Giderek doŐal durumundan *sıyrılıp bir kültür* ortamına büröünür; üst derecede bir *insanlık ve uygarlık* aşamasına taşınır. Açılan kanalla dış dünyadan *korunmuŐ* olduŐundan, yıkım getirecek bir salgın hastalık olması-yayılması söz konusu deŐildir. Siteler *surlarla* korunmuŐ durumdadır; bütün siteler, birbirine *benzemekte*, sokakların açılım düzeni ulaŐımı, olaŐanüstü *kolaylaŐtırmaktadır*. Evler sanki birbirinin *eŐidir*, kapılarında *kilit* yoktur. Toplumsal yaşamın saydamlıŐını ve gizlenecek bir sırrın bulunmadıŐını simgelemek üzere, *cam* malzeme bolca kullanılmıŐtır. Ayrıca özel mülkiyetin oluŐma riskine karşı evler, *on yılda* bir deŐiŐtirilmektedir. Yine de sistem, bu-dünyaya taŐınabilme olasılıŐı yaratmak için tümöyle kusursuz deŐildir. Kötölük azaltılmıŐ olmakla birlik *ortadan* kaldırılabilmiŐ deŐildir.

Mal ortaklıŐı, herkes için *eşit bir zaman* paylaŐımı yaratır: Yaşam aralıŐı olarak düzenlenmiş olan gün, yalnızca *6 saatlik bir çalışmayı* öngörür. AnlaŐılacaŐı gibi herkesin, kişisel olarak kullanacaŐı *boş zamanı* vardır. Boş zaman, *aylaklıkla* geçirilmez; çünkü aylaklık, kişinin kendi kendini *kaybetmesi* demektir.

Özel mülkiyetin ve paranın ortadan *kaldırılmıŐ* olması, her türden *kişisel iktidarı* ve *zorbalıŐı* önlerken tam tersine, *yurttaşlık* temelinde bir

toplum sözleşmesinin olanaklarını yaratır. Ütopya'nın siteleri, *özerktir* ve kendi iç işlerini, Ütopyalılar arasından 1 yıllığına seçilen görevlilerce yürütür. Her birey, gizli oyla yapılan seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir. Yasama görevini yürütecek olan vekiller ve hükümdar seçimle belirlenir; gerektiğinde *halk* tarafından görevden alınabilir.

Ütopya'da uygulanan ve kendi kendine yeten ekonomi, lüksü kovarken sefaleti ortadan kaldırır. Para ortadan kaldırıldığı için, para anlamında altın da değer *yitirir*: Bu durumu mizahi olarak öne çıkarsın diye altın oturak yapımında kullanılır.⁶

More geleneğini yaklaşık 100 yıl sonra Thommago Campenella (1568-1639) *Güneş Ülkesi* (Site) adlı yapıtıyla pekiştirdi. Rönesans hümanizmi ile Katolik ilahiyatını uzlaştırmaya çalıştı. 1583'te, Dominiken tarikatına girerek Tommaso adını aldı. Felsefeye deneysel yaklaşım ilkesini yansıttı ve felsefenin temeli olarak *deneyimin* gerekliliğini savundu. Heretiklikle suçlandı, tutuklanarak yargılandı ve hapsedildi. Calabria'ya dönmesi koşuluyla birkaç ay sonra serbest bırakıldı. Ancak koşula uymayarak Padova'ya gitti; orada Galilei ile tanıştı ve O'nu savundu (1616). 1593 yılında cinsel sapıklıkla suçlanarak Padova'da tutuklandıysa da beraat etti. Bu kez de Hristiyan inancıyla ilgili konuları bir Yahudiyle tartışmakla suçlanarak yargılanmak üzere Roma'ya götürüldü; heretiklik suçlamalarına karşı kendini savundu.

1599 yılında, Calabria'daki İspanyol egemenliğine karşı başlatılan ayaklanma hazırlığının manevi önderi durumuna geldi. Hazırlığın ortaya çıkartılması üzerine tutuklanarak Napoli'ye götürüldü; işkence altında ayaklanmanın önderi olduğunu itiraf etti. Deli rolünü ustalıkla oynadığı için öüm cezası, ömür boyu hapse çevrildi.

Hapisteyken *Güneş Ülkesi*'ni yazdı ve Katolik öğretilerini metafizik kuramının ışığı altında yenide ele aldı. 27 yıl hapiste yattıktan

6. Dürüşken, Çiğdem; *Ütopya*; Thomas More-Çev.: Çiğdem Dürüşken-; Kabalcı Yayınevi; İkinci Baskı; İstanbul- 2012; Sunuş/Thomas More ve Utopia; s, 7-23; Madonna-Desbazeille, Michèle; *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon*-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 256-260

sonra serbest kaldı (1626). Görüşlerini Roma'ya kabul ettirebilmek için yoğun bir çaba içerisine girdi. Umduğu sonucu elde edemedi; 1634'te Napoli'de, İspanyollara karşı bir komplonun ortaya çıkartılması üzerine Fransa'ya kaçan Campanella, kral ve kardinalca hoşnutsulukla karşılandı.

Campenella'nın *Güneş Ülkesi* adlı yapıtı, Rönesans'ın getirdiği kültürel yenileşme hareketinin, devlet ve toplum yapısına yansımalarının özgün bir örneği kabul edilir. Yaklaşık yüzyıl önce yaşamış Thomas More ve bu geleneği sürdüren öteki ütopyacılar gibi, Campanella da bu yapıtında, Platon'un Politeia'sını örnek alır. Platon'un ideal devletinde olduğu gibi Campanella'nın Güneş Ülkesi'nde de yöneticiler, aydınlanmayı içselleştirmiş kişilerdir. Ülkenin en yüksek yöneticisi, *filozof* bir rahiptir. Bireylerin görevi, toplumsal yarara öncelik verilerek düzenlenmiş durumdadır. Özel mülkiyet yoktur ve her şey ortaktır. Mülkiyet konusunda yasak o denli kesindir ki insanların kendi aileleri ve evleri de yoktur.⁷

Güneş ülkesi, Thomas More'un Ütopya'sını örnek alır: Kurgu, okyanusta kaybolmuş bir ada üzerinde kurulmuş, kusursuz ülkeyi keşfeden bir gemicinin anlatımıyla yapılır. Doğu'da konumlanan ülke, Taprobane (Seylan) adası üzerinde yer alır. Ada halkı Hindistan kökenlidir. Site bir yamaca konumlanmış durumdadır; dört ana yöne yönlendirilmiş yollar, sitenin dört kapısında son bulur. Yerleşme, yedi gezegenin adlarını taşıyan yedi daire üzerine serpilmiştir. Yamacın en üstünde, tepenin doruğunda, yine daire biçimli inşa edilmiş, gökyüzünü simgeleyen bir kubbeye örtülü tapınak yer alır. Tapınağın ortasında bulunan mihrabın üzerinde, gökyüzünü ve yeryüzünü gösteren iki harita vardır.

Sitenin yönetimi, her şeye hükmeden, her işle ilgili kesin yargıda bulunan ve *Güneş* adıyla anılan bir filozofa bırakılmıştır. Ona Pon, Sin ve Mor, yani Erk, Bilme ve Sevgi adlarındaki üç prens yardımcı olur.

Görüleceği gibi Campanella'nın Sitesi, biçimiyle, yönetimiyle ve diniyle evrenin yapısının sanki bir *izdüşümüdür*; astrolojik bir kentle karşı karşıyayız. Gezegenlerin buluşma anlarını simgeleyen gün-günler,

⁷. *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*; Cilt: 7; İstanbul; s. 202

tohum atma, hasat, çiftleşme ve üreme zamanı olarak düzenleniyordu. Doğa hem sitenin modeli hem de tapım nesnesiydi. Tanrı'yı *doğayla*, İsa'yı *akalla*, Hristiyan yasalarını *doğal yasalarla* özdeşleştiren Campanella, felsefeye dayanan bir *doğa dini* kurmuştu. Bu doğa dini, Güneş tapımıyla birlikte bir bütün oluşturuyordu: Doğarken ve batarken Güneş'e, *Gökyüzü'nün ışığı*, *Doğa'nın babası*, diye sesleniliyordu.

Güneş sitesi, More'un Ütopya'sının edebi çerçevesini ve içeriğini büyük ölçüde korumasına karşın, dini ve ideolojik temeli bütünüyle farklıdır. More'un Ütopyası, hiçbir yerde varolmayan ve tanımlanan haliyle yeryüzünde gerçekleştirilemeyecek olan bir ülkenin betimlemesi iken Campsanella'nın Güneş Sitesi, *mesihçi-kehanetçi* geleneğin ütopyacıl türe dönüştürülmüş bir mekânıdır. Mesihçi dönem zemininde, Platongil kusursuz cumhuriyetin güncellenmesidir bir bakıma. Doğrulanışını, tanrısal kehanette bulur.⁸

“Güneş Ülkesi'nde öyle mi ya, orada görev bölümü yapıldığından, meslekler, emekler ve işler paylaşıldığından, insanlar günde dört saatten fazla çalışmıyor. Kalan zamanlarını güle oynaya öğrenmeye veriyorlar, tartışıyorlar, okuyorlar, anlatıyorlar, yazıyorlar, yürüyüş yapıyorlar, zihin jimnastiği yapıyorlar, beden eğitimi yapıyorlar, üstelik neşe içinde. Oturarak oynanan oyunlara izin verilmiyor, ne aşık kemiğine, ne zara, ne satranca, ne de bu tür bir oyuna. Top oynuyorlar, balon oynuyorlar, çember çeviriyorlar, güreşiyorlar, cirit atıyorlar, ok fırlatıyorlar, tüfek atıyorlar. Kahredici yoksulluk altında ezilen insanların kötü huylar edineceklerini, kurnaz, asık suratlı, hırsız, sinsi, serseri, yalancı olacaklarını ve güvenilmez tanıklıklarda bulunacaklarını söylüyorlar. Zenginliğin ise onları terbiyesiz, kibirli, cahil, hain, bilgiasizliğine rağmen ukala, hilekâr, övünge, sevgi yoksunu, iftiracı kimselere dönüştüreceğine inanıyorlar’, diyor Campanella... Adalet anlayışları, her insana hakkını teslim etmek üzere kurulmuş; ne biraz eksik, ne biraz fazla. Tanrısal yasanın felsefi özünü, yani, ‘Sana yapılmasını istemediğin şeyi başkaları-

8. Frajese, Vittorio; *Ütopya Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.*: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s. 48-52

na yapma, sana yapılmasını istediğin şeyi başkalarına da yap!’ ilkesini düstur edinmişler...’’⁹

More geleneğinin üçüncü kimliği, Campanella’nın çağdaşı Francis Bacon’dır (1560-1626). Soylu bir İngiliz ailesinin çocuğu olarak Londra’da doğar. 1571 Nisan ayında, VIII. Henry tarafından 1546 yılında kurulan Trinity College’a (Camridge) girer. 1576 yılında, hukuk eğitimine başlar; bu arada, Paris elçisi Sir Amyas Paulet ile birlikte Paris’e gider. 1579’da babasının apansız ölümüyle mali sıkıntıya düşer ve İngiltere’ye dönerek hukuk eğitimine kaldığı yerden devam eder. 1591 yılında, II. Essex Kontu Robert Devereux’nun sadık danışmanı olur. Kontun, Kraliçe I. Elizabeth’i tahtan indirme girişimlerinde bulunması üzerine, araları bozulur. 1593 yılında, Middlesex Parlemantosuna girer. 1603’te Kraliçe Elizabeth ölür, yerine I. James geçer; O’nun dönemi, Bacon’ın parlak yıllarıdır; sir unvanını alır ve şövalyeliğe yükselir. 1617’de mühürdar olur; 1618’de ise başyargıçlığa yükselir ve *Baron Verulam* unvanını alır. 1626’da zatürre hastalığına yakalanır ve yaşamını yitirir.

Bacon’ın Yeni Atlantis tasarımı kaynağını Platon’dan alır. Atlantis efsanesine ilk kez Platon, *Timaio* adlı diyalogunda değinir ve kaynak olarak da Solon’u gösterir. Solon’un bu bilgileri, Mısırlı rahiplerin 9 bin yıllık tarihsel belgelerine dayanarak aktardığını belirtir. Platon Atlantis’in Herakles Sütunları’nın ötesinde, Küçük Asya ile Libya ülkesinden daha büyük olduğunu söyler. Atlantis orduları bütün Batı Avrupa ve Libya ülkesini ezip geçmiştir; ancak Atinalıların gösterdiği direnç karşısında gerilemek zorunda kalırlar. Platon’a göre İ.Ö. 9600’de, yaşanan bir deprem sonunda bir gecede Atlantis adası sulara gömülür. “Hepsi de altın çağın mutluluğunu yaşıyorlardı. Özgürlüklerini... tehdit eden Atlantisliyle savaşmak zorunda kaldılar ve onları yenmesini bildiler.... Atlantis o çağın emperyalist ve yozlaşmış Atina’sının imgesidir. Atlantis dalgalar arasında kaybolur ve sanki zamanın akışı onun

⁹. Dürüşken, Çiğdem; *Güneş Ülkesi/ Thoma Campanella*-Çev.: Çiğdem Dürüşken-; Kabalcı Yayinevi; İkinci Baskı; İstanbul- 2011; Sunuş; s, 7-8 ve 9

kaderini dünyanın geri kalan kısmına bağlamış olan savaşın içinde doğmuş gibi, ilk kentin toprakları ve halkı tufanda yok olur; yalnızca Mısırlılar, Atlantis'in uygarlık düzeyinin anısını saklamaktadır.”¹⁰

Kritias adlı diyalogunda Platon, Atlantis ile ilgili daha başka ayrıntılar da verir: İdeal bir demokrasiyle yönetilen *Atlantis* adası, bir yeryüzü cenneti olarak betimlenir. Ada, doğal ve yapay surlar, güzel konutlar ve yollarla donanmış durumdadır. Halkın uygarlık düzeyi çok yüksektir. Ne var ki giderek yozlaşan ahlak ve siyasal yaşam, Tanrı Zeus'u kızdırır; Zeus'un hismine uğrar ve sulara gömülür.¹¹

“..., bir gün Avrupalı denizcilerden oluşan bir gemiye biner, denizin dalgalarına kapılır, karşıt yönden esen rüzgârlarlar sarsılır, sonunda uçsuz bucaksız enginlere saklı bir adada soluk alır, ıssızlıklara demir atar. Bir Masal Ada'dır burası, bir Yok Ülke'dir, başka deyişle, Bacon'ın felsefe-bilim UTOPIA'sıdır. Yeni Atlantis ya da Bensalem'dir adı. İsa'nın göğe yükselişinden yirmi yıl sonra Hristiyanlığı benimsemiş, yani Hristiyanlığın en doğal, en saf değerleriyle şekillenmiştir. Din adamları aynı zamanda filozof ve bilim adamlarıdır. Ulu ışığın önderliğinde, doğanın sırlı alanlarını keşfetmek için yaratılmışlardır. *Solomon Evi* ya da *Altı Günlük İşler Okulu* adını verdikleri bir enstitü adanın feneridir. Bu *Ev*'in âlimleri belli günlerde adadan demir alan gemilerle dünyanın dört bir yanına keşif gezilerine çıkar. Akla hayale gelmedik bütün bilgileri toplar, yeni halkları, yeni yaşam tarzlarını, yepyeni gelenek ve görenekleri tanır, gerisin geri dönüp *Salomon Evi*'nin birbirinden gizemli atölyelerinde bu bilgileri işler, yeni deneylere malzeme kılar ve dünyanın henüz hiç tanımadığı yeni eserlere imza atarlar.”¹²

Bacon, siyasal, toplumsal ya da ekonomik herhangi bir gelişmeden, bilimsel ve teknik gelişmeler çıkarsamak olanaklı mıdır?, sorusuna

10. Bertrand, Jean-Marie; *Ütopya Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon*-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 190-191

11. *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*; Cilt: 3; İstanbul; s, 285

12. Dürüşken, Çiğdem; *Yeni Atlantis*-Çev.: Çiğdem Dürüşken-; Kabalcı Yayınevi; İkinci Baskı; İstanbul- 2011; Yeni Atlantis'c Önsöz; s, 9

Yeni Atlantis tasarımıyla yanıt verir. Sayısız memur ordusu ve baş edilemez yasaklar tarafından cehenneme dönüştürülmüş yaşanan dünyanın tersine çevrimini gözler önüne serer bir bakıma: Bensalem adasına çıkanlara *yürütmenin* neredeyse iptal olduğu bir devletin her yerde hazır ve nazır olduğunu gösterir. Ada sakinlerinin etkinliklerinin hemen hemen tümü, uzmanlaşmış yetkili kişi ve kurumlarca yönlendirilir.¹³

More geleneğine bağlı, yani bilge-bilgeler belirleyici ütopya, olanaksızın içinde yine olanaksız olarak tanımlayabileceğimiz *iyi yerdir*: “O iyi yerde, daha baştan itibaren artık hiçbir şeyin can sıkıcı, üzücü olmaması durumu söz konusudur. Neşeli, abartılı, hatta küçük küçük gerçekleştirilebilen bir şeylerin de bulunduğu bir yer, bir masal ülkesidir burası. Kızarmış güvercinler insanın ağzına kendileri uçup geliyorlardır, nehirlerden şarap akıyordur.;..., bunların dünyada, *olmakta olan, gelecekteki bir zamanda* değil de, *mevcut, uzak bir mekânda* tasarlanmalarıdır...., sadece ‘şimdi’den uzak bir zamanda vardır bu yerler... Thomas More’un Rönesans Utopia’sı bile o zaten mevcut olana ulaşabilmek için sadece bir gemi yolculuğu gerektirir; Campanella’nın yüz yıl sonra karşımıza çıkan... *Güneş Ülkesi* de öyle. Bunların hepsi, bir gezi broşürü üzerindeki dayanılmaz çekici resimler gibi, ‘saadetin, sonsuz mutluluğun adalarıdır.’ Ya da en azından bir güney sahilini andırırlar.... 19. yüzyılın başında... sosyal ütopya belirgin şekilde şimdinin uzaklarındaki bir zaman düzlemine kaydırılır.”¹⁴

More döneminde, yani XVI. yüzyılın başlarında, sanayi özellikle hâlâ loncalara bağlı zanaatçıların elindeydi. Sermaye hâlâ önemli ölçüde ticari sermaye biçiminde gözüküyordu; bu biçimiyle bile feodal üretim tarzı üzerinde yıkıcı etkilerde bulunuyordu.

“...; Londra burjuvazisinin düşün dünyası içinde büyümüş olan More bu yüzden, bağımsız bir halk hareketinden başka bir şeyden çe-

13. Baudras, Jean-Luc; *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon*-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 26-27

14. Bloch, Ernst; *Hristiyanlıktaki Ateizm*-Çev.: Veysel Atayman-; Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s, 332-333

kinmeyen biri, 'düzenden yana bir kişiydi.' Parolası şuydu: Her şey halk için, ama halk tarafından değil. Oysa Almanya'da Reformasyon bir halk hareketi olarak başlandı. Alman ulusunun tüm sınıflarının ortak sömürücüsü Roma'daki papalıktı. Sınıflardan biri papalığa başkaldırınca zorunlu olarak diğer sınıfları da birlikte sürüklüyordu. Kentler, şövalyeler, köylüler, herkes Roma'ya karşı kraları dehşete düşüren bir hız ve şiddetle başkaldırdı. Ama hareketin ileri aşamalarında Roma'nın sömürüsüne karşı mücadele, alt sınıflarda genel olarak sömürüye karşı mücadeleye dönüştü, Almanya'nın Roma'ya karşı ulusal ayaklanması bir içsavaş, bir Köylüler Savaşı haline geldi. Bu içsavaşta alt sınıfların gücü kırıldıktan sonra Almanya'da Reformasyon giderek sınıf hanedanlara özgü bir sorun biçimine girdi. Lutherçiler başlangıçta ulusun tüm sınıflarına hitap ediyordu; ne ki ulus içindeki çelişkilerin uzlaşmaz olduğunu ve belirli bir sınıfı seçmek zorunda kaldıklarını görünce krallığın yanında yer aldılar. Lutherçilerdeki bu değişiklik ancak 1525'teki büyük Köylüler Savaşı'ndan sonra iyice su yüzüne çıkmıştır. More'un, krallık için taşıdığı tehlike yüzünden Lutherci öğretiyi saldırmaması buradan anlaşılmaktadır."¹⁵

Ne var ki More, Papalığa karşı mücadelenin *sömürüye* karşı mücadele olduğunu tam olarak kavrayamadı: Bu nedenle başlangıçta ulusal bir hareket, bir halk hareketi olarak yapılanan Reformasyon ona *ters* geldi.

VIII. Henry, karısı İspanya prensesi Catherine'den boşanarak Anne Boleyn ile evlenmeyi kafasına koymuştu. Ancak evdeki hesap çarşıya uymadı, papa boşanmayı onaylamadı: Bunun üzerine Henry Katolik kilisesinden ayrıldı ve İngiltere'de Reformasyonu harekete geçirdi. More, Lutherciliğin başlangıcına olduğu gibi bu tür bir Reformasyona da *karşı* durdu. Görüşünde direndi ve ulusal bir kilisenin kurulmasını *önlemek* için elinden gelen çabayı gösterdi.

15. Kautsky, Karl; *Thomas More ve Ütopyası*-çev.: Oğuz Özügül-; Pencere Yayınları; İstanbul- 2006; s, 169

Kaldı ki kralın otoritesinin artmasını da onaylayamazdı. Tam tersine bu otoriteyi sınırlamak istiyordu, ama bu sınırlama aşağıdan değil, yukarıdan gelmeliydi. Bu iş için *halk katında* gerekli öğelerin bulunmadığına inanıyordu ve böylece *teorik bir yanılısamanın* içine kendini taşıdı: O'na göre krallar papa tarafından *sevk ve idare* edilmeliydi, papa ruhbanlar meclisine *bağlı* olmalıydı ve bu meclis de *hümanizm* ruhunu taşımalıydı.

“Jüri heyeti tanıklardan aşağı kalmıyordu. İddianameyi bile okumadan More'u suçlu buldu. Karar şöyleydi: ‘Suçlu, şerif William Bington’un refakatinde Tower’e geri götürülecek ve oradan Tyburn’e kadar Londra sokaklarında sürüklenecek, yarı ölü bir hale gelene kadar darağacında sallandırılacak, sonra hâlâ hayattaysa cinsel organı kesilecek, kamı yarılacak, barsakları çıkarılıp yakılacak. Bedeni dörde bölünüp her parçası kentin dört kapısında ama kellesi Londra köprüsünde mızrağa geçirilecek.’ Kral More’un cezasını boynunu vurma cezasına indirdi..... More, son ana kadar mizahı elden bırakmadı.... 6 Temmuz 1535’te Tower’de idam edildi. Giyotin baştan savma kurulmuştu, merdivenleri çıkarken sallanıyordu. Bu yüzden, kendisine refakat eden Tower’in komutanına şakayla şöyle dedi: ‘Lütfen çıkma-ma yardım et, aşağıya nasıl olsa kendim inerim.’”¹⁶

More'u *büyük* yapan ne idi? More her şeyden önce *öncü* bir düşünür oldu: Yeni ortaya çıkan üretim tarzını ve onun toplumsal sonuçlarını herkesten önce sezmekle çağını *aşıyordu* More. Kapitalist üretim tarzının yeni yeni başladığı bir dönemde bu üretim tarzının özüne öylesine nüfuz etmiş ki, kafasında tasarladığı ve bu üretim tarzının zararlarını ortadan kaldırmak için karşısına çıkardığı zıt üretim tarzı, komünizmin, yani *sosyalizmin ütopyasının* önemli ilkelerinden pek çoğunu içeriyordu.

Müntzer’in komünizmi, yani ütopyası More’unkiden bütünüyle farklı nitelikteydi: Müntzer, kaynak kültürlerin tektanrıci dinlerin başlangıcına aktardığı *ilksel-dinsel eşitçiliği*, sınıf mücadelesinde ezilen sı-

16. Kautsky, Karl; *Thomas More ve Ütopyası*-çev.: Oğuz Özügül-; Pencere Yayınları; İstanbul- 2006; s, 182

nıfların *kurtuluş rehberi* yapmıştı. More ise halk katındaki sınıf savaşından sakınan bilgelik bilgisini, *kurtuluş rehberi* yapmak amacındaydı. Anlaşmaları olanaklı değildi: Komünist More, Müntzer ve Müntzer geleneğine bağlanan halk hareketlerini *iğrenç bir zındıklık* diye lanetliyordu.¹⁷

Ne yazık ki günümüz sosyalistleri çok büyük bir ağırlıkla More'un ütopya anlayışını *ezberledi*; More'un *zındıklıkla* suçladığı, doğal olarak burjuvazinin *yasakladığı*, giderek kafalardan *sildiği* Müntzer ve bu geleneğe bağlanan komünizmle-ütopyayla *kucaklaşmadı*. Bir gerçeği dile getirmenin yeri geldi: Müntzer ve Müntzer'e bağlanan halk hareketi, kutsal ideolojisini hep *kendi doğusundan* aldı, yani Almanya İtalya-Fransa'dan, İtalya-Fransa Balkanlar'dan, Balkanlar toprağındaki Eski Ermenistan'tan, Eski Ermenistan Suriye-İrak-İran'dan; bu topraklar da ağırlıklı biçimde Zerdüştlük denilen kaynaktan. Böyle algılandığında sosyalistler olarak bizler, Ortaçağ'da yasaklı kültürler tarafından egemene karşı başlatılan *Allah'a başkaldırmakla* belirgin, *peygamber-siz ve devletsiz* bâtinî hareketlerin ütopyasıyla buluşamadık, yüzyıllar öncesinden XIX. yüzyılın ikinci yarısında Marx ve Engels tarafından

17. "Öte yandan More, ..., Alman Anabaptistleri de mahkûm ediyordu..... More 1532'de kaleme aldığı... yazısında şöyle der: 'Tyndall'ın, bir zamanlar vazettiği bu iğrenç zındıklığı yalnız savunmakla kalmadığını, üstelik bunun o günden beri Anabaptistlere eşlik ettiğini görebilirsiniz. O gerçek kilisenin kendi nezdinde olduğunu öne sürüyor ve şu sözleri söyleyenlerin de Kutsal Kitap'la ve tanrı kelâmıyla uyum sağladığını iddia ediyor. Çocukların vaftizi geçersizdir. Hristiyanlıkta ne manevi ne de dünyevi bir kral olmalıdır; kimse bir şey için bu benimdir dememelidir. Çünkü tanrı kelâmına göre bütün topraklar ve mülkler insanların ortak malı olmak zorundadır, bütün kadınlar erkeklerin, hem en yakın akrabaların hem de en yabancı kişilerin ortak malıdır. Her erkek her kadının kocası, her kadın her erkeğin karısı olmalıdır; son olarak aziz kurtarıcımız İsa sadece bir insandır, asla bir tanrı değildir.' Komünist More'un 'iğrenç bir zındıklık' diye komünizmi lanetlemesi garip bir tutarsızlık gibi görünüyor. .. More ile Münzer arasındaki karşıtlık, sosyalizmin tarihi boyunca süregiden, ancak Komünist Manifesto ile aşılacak büyük karşıtlığın yani ütopyacılık ile işçi hareketi arasındaki karşıtlığın nüvesini barındırıyordu.... More, aşağıdan başlayarak sömürüye son verme girişimlerinden ürkererek çekinmiştir. Bu yüzden... sınıf mücadelesi içinde gelişmemiştir..." (Kautsky, Karl; Thomas More ve Ütopyası-çev.: Oğuz Özügül; Pencere Yayınları; İstanbul- 2006; s, 210-211)

tasarımlanan toplumcu aydınlanmaya bir *merhaba olan yasaklı aydınlanmayı* içselleştiremedik. Devrimciliğimizi, toplumsal geçmişimizle *gerekleştiremedik*. Takılıp kaldık More ve More geleneğine bağlanan ütopyaların *devletli-kıralı* tasarımlarına. Belletilmiş başkaldırı türlerinden farklı bir başkaldırıyı, yani egemenle taraf olan kutsal ideolojinin baş kişisi olan Allah'ı *iptal etmek*, okullu bir geleneği yaşama taşıyarak pergamberi ve devleti *ortadan kaldırmak* için yola koyulanların kazanımlarını kullanamadık: Çok yazık.

THOMAS MÜNTZER VE MÜNTZER'E BAĞLANAN ÜTOPYALAR

“Zevkin değil,
acısızlığın peşinde koşar akıllı kişi.”
(Aristoteles)

Bilgelere değil de halk hareketlerine bağlanan *ütopya* temelli tasarımlar, doğası gereği *devletsiz* tasarımlardır. Bu tür tasarımın sahiplerine göre hukuk, mahkemeler, hapishaneler ve ordunun *toplamı* diyebileceğimiz *devlet*, toplumsal düzensizliğin çaresi değil, tam tersine bu düzensizliğin *nedenidir*. *Devletsiz* bir toplum, insan var oluşunun *en istenilir* birlikteliğidir bir bakıma. Tam da bu nedenle, bir gün bulundukları makamdan-aşamadan uzaklaştırılabilecekleri algısını öne çıkardığı için devletin ve devletle işbirliği içinde bulunan kilisenin aşamalarını dolduran kimliklerde korku yaratarak, ezilenlere günün birinde kendilerini yönetecek denli özgür olabilecekleri *umudunu* vererek yaşadığımız ana taşınabildi, bu *ütopyalar*. Çünkü nedenini sır olarak saklayabildiğin sürece *korku* ve *umut*, insana göre daha uzun ömürlüdür. *Olanaksız istemek gerçekçi duruma geldiğinde*, bireysellik, *ütopya* temelinde, karşı-kültürlerin *üretken tarlası* halini alır. *Gerçekçi ol, olanaksız iste*, sloganının altında toplandıkları için *yasaklamayı yasaklayarak düşü iktidara taşımaya* çalıştılar. Başarının karşıtı anlamında her *başarısızlık*, başarıyı *besleyen bir yaşam kaynağı* oldu: Bu nedenle *halk hareketlerine* bağlanan hemen her *ütopya*, kendi *başarısızlığından doğan* bir *anka* olarak geçmişten geleceğe taşındı.

Öyleyse bize/bizlere düşen temel yükümlülük; Müntzer gele-
neğine bağlanan ütopyaları yaratan yasaklı kültürlerin *tarihini kurtar-
maktır*.¹ Resmi tarihin sınırlarının *dışına* taşınmadan, oradaki tarih *gün-
cellenmeden* yasaklı kültürlerin tarihi kurtarılamaz: “Eğer tarih... bu
kadar karanlık bir şeyse, kurtuluş ondan değil, yalnızca onun sınırları
dışından gelebilir; bu ise ... tarihin kurtarılması anlamına gelir....”²

Diğer taraftan Walter Benjamin’in belirttiği gibi, “Geçmiş bugün-
den kurtarılmalıdır”³: Her iki anlayışı birlikte düşündüğümüzde tarihi
kurtarmak için, resmi tarihin dışına taşınıp oradaki tarihi *güncellemek*,
daha sonra da güncellediğimiz tarihi *bugünün saldırısından* korumak
gerektiği anlaşılır.

Anlaşılır anlaşılmasına da akıl *kendi* aleyhine dönüştürülmeden,
yani *akıldan firar* etmeden ne yasaklı kültürlerin tarihi güncellenebilir
ne de o tarih, *günümüzün saldırısından* korunabilir: “Sorun, akıldan
vazgeçmek değil (...), onu kendi aleyhine döndürmek ve onu başka
türli gerçekleştirmektir; bu ise yalnızca bildiğimiz akıldan vazgeçerek
başarılabilir...”⁴

Mazlumların tarihini güncelleyip günümüzün saldırısından
koruduğumuzda, ölmüş-gitmiş açları yeniden *aramıza taşıyız*, onların
acılarıyla buluşur, tarihlerine sahip çıkmak için bir *girişimde* bulunuruz.
Bunu sağlıklı yapamazsak ölmüş-gitmiş kimi alçakların *oyuncağı* ola-
biliriz; çünkü tarih, yalnızca *dürüstlerin* değil, *alçakların* da tarihidir.

Geçmişin bilgisini yaşamın *hizmetine* vermenin yolu bir yönüyle
böylesi bir çabadan geçer; çünkü bu çaba, geçmişini deneyimleyerek

1. Korkmaz, Esat; *Hristiyanlığın Lanetlileri Ya Da Günah Yaşamın Günahkârları/*
Katharlar; Demos Yayınları; İstanbul- 2013; s, 27-35

2. Eagleton, Terry; *Tatlı Şiddet/ Trajik Kavranı*-Çev.: Kutlu Tunca-; İstanbul- 2012; s,
95

3. Dellaloğlu Besim-Odman Aslı-Yardımcı Sibel; *Walter Benjamin’le Olağüstü Haller*;
Cogito; Yapı Kredi Yayınları; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Sayı: 52; Güz 2007; s. 24-25

4. Eagleton, Terry; *Tatlı Şiddet/ Trajik Kavranı*-Çeviren: Kutlu Tunca-; İstanbul- 2012;
s, 282

şimdi yapmadır. Deneyimsiz yaşam bir bakıma *tarihsiz* yaşam demektir. Geçmiş *yoktur* o yaşamın. Deneyim yoluyla kendini dışı vuran yaşam, geçmişle bağlantı kurar; o artık *tarihseldir*. Yaşantılamak, güncellemek bağlamında, bir yaşam deneyimini *yaşamak* anlamına gelir.⁵ Eksikliği yaşam *bağışlamaz*, *boşluk* da *tanımaz*; ne olup ne bitiyor demeye fırsat bulamadan tarih *egemenin hizmetine* giriverir ya da bizler *egemenin hizmetine* giren tarihin *hizmetçileri* olup çıkarız.⁶

Önemli olan tarihi *egemenin* değil, *yaşamın* hizmetine sunmaktır; yine de *dikkatli* olmak sorumluluğumuzdur; yaşamın hizmetinde *kullanılırken* aşırıya kaçılırsa *yaşam parçalanır* ve *soysuzlaşır*; sonunda tarihin kendisi de soysuzlaşır: Böylesi bir son yakalandığında, *ölüler yaşayanları bir bir gömmeye* başlar.

5. “Bir şeyi yaşantılamak, konuşma dilindeki kullanıma uygun olarak, bir ‘deneyim’ yaşamış olmak demektir. Bir deneyim yaşamak, bir şeyden geçmek, bir şeye katlanmak ve bunu, onun aracılığıyla değişecek tarzda yapmak demektir. Yaşantılanan, kişinin öngörmediği ya da kestirmediği bir şeydir, beklentilere rağmen meydana gelen bir şeydir. Daha önce yaşanmamış bir şeyle beklenmedik biçimde karşılaşma, deneyimlere ‘maruz’ kalmayı getirdiğinden, ‘deneyim’ edilgenlik, hatta denetimi yitirme fikirlerini çağrıştırır. Deneyim, ‘acı çekme’ yoluyla öğrendiğimiz alandır.... Ve son olarak, bir deneyimden geçmek, hem bireyin dönüşümünü, hem de bilinç için yeni bir nesne alanının ortaya çıkışını getirir. Bu dönüşüm ya da dönme (...) kavrayışı, doğa bilimlerindeki paradigma değişimlerinde olanları model alabilse de bilimin amacı bu tür değişiklikleri ortadan kaldırmaktadır. Deneyimsiz yaşam imgesi, sonuçta tarihsiz yaşam imgesidir, sanki yaşamın anlamı onun dışsal bitişiğinde yatıyormuş gibi: Ölüm. Deneyim olmaksızın tarihsel yaşam olamaz; ancak deneyim yoluyla dile getirilmiş yaşamlar eksiksiz ve bilinçli olarak tarihsel olabilirler.” (Bernstein J.M.; *Görünüşü Kurtarmak Niye? Metafizik Deneyim ve Etiğin Olabilirliği*-Çev.: Kemal Atakay-; Cogito; Yapı Kredi Yayınları; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Sayı: 36; Yaz 2003; s. 225 ve 226)

6. “Geçmiş hiçbir zaman olduğu yerde durup yeniden keşfedilmeyi, aynıyla, olduğu gibi tanınmayı beklemez. Tarih her zaman belli bir şimdi’yle onun geçmiş aradaki ilişkiyi kurar. Demek ki şimdi’den korkmak eskiyi bulandırmaya yol açıyor. Geçmiş içinde yaşanacak bir şey değildir. Eyleme geçerken içinden bir şeyler çekip çıkarttığımız bir sonuçlar kuyusudur. Geçmişin kültürel açıdan bulandırılması iki katlı bir kayba yol açar. Önce sanat yapıtları gereğinden çok eskilere itilmiş olur. Sonra geçmişten bize eylem olarak tamamlanması gereken daha az sonuç kalmış olur.” (Berger, John; -ile yapılan BBC televizyon dizisinden- *Görme Biçimleri*-Çev.: Yurdanur Salman-; Metis Yayınları; Dokuzuncu Baskı; İstanbul- 2003; s. 11)

Yasaklı tarih, yasaklı *geçmişin* bilgisidir: Yasaklı tarihsellik ise yasaklı *geçmişin şimdileştirilmesidir*. Yasaklı topluluklar, tarihlerine bireysel, ötesinde toplumsal katılın sağlamak istiyorlarsa, *geçmişini şimdinin bilincinde* yoğunmaları gerekir. Ancak o zaman yasaklı bilinç, henüz *gerçek olmayan gerçeğe* uzanabilir, yani tarih, tarihi *aşabilir*. İşte o zaman *olanaksız isteme hakkına* sahip olabiliriz; olanaksız için *ölünebilir* artık.⁷

7. “..., başkalarına verdiği zararlar kökleri enfekte edilmemiş yaratıcı bir eylem olmaz....., insanlığın aldığı miras daima kirli bir mirastır, o, hem bir bağıştır, hem de bir zehir.... Bu Ibsen’in genellikle, geçmiş ve şimdiki zaman arasındaki bir kördüğümle dramatize ettiği bir durumdur....., şu anki başarınızın kirli kökleri, vebayı dönüp dolaşıp size geri getirir ya da gelecek adına şu anki gerçekdışılığı ortadan kaldırmak için verilen mücadele, doğum anındaki geleceği boğazlar. Tahakkuk eden borçlar olmaksızın yaşamak imkansızdır; fakat onları ödemek ya da yok saymak, çoğunlukla ölümcül gibidir.” (Eagleton, Terry; *Tatlı Şiddet/ Trajik Kavranı*-Çev.: Kutlu Tunca-; İstanbul- 2012; s. 300)

MÜNTZER ÜTOPYASI: YENİ KUDÜS

“Ütopya...

Uygulama imkânı olmaksızın,
etkili bir yöntem bulunmaksızın iyyin düşünmesidir.”

(Charles Fourier)

Thomas Müntzer (1488-1525), Alman köylü başkaldırısının önderi, Anabaptist. Tartışmalı olmakla birlikte, Merkezi Almanya’da *Stolberg*’in küçük bir köyünde doğdu. Önce Leipzig Üniversitesi’nde, daha sonra Frankfurt Üniversitesi’nde öğrenim gördü; Yunanca, İbranice ve Latince dillerinde uzmanlaştı. 1516 yazından 1518 kışına kadar Müntzer, *Frohse*’de bir manastırda kaldı. Martin Luther’in 95 tezinin 31 Kasım 1517’de yayımlanması üzerine, manastırdan ayrılıp *Wittenberg*’e gitti.

Burada *Luther*’le karşılaştığı anlatılır; Luther’in reformlarının siyasallaşmasına ilişkin görüşleri nedeniyle tanışmaları pek de sıcak başlamaz; Luther Müntzer’i *küçümser*.

Müntzer, Kilise Babaları’nın yazılarını, Alman mistiklerinin eserlerini, binyılcı metinleri ve Luther’in tezlerini *okumakla* işe başladı. Katolik ruhbanlarla ve Françeskocularla girdiği tartışmalarla kendini *gösterdi*.

1519’da *Orlamhün*’de ve *Jüeterbock*’daki kısa süreli görevlerinin ardından *John Eck* ve *Andreas Karlstadt* arasındaki, hemen arkasından *Luther* ve *Eck* arasındaki ünlü tartışmalara *tanıklık* etmek için *Leipzig*’e hareket eder.

1519 yılının Aralık ayında *Beuditz*’deki rahibe manastırında *günah*

çıkarma yetkisine sahip rahip aşamasını kabul eder. 1520 Mayıs'ında, Müntzer, *Thüringen*'deki *Zwickau*'da papaz olur ve kiliseyle belirgin ilk karşı karşıya gelişini o zaman yaşar. 1521 ve 1522 yıllarında, bir şekilde, Luther ve Müntzer'in düşünceleri arasındaki büyüyen *ayrılık* iyiden iyiye belirginleşir; Müntzer kendi *anti-entelektüalizmini* geliştirir ve *bebek vaftizini reddeder*.

Müntzer 1521 Nisanı'nda *Zwickau*'ten kovulunca, *Prag*'a kaçar. İlk başlarda, Luther'in *takipçisi* olarak kabul görür, coşkuyla karşılanır, kalacak yer sağlanır ve üniversite şapellerinde, Latince ve Almanca vaazlar vermesi yönünde davetler alır.

Daha sonra *hoşgörü* dönemi sona erer: *Prag Manifestosu*'nu yazar; Almanca ve Latince yazılan Manifesto, öfkeli, kilise karşıtı ve vahiyssel bir eserdir. Manifestoda, Tanrı'nın insanların *yüreğinde* yaşayan *sesini*, ruhban ve okumuşlar tarafından bildirilen ve çarpıtılan İncil'in *köktenci* bir biçimde karşısına koyar. "Bunu söylüyor ve yaşayan Tanrı adına yemin ediyorum: Tanrı'nın hakikatini Tanrı'nın kendi ağzından duymayan... kişi ölü bir şeyden ibarettir...",¹ diyordu.

Aralık 1521'de, Müntzer, *Prag*'tan ayrılır. 1522 Martı'nda *Melanchton*'a yazdığı mektubunda şöyle seslenir, "Sevgili Kardeşler, artık gecikmeyin! Zaman bu zamandır! Hasatın eli kulağında. Prenslerinizi şımartmayın, yoksa kaybettiğinizi çok geçmeden göreceksiniz."²

Bir yıl kadar oradan oraya dolaştıktan sonra, Mart 1523'de, *Thüringen*'daki Elektöral Saksonya'ya ait *Allstedt*'te papaz olur. Haziran 1523'te, eski bir rahibe olan *Ottilie von Gerson*'la evlenir. Kasım'da, *George Spalatin* ve *Bilge Frederick* tarafından sorgulanır. Suçladıklarıyla *özel yüzleşme* istenir. Ancak Müntzer *halka açık bir tartışmadan* yanadır; sonuçta bunların hiçbiri gerçekleşmez.

¹. Christin, Olivier; *Ütopya Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon*-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 178

². Christin, Olivier; *Ütopya Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon*-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 179

Müntzer ile Luther arasında yaşanan *kopuşun* temelinde bir yönüyle İsa'yı algılama biçimi yatıyordu: Müntzer'in İsa'sı, Luther'in İsa'sına göre *katı ve acıdır*; inanandan *ıstırap ve nefis körlüğü* içinde seferber olmasını talep ediyordu; inanan Tanrı'nın Sözü'nü duyabilecekti. İnsanın içsel olarak *yenilenmesi*, yani içine taşınıp nefisini körelterek *acılar içinde yeniden doğması* gerekiyordu. Müntzer düşünce-inancında, *arınma süreci*; arzuların ve dünyasal bağların *terk edilmesiyle* kazanılan bir olgunluk durumuydu. Olgunluk durumunun kazanımı olarak algılanan *Tanrı korkusu*, inananların korkusunun *yerini* dolduruyordu. Tanrı'nın başında bulunduğu *yeni bir krallık* kurmayı amaçladığından Müntzer, sözcüğün gerçek anlamıyla bir *devrimciydi*. Süreçte toplumsal ve siyasal yapı, Müntzer'in düşün yapısını etkiler, onu biçimlendirir; *Binyılcı* görüşlerine devrimci bir içerik kazandırır.

13 Temmuz 1524'te, Müntzer, prenslere yönelik olarak Saksonya Elpektörü'nün huzurunda, Eski Ahit'in Daniel'le ilgili kitabının, *Hükümdarlara Vaaz* başlığıyla bilinen II. Bölümü üzerine vaaz verir; vaazda, kendini prenslerin rüyalarını tabir eden *Yeni Daniel* olarak tanıtır. Daniel 2:44'ü dünyevi krallıkların tümünü yerle bir edecek Tanrı'nın krallığını kuracak biçimde yorumlar. Ve *Yeni Daniel* olduğunu anımsatır; Elektör ve oğluna, *Tanrı istencinin aletleri* olmalarını önerir; eksiksiz ve yenilmez bir reformu gerçekleştirmelerini *buyurur*. Ters durumda, kılıcınız kınında *paslanacaktır*; işte o zaman, kılıç sizden alınacak ve *Tanrı adına eyleme geçen halka* verilecektir, der. Hükümdarı ve oğlunu ikna etmeyi başaramayan Müntzer, bu kez onları, inananları ezen ve Tanrı yolundan *çevirneye* çalışan *zorbalar* olduklarını belirtir.

Gelişmeler üzerine Luther, 1524 Temmuzunda Prensler'e mektup yazar; Müntzer ve Andreas Karlstadt'a *saldırır*. 31 Temmuz ya da 1 Ağustos'ta Müntzer ve Allstedt'den diğerleri duruşmaya, Saksonya Dükü John'un huzuruna çağılır. Müntzer, *Allstedt*'ten kaçır.

Ağustos 1524'te, *Köylüler Savaşı*'nın, yani *köylü ayaklanması*nın liderlerinden biri olur. Sloganı: *Her şey ortaktır*. Allstedt'ten kaçışının

ardından, Thüringen'deki *Muehlhausen* adlı imparatorluk kentine ulaşır.

Thomas Müntzer'in önderlik ettiği köylü hareketinin adı *Anabaptizm* (*Anabatizm*), yani *Vaftizsizcilik* idi. Harekete katılan Alman köylüleri, Katolik ve Protestan kiliseleri tarafından *esrikler ve deliler* olarak suçlanıyordu. Hareket, yatay anlamda çok genişti ve bu geniş zeminde, içine kapalı birimler halinde yaşayan Anabaptistler, bölgeden bölgeye *farklılıklar* gösteriyordu. Bu nedenle *ortak* teolojileri ve kilise öğretileri yoktu, ama yine de egemene isyan geleneğinin *gerekçesini* oluşturan anlamlı *yakınlıklar ve ortaklıklar* vardı. Baskı, tehdit, sürgün koşullarında, *yarı-kaçak* ve *göçebe* bir yaşam sürmek zorunda kalan Anabaptistler, kendi aralarında da *acımasız bir rekabeti* yaşama taşımaktan geri durmadılar. Anabaptizmin doğuşunu, Luther ya da Zwingli'nin *Reformasyon* hareketinden soyutlamak olnaklı değildir. Alman köylüleri, aşarın kaldırılmasını, rahiplerin yerleşik cemaatler tarafından *özgürce* seçilmesini, Kutsal Kitap'ın *herkesçe* okunup yorumlanabilmesini ve *Havariler* dönemindeki gibi bir kilisenin yapılandırılmasını istiyorlardı. Ne var ki bu istekleri bir türlü *gerçekleşmedi*. Durum karşısında Katolik ve Protestan rahiplerin semavi görevlerini yadsıdılar, Kutsal Kitap'ın yorumlanmasının, kilise mensuplarının tekelinde bulunmasını eleştirdiler.

Eylül ayının ortalarında, Müntzer ve arkadaşı, eski köktenci rahip *Heinrich Pfeiffer* ile birlikte varolan Şehir Meclisi'nin dağıtılması; Tanrı Sözü ve ilahi adalet temelli *Ebedi Meclî*'in kurulması çağrısını yapar. Orta sınıf esnafla Şehir Meclisi arasında süre gelen gerginlikten yararlanmak ister.

Çağrı, çevre köylere dağıtılır; ancak çağrı içeriği *kent* sorunlarına yoğunlaştığından, köylerde istenilen *desteği* yaratmaz. Bunun üzerine 27 Eylül 1524'te, Müntzer ve Pfeiffer, *Muehlhausen*'dan *sürülür*.

Müntzer 1524'ün son aylarını *Nuremberg*'te geçirir; Şubat'ın ortalarında *Muehlhausen*'a döner. Bunu izleyen ayda, *Tanrı'nın Ebedi Birliği* kurulur; Müntzer ve Pfeiffer, *Muehlhausen Şehir Meclisi*'nin yönetimini devralır ve yerine ütopyasının dünyalaşmasına aracılık edece-

ğini umduğu *komünist* bir toplum kurmaya soyunur. Bu bağlamda, Müntzer ütopyası, Hristiyanlığın getirmiş olduğu Tanrı erki düzeninden kopuşun *entelektüel uzanımıdır* bir bakıma. *Bencil* bireyciliğin sonu, *gerçek* eşitliğin yolu açılacaktı böylece. Toplumun işleyişindeki *yolsuzluklar* karşısında emeğin ve kaynakların *ortak* hale getirilmesiyle toplumsal *uyumun* sağlanabileceğine ilişkin *varsayım* bir sisteme kavuşturuluyordu.

Anabaptistlerle Reformasyon arasındaki kopuş, *vaftiz* olayıyla patlak verdi. 1525 yılının Ocak ayında Zwingli ile Anabaptistler arasında *halka* açık bir tartışma yaşandı: Tartışma kapsamında, vaftizin ancak İncil’leri *anlamış* olanlara ve yeni *bir yaşam* sürmek isteyenlere uygulanması gerekir; çocuklar bundan bir şey *anlamaz*; bu nedenele vaftiz onlar için *uygun* değildir, savını Protestan Kilisesi’ne karşı savundular. Savunmakla kalmadılar, özel mülk durumundaki bir evde, Conrad Grebel ilk kez bir *yetişkini*, eski keşiş Georg Blaurock’u *vaftiz* ediverdi. Bu uygulama, Kilise’yi, devleti ve toplumsal bedeni bir arada tutan *bağları* koparıp atmak anlamına geliyordu.

Müntzer politik ve dinsel baskıya karşı Tanrı’nın saflarında yer aldığına inanan 8000 kadar köylüye *Frankenhausen Muharebesi*’nde (15 Mayıs 1525) önderlik eder. Yenilir, yakalanır, işkence edilir ve idam edilir; kafası ve gövdesi *sergilenir*.

Frankenhausen yenilgisinden sonra, Müntzer’in önderlik ettiği Alman köylü başkaldırısı, *yeni öncülerin* rehberliğinde Almanca konuşulan bölgelere hızla yayılır.

Zürih Kent Meclisi, 1526 yılından başlayarak *yetişkinlere* vaftiz uygulayanları ölüm cezasıyla cezalandırmaya başladı. Bununla yetinilmedi; 1529 yılında Spire Diyet Meclisi’nde, Katolikler ve Protestanlar; Anabaptistlerin, tüm imparatorluk toprakları üzerinde *kovuşturulmaları* konusunda anlaşmaya vardılar. Kovuşturmalar sonucu, çok sayıda Anabaptist *idam* edildi.

En önemli lider Müntzer’in çocukluk arkadaşı *Melchion Hoffmann*’dı. Strasbourg’u karargâh yapan Hoffmann, kısa zamanda Al-

manya genelinde *etkinlik* kurdu ve *devrimci bir şiddeti* yaşama taşıdı. Ne var ki 1533'te Münster'de, *Yeni Kudüs*'ün kurulmasının arifesinde yakalanıp mahkûm edildi.

Münster, Kuzeybatı Almanya'da, genellikle papaz olmayan piskopos tarafından yönetilen küçük, dini bir devlettir. Önemli bir ticaret merkezi olan kent, hükümdar piskoposun dayatmalarıyla tüccar ve lonca liderlerinin çıkarları arasında bir *gerilimi* yaşamaktadır. Böyle olmakla birlikte, *şehir demokrasisine* dönük önemli kararlar alır ve iktidarı, *Şehir Meclisi*'ne teslim eder.

Gelişmeler üzerine Thomas Müntzer'in *bağlıları kente* dolar ve *Yeni Kudüs*'ün Strazburg'da değil, *Münster*'de kurulmasına karar verilir. Bu arada militanlıklarıyla belirgin *Mattys* ve *Backelson* Münster'e gelerek yönetime el koyar; mal ortaklığı kararını yürürlüğe sokar; karşı çıkanlar kentten kovulur; kovulanların ve kaçanların malları *müsadere* edilir. Evler de kamu mülkiyetine geçer; kapıları *açık* bırakılmak koşuluyla aileler oturabilir. Başka bölgelerde yenilgiye uğrayan Anabaptisler de Münster'e akın eder; kovulan ve kaçanların yarattığı *boşluk* doldurulur.

İktidarı bu kez *Backelson* alır. Meclisi dağıtır ve yeni kabine oluşturur. Başka ülkelerden ve bölgelerden Münster'e ulaşmak için yola çıkanların büyük bir bölümü *öldürülür*. Kent, kuşat altına alınır. Yaz boyuna ayakta kalmayı başarırsa da sonunda *düşer*. Backelson ve yönetim arkadaşları tutuklanır; bir *kafes* içinde ülkenin her yanında dolaştırılır; *tekrar münster'e* getirilir; işkence edilerek *öldürülürler*.

Bedenleri tekrar *kafeslere* konur ve *Aziz Lambert Kilisesi*'nin kulesinden aşağıya sarkıtılır; zaman içinde kafesler *yenilenir*; bedenlerden *arta* kalan *kemikler*, Kilise'nin yeniden inşa edildiği XIX. yy'a değin kafeste kalır.³

3. Geç Ortaçağ Avrupası'nda kırsal isyan biçiminde beliren Müntzer Hareketi; "Almanya'nın kuzeybatısındaki Münster kentinde bir komünizmin deneyimine yol açtı. ... Kilise'yi ve baskın toplumsal düzeni reddinin bir simgesi olarak ikinci bir vaftiz uygu-

İşte böylece, Batı’da, Sovyet Devrimi’ne kadar düzenli bir yöneti-me, yani *devlet olmayan bir devlet yönetimine* sahip tek *komünist cumhuriyet* son bulmuş oldu.⁴ Ne mi oldu? Berlin Duvarı çöktü; De-

lamasını teşvik ettiler. 1534 başlarında Anabaptistler, çok sayıda vaizin, rahibenin ve halktan insanın Anabaptistliği benimsemesini sağladıktan sonra, ilk silahlı ayaklan-malarını gerçekleştirdiler ve Münster belediyesiyle Pazar yerinin denetimini ele geçirdiler. Bu kent Anabaptistlerin kalesi oldu. Yakın kentlerdeki Anabaptistler buraya akın ederken, Lutherçiler de buradan kaçtılar. Dünyanın geri kalanının Paskalya’dan önce yıkılacağı ama Münster’in kurtulup Yeni Kudüs olacağı ilan edildi. Katolikler ve Lutherçiler kovuldularsa da kalanlar kent meydanında yeniden vaftiz edildiler. Katedral yağmalandı ve buradaki kitaplar yakıldı... Kutsal Kitap dışındaki tüm kitaplar yasak-landı. Ortak mülkiyet yönünde ilk adımlar atıldı... Evlerin kapıları her zaman açık tutul-malıydı.... Özel mülkiyet yasaklandı ve çok çeşitli suçlar için ölüm cezasının yanı sıra iş denetimi getirildi... 1534 yılı sonbaharında Bockelson kendini Münster kralı ilan etti. Kendini yalnızca dünyevi bir hükümdar olarak değil, dünyanın son günlerine başkan-lık eden bir Mesih olarak da görüyordu.... Artık kent Kilise’ye bağlı güçlerin ağır kuşat-ması altındaydı ve halk açlık çekiyordu....ve 1535 Haziranı’nda kentin savunma siste-mi kınıldı. Bockelson yakalandı. ...kent meydanında kızgın demirle işkence edilerek öldürüldü. Münster’de Leidenli Jan’ın kurduğu din-erkil-komünist rejim binyılcılığın tüm işaretlerini taşır. Norman Cohn binyılcı mezhep ve hareketleri beş ayırdedici özel-liği olan bir kurtuluş düşüncesine bağlı olarak tanımlar: İnançlılar topluluğunun yarar-lanması bakımından *ortaklaşadır*; cennetten ya da öbür dünyadan çok yeryüzünde gerçekleşmesi bakımından *dünyevidir*; yakında ve ansızın ortaya çıkacak olması bakımından *ufuktadır*; yeryüzündeki yaşamı iyileştirmenin yanı sıra dönüştürmesi ve kusursuzlaştırması bakımından *bütünseldir*; gelişinin tanrısal aracılıkla olması ya da gerçekleşmesi bakımından mucizevidir. Jakobenlerden başlayarak modern devrimciler bu görüşleri paylaştılar ama binyılcılar dünyayı ancak Tanrı’nın yeniden yaratabile-ceğine inanırken, modern devrimciler bunun ancak insanlık tarafından yeniden biçim-lendirilebileceğini düşündüler....modern inanç, siyaseti insanlığın ezeli günahlardan bil-ginin gücü sayesinde kurtulabileceği düşüncesi gütmüştür. En köktenci biçimleriyle bu inanç son iki yüzyılı tanımlayan devrimci ütopyacılık deneylerine payanda olmuştur.” (Gray, John; *Kara Ayın/ Apokaliptik Din ve Ütopyanın Ölümlüğü*-çev.: Bahar Tımakçı-; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2013; s, 24-25-26)

4. Bu borcu ödemek için olsa gerek: “Berlin duvarının düşüp komünist rejimin tüken-mesinden birkaç ay önce, Alman Demokratik Cumhuriyeti,... Thomas Müntzer’in 500. Doğum yıldönümünü kutlamaya hazırlanmıştı. Friedrich Engels’in... sözünü etmiş ol-duğu, Alman ‘devrimci geleneği’nin bu örnek kişiliği, sayısız yayınlar, sergiler ve çeşitli etkinliklerle anılacaktı. Rolf Luhn ve Martin Sünder’in Mühlhusen’de açılacak anıt için hazırlanan küçük bir broşürde söyledikleri gibi, ‘Demokratik Alman Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte, Alman tarihinde ilk kez, kesinlikle halkın ve dolayısıyla da Tho-mas Müntzer’in devrimci çizgisinde kayıtlı bir devlet doğmuştur..”(Christin, Olivier; *Ütop-yalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon*-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 178).

mokratik Alman Cumhuriyeti çöktü: Thomas Müntzer'in komünist cumhuriyeti, *çöküntünün altında kaldı*. Bizlere düşem sorumluluk, çöküntünün altına kalan bu komünist cumhuriyetin anılarını yaşadığımız yere çağırmaştır.

Eski Ahit'ten *Ortaçağ Binyılcılığından* miras bir dünya görüşüne yaslanan Müntzer, ütopyasının izini sürmeye başladığında, imansız hükümdarlara, prenslere ve ruhbanlara *direnmenin zamanının geldiğine* inandı. Bunu etik bir görev olarak öne çıkardı.

Bu anlayışı *içselleştiren* Müntzer ve Müntzer'e bağlanan *bâtını* hareketler, Hristiyan dünyasında iktanrı (düalist) idiler: Kötü-Tanrı Bu-Dünya'nın kralı, İyi-Tanrı Öbür-Dünya'nın kralıydı. Bir bakıma Hristiyan dünyasındaki Müntzer geleneği, Kötü-Tanrı'yı iktidardan indirip İyi-Tanrı'yı Bu-Dünya'da yönetime getirmek istiyordu: Tam da bu nedenle Müntzer, *-Bu-Dünya 'da Tanrı 'nın krallığını kuracağım, bunun için kiliseye-papaza ihtiyacım yok, bunu sıradan Alman köylüleriyle yapacağım: Bu-Dünya'daki eşitsizlikleri Öbür-Dünya'ya havale edenlerin başını keseceğim*, diye haykırıyordu.

Bu geleneğin iktanrı algısında; varoluş tasarımı, karşıtlar biçiminde konumlanmış durumdadır: *İyi Tanrı* (gizil nesnelliğin kimliklendirilmiş biçimi olarak algılanan İsa'nın Tanrısı) ile *Kötü Tanrı* (açık nesnelliğin kimliklendirilmesi biçiminde algılanan zalimlerin/ezenlerin Tanrısı) arasındaki *çatışmanın aşılmasıyla gerçeklik kazanır*.

Kutsal söylencelerin mantığını izlediğimizde; önce İyi Tanrı'nın denetimindeki *gizil nesnelliğin* açılımlarının söz konusu olduğunu görürüz. Açılım, bir *yabancılaşmadır* sonuçta: Aynı zamanda İyi Tanrı'dan bir *uzaklaşma* sürecidir. Uzaklaşmaya koşut biçimde İyi Tanrı, açılımının *uç noktalarını* gütmekte *zorlanmaya* başlar.

İşte tam da bu noktada açık nesnelliği güdecek olan Kötü Tanrı *devreye* girer. Sıranın kendisine geldiğini *anlar* ve *saldırıya* geçer. Gizil nesnellik gizilliğini *koruyamaz* ve somutlar dünyası, cansızdan canlıya doğru aşama aşma görünüşe taşınır. Kötü Tanrı, yani Şeytan, İyi Tanrı'yı *varlığın içine sıkıştırır*; insan söz konusu olduğunda *bedenin içine*.

Şeytan, İsa'nın Tanrısı'nın *hapishanesi* olur. Hapishane yapısı

Şeytan'ın *vücudu*, hapishanenin içindeki *mahpuslar* ise İyi Tanrı'nın *vücudu* olur bir bakıma. Bir bütün olarak insan İyi Tanrı-Kötü Tanrı *karışımı* bir varlıktır. İki tanrının *savaş alanı* yani.

İsa bu savaşta İyi Tanrı güçlerine komuta edecek, Kötü Tanrı'nın *kötü sırrını* açıklayacak, insanları Kötü Tanrı'nın *kötü ürürünün eğilimlerinden* (dünyasal eğilimlerden) uzak tutarak *kesin kurtuluş* yolunu açacaktır.

Müntzer'i etkileyen *Binyılcılık* hareketinde belirleyici olan, *bin yıllık saltanat*, tarihsel sürecinde betimlendiği biçimiyle Hristiyan dünyasındaki Müntzer geleneğine ilişkin ütopyanın *başlıca örneği* olmuştur. Bu düşünce-inanc, İsa'nın yeryüzüne dönüşünü *çabuklaştırmayı* amaçlayan eylemlerle *içselleştirilip* taşınır. İçselleştirilip taşınır taşınmaz, *tarih-dışı* olan bu toplumsal ve dini proje, yani *ütopya*, yaşanan toplumsal koşulda *gerçekleştirilebilme* olanağı kazanır; daha doğrusu, olanaksız olan istendiğinde yakalanan gerçek, *düşlenen* ütopya gibi algılanır. *Millenium*'la ilişkilendirilerek pekiştirilen Binyılcılık, yaşanan koşuldaki yıkım, felâket ve düşüşle gelecekte yer alan bir *din-ginlik*, mutluluk ve barış zamanını *karşı karşıya* getirir. İnanana düşen görev, gelecek zamanın kutsal aktörleri olan *İsa* ve çevresindeki *seçilmişlerin*, yeryüzüne *zuhurunu çabuklaştırmaktır*. Kutsal Kitap'ın diliyle ifade edersek Yuhanna'nın, Kıyamet anlatısının XX. Bölümü'nde *millenium* terimiyle tanımlanan şeydir. Tanrısal ütopya olan bu zamanın, kutsal gerçekleşmesi, *Deccal* figürünün eşlik ettiği kıyamet belirtileriyle *doğuma hazırlanır*.⁵

Yasaklı kültürlerde, başkaldırı kültürlerinde, tektanrı dinlerin *Cennet* 'i, yani *Tanrı'nın ütopyası*, iptal edilip *bu dünyaya* taşınır. Bu kap-

5. "Binyılcılık, Yuhanna'nın Kıyamet anlatısının, lafına bağlı olarak okunmasına tanınan öncelik üzerinde temellenir, buna bir de zamanların sonuna ilişkin beklentiyi ve Selamet'i gerçekleştirmek üzere tarihi akışını çabuklaştırmak arzusunun eklemek gerekir. Binyılcılık özlemleri kurulu düzeni yadsımanın tahumlarını taşırlar. Bu bağlamda Marx ve Engels tarafından proletaryaya verilen tarihi ve erekbilimsel rol, proleter sitenin laikleşmiş paruzia rolünü üstlendiği bir yorum şemasına yerleşmektedir." (Multon, Hilaire; Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s. 42)

şamda Muntzer hareketinin ütopyası, İsa ve çevresindeki seçilmişlerin yeryüzüne zuhuruyla birlikte, göklerden yere inecek olan *Yeni Kudüs*'tür.

KIZILBAŞ ÜTOPYA

*Bir Şah olsam hükmeylesem cihana
Kilise, mescidi yıkar giderdim
Okullar yapardım bütün insana
Cehaleti kökten söker giderdim*

*Fabrikalar kurar idim her yerde
İkiliği kovar idim bu serde
Ayrı gözle bakmaz idim bir ferde
Cihana bir gözle bakar giderdim*

*Gerçek insanları bilirdim Allah
Ondan gayrisine tapmazdım billah
Ne Kâbe kalırdı ne de Beytullah
Yerine bir arpa eker giderdim*

*İnsanlıktan başka olamazdı cennet
Yok olurdu İsa, Musa, Muhammet
Kalkardı dünyada mezhep, tarikat
Dinlerin bağıni çözer giderdim*

*Bir olurdu zengin fakir her zaman
Çaresiz dertlere olurdum derman
Ne gâvur kalırdı ne de Müslüman
Tümünü bir yola çeker giderdim*

*Gece gündüz çalışırdım millete
Bir faydalı kul olurdum elbette
Bir ırmak olurdum Güneş'ten öte
Yeni fezalara akar giderdim*

*O günü görseydim yüzüm gülerdi
Dünyada insanlar bayram ederdi
Ne bir silah ne bir atom kalırdı
Bir ulu deryaya döker giderdim*

*İbreti der varlığımız bitmezdi
İnsanoğlu yanlış yola gitmezdi
Ayrı gayrı devlet icap etmezdi
Dünyaya bir bayrak diker giderdim.*

Kızılbaş ütopya, sosyalizmi de öteleyen ezilenlerin ölmez kurtuluş düşüdüdür: Bu nedenle her Kızılbaş eylem-etkinlik ve uygulama, bu düşü karmaya yönelik bir gerçekliktir. Çünkü düş kırılmak için kurulur. Bir düş kırılmadan yeni düş kurulamaz. Bütünüyle kırılamayacağı bilinse de karmak için durmadan koşar insan; ütopyanın çekici yanı da budur işte.

Kızılbaş gelenekte umut, ezilenlerin düşüne bağlanmasıyla umutsuzluğun karmından doğan ve insanı gerçeği görmeye, gördüğü gerçeklerde yaşamaya yönlendiren, giderek kültürümüzün varoluş tasarısını açığa vuran durumdur; ötesinde, umutsuzluğun doğum sancısı ya da feryadı olarak algılanan gürültülü duygu hali olarak algılanabilir.

Toprağımın en gerçekçi politikasını ve siyasetini üreten Kızılbaş geçmişi, sona ermiş, yani olmuş-bitmiş bir altın çağ olarak algılayamayız. Akıl, adalet, erdem, özgürlük ve bilgelik terimleri üzerine uzun ömürlü tasarımlar geliştiren bu altın çağ, sürekli güncellenerek günümüze ve geleceğe taşınmak durumundadır. Biz bu taşınmayı hızlandırmakla yükümlüyüz.

Artık vicdanımızla buluşmanın zamanı gelmiştir. Buluşma sağlandığında acılar bizim öğretmenimiz olacaktır. İşte o zaman, yaşlılarımız kurtuluşumuzun dansını çocuklarımızın oyunlarında izlemeye

başlayacak; görmenin aydınlığında *Minerva'nın baykuşu*¹ kanatlarını çırpacak, *bilgi kâsesi* olarak algılanan kafalar ıstık ile dolacak ve bilgeler *melekût âlemine* yükselecektir.

Kurtuluş, umudun *geri dönmesiyle* olacak. O zaman kurtuluş için *geriye taşınıp* umudu doğurtmaktan, geçmişimizi görmeye başlamak-tan başka seçenek yok gibidir. Bu olanaksızlıktan *olanak üretmek*, yani umudu *geri çağırmak*, bir *bilgi ve bilgelik* işidir. Bir insanın *felsefe* olması, bilge olma çabası içine girmesi ile olanaklıdır. Eyleme geçme-den önce olanaklar ölçüsünde bilmeye çalışacaksın ancak eylem anın-da *bilginin ötesine* sıçramalısın. Yaşam bilgeliği peşinde koşabilmek için kendine bakmak, kendini eğitmek, kendindeki *hakikat* ile karşılaş-mak gereklidir. Hakikat ile karşılaşmak için, yaşamı düşüncenin hizme-tine vermekten *vazgeçip*, düşünceyi yaşamın *hizmetlisi* yapmak zorun-luluğu vardır.

Güzellikler yaratıyor olmakla birlikte yarattığımız güzellikleri önüne katıp sürükleyecek bir *yabancılaşmayı* da yaşıyoruz. Bu neden-le haldeki Kızılbaşlığın taşıyıcısı kimlikler, kendi benlerini kendi *hakikatlerine* hazırlamıyorlar. Kızılbaş ütopyayı, yani *ezilenlerin* ütopyasını sevecek kadar onun yanında *duramıyorlar*. Sunulanın dışında bir şey istemeyi *umuttu* çoğunluk Kızılbaşlar.

Umudun anlaşılabilmesi için, *umutsuzluğun* da bilinmesi koşul-dur: Umutsuzluk, adına *umut* denilen çocuğu doğuramayan, kısır duru-ma gelmiş *umarsızlık hali* olarak tanımlanabilir. Öyleyse *umut*, sahip olunmak istenenler tarafından tanımlanan ben imgesini yaratacak *itkidir*, itki olarak umut, umut olarak kendini *sürdüremez*; zaman zaman *hiçlik* olarak betimlenen *umutsuzluğun-umarsızlığın* içine taşınıp önce onun edilgen bir parçası olup beslenip belli bir büyüklüğe ulaştıktan sonra *doğarak* varlığını sürdürebilir ancak.

1. *Minerva*, Antikçağ süfliliğinde, *bilgi ve bilgeliğin* simgesi olarak algılanan, Yunan kökenli Athena ile özdeşleştirilen Roma'nın koruyucu tanrıçasıdır. *Minervanın baykuşu* ise koruyucu tanrıça Minerva'nın *bilgi ve bilgeliğinin* kimliklendirilmiş biçimini dışa vuran simgesel kalıpsöz olarak algılanır. (Korkmaz, Esat; *Ansiklopedik Simgeler Sözlüğü*; Anahtar Kitaplar Yayınevi; İstanbul- 2010; s. 876)

Her şey *niceliksel* olana indirgenmiştir bugün: Böylesi bir süreçte, elde edilen şeyin sağladığı *mutluluk* zamansal *genişliğini* yitirmiştir. Öyle değil mi? Modern insan için *zorunlu olan*, anı hızla *unutmak* ve kendini, kendine *koşan* zamanın içinde *yitirmek*tiir.

Deneyim konusu yapılabilen dünya, şeyleri *sınırsız* biçimde *sömürülür* kılan dünyadır. Nesneleri bitimsiz biçimde sömürülür kılan dünyada *değer* olarak görülen şey ise *düzene ait olmak ve onun bilinci*ni taşımaktır. Umutsuzluğu bir seçeneksizlik olarak sunmaktadır, modern dünya bugün bize. *-Ben seçeneksiz umutsuzum*, çığığı kapitalist düzenin insan doğasına ve bu doğanın özgürleşmesine uygun tek düzen olduğu yargısını taşımaktan başka bir şey değildir. Kendi ruhuna *kapalı*, bedeninin *bilgeliğinden* uzaklaşmış, yani kendini *yitirmiş* çağımız insanı, anlık tat veren araçları kolayca elde edebildiğı için *amaçsızlığını* *örtebilmekte*, sistemin verdiği-sunduğı amacı *koştığı amaç* olarak öne alabilmektedir. Mutluluk, üretim-tüketim dengesini sağlamaya, mutsuzluk bu dengenin *bozulmasına* indirgendiğı için modern insan, kendi karanlığından kendini *doğurtma* becerisini kaybetmiş görünüyor. Kendi karanlığının *isimsiz acısı* içinde debelenmektedir. Kapitalist sistem, ölçüsüz istekler, artan acı ve hüznün, barış yokluğu ve zihinsel bulanıklıkla belirgin çağdaş insanı yaratmıştır: Acılarına ad koyma *özürlü* olduğu için, sistemin sunduğı amaç peşinde koşarken *mutlu* gözükten insan.

Gönül güncesi, *can gölgesinde ütöpik deftere* yazılır. Çabamız, *ütöpik deftere* yazılanları *okuma uğraşı* olarak algılanmalıdır. Böylesi bir çaba içerisine girdiğimizde seçeneksiz haykırıyoruz;

- ✓ Hazır olarak verilenin ya da belletilenin dışına çıktığımızda kesinlikle kendimize rastlayacağız, diyoruz.
- ✓ Sözlerimiz hallerin eline esir düştü; onları esaretten kurtaralım ve özgün anlamlarına kavuşturalım, diyoruz.
- ✓ Yasaklı kültürlerin anılarını çağıralım; çağıralım ki kendimizi bıraktığımız yerde bulalım ya da gelecekte kendimizi bekleylim, diyoruz; anılardan özgürleşmekten korkalım, diyoruz.

✓ Konuşurken ötesinde dinlerken sorgulayalım, sorgulayalım ki yaşanan anın ve geleceğin tehdidini ortadan kaldıracak olan baş-kaldırmız bizden uzaklaşmasın, diyoruz.

✓ İçimizi elden geçirmenin zamanı geldi de geçti bile, diye bağır-
alım; bağıralım ki bizi bizden ayırma girişimleri boşa çıksın, di-
yoruz.

✓ Eksikliği yaşam bağışlamaz, boşluk da tanımaz; ne olup ne bi-
tiyor demeye fırsat bulamadan tarih egemenin hizmetine giriverir
ve biz de bu tarihin hizmetçileri olup çıkarız, diyoruz.

✓ Hizmetçiler, efendileri adına tarihi aşırı çoğaltarak soysuzlaş-
tırlar; soysuzlaştırılmış tarih yaşamı parçalar. Böylesi bir son
yakalandığında, ölenler yaşayanları bir bir gömmeye başlar; tari-
himiz bizi inkâr eder, diyoruz.

Kızılbaş Ütopya, Müntzer geleneğinin *kaynak kültürleri* arasında yer alır: More geleneğinde olduğu gibi Allahlı, devletli, peygamberli *değil*, tam tersine aşağıdan yukarıya bir halk hareketinin üretisi-yaratısı olduğu için göksel kökenli *Allah*, O'nun kulu peygamber ve bu iki gücün yeryüzündeki temsilcisi *devlet* inkâr edilir.

Kızılbaş Ütopya, yani Rıza Kenti, Müntzer Ütopyası'nın, yani *Yeni Kudüs*'ün kaynak kültürüdür dedik. Bunun nedeni açıktır: Batı'da yaşanan ister *kentsel* kökenli olsun (Güney Fransa'da olduğu gibi), ister *kırsal* kökenli olsun (Almanya'da olduğu gibi) *Bâtını nitelikli* başkaldırı kültürlerinin ideolojisi, *kendi Doğusu*'ndan gelir.

Ortaçağ'da başkaldırı, koşullar gereği çeşitli biçimler altında yaşa-
ma taşındı. Örneğin Almanya'daki *köylü isyanı* (kırsal isyan), feoda-
lizme karşı *silahlı bir başkaldırı* idi; buna karşın Fransa'da isyan
(kentsel isyan), *kentlerin feodalizme karşı mücadelesi biçiminde*
gerçekleşti. Anadolu'nun *peygambersiz ve devletsiz* yasaklı kültürü
Kızılbaşlık, yoksul köylülüğün önderlik ettiği bir başkaldırıydı ve kent-
lerin *esnaf* temelli başkaldırısıyla (Ahilik) *yazgı ortaklığı* yaptı. Ancak,
esnaf-işçi temelli *kentsel başkaldırı*, Fransa'da olduğu gibi *etkinlik*
kuramadı; çünkü Anadolu toprağında burjuvazi, kendi değerleriyle

yaşama müdahale edemedi. Onun için Alman toparğında olduğı gibi, *kırsal bir başkaldırı* olarak kendini yaşama taşıdı Kızılbaşlık. İslamiyet belirleyici anlamda bir *feodal devlet diniydi* ve *devlete başkaldırmak*, aynı zamanda, *Ortodoks İslamiyete başkaldırmak* anlamına geliyordu.

Bir zincirin *halkaları* bağlamında *Bâtınî hareketler* başlığı altında toplayabileceğimiz Fransa'da *Katharizm*, İtalya'da *Patarenizm*, Almanya'da *Anabatizm* ya da *Anabaptizm*, Balkanlar ve Makedonya'da *Bogomilizm*, Anadolu ve Balkanlar'da *Paulisyanizm*, yayıldığı topraklarda, *komünistik düşlerin*, bu kapsamda *evrensel bir mesajın taşıyıcısı* oldular. Başlangıçta, *Mani'nin öğretisi-inancını* önce Eski Ermenistan toprağına, sonra da Batı'ya taşıyan *Paulisyanizm* oldu. Bir bakıma, Doğu-Batı arasında *zinciri tamamlayan bir halka işlevini* yerine getirdi.

KIZILBAŞ ÜTOPYAYI YARATAN TARİH

*Daha Allah ile cihan yok iken
Biz anı var edip ilan eyledik
Hakk'a hiçbir layık mekân yok iken
Hanemize aldık mihman eyledik*

*Kendisinin henüz ismi yok idi
İsmi şöyle dursun cismi yok idi
Hiçbir kıyafeti resmi yok idi
Şekil verip tıpkı insan eyledik
Edip Harabi*

Günümüze taşınan Kızılbaşlık tarihi, *Anadolu* doğumludur: Hacı Bektaş Veli'nin öğretmenliği altında yapılanıp biçimlenmiş ya da Hakk'a yürüdükten sonra yapılanıp Hacı Bektaş Veli'ye bağlanmıştır.¹

Demek ki Kızılbaşlığın, *doğumundan günümüze* Kızılbaş kimliğiyle yaşanmış bir *yasaklı tarihi* var. Bir de *geriye dömiş* tapımı gereği İslam'ın *içine* taşındığında *sahiplendiği*, kendini *özdeşleştirdiği*, *kutsadığı* bir *yasaklı tarihi* var. Bu ikili yasaklı tarih anlaşılmadan, Kızılbaş tarihi *sağlıklı* olarak bilince taşınmaz.

İster bireysel olsun, ister toplumsal olsun yapılanıp biçimlenen bir kimliğin, *kendini yaratan* kaynaklara *doğru geriye* yolculuğa çıkması ve tapım konusu olacak biçimde bu değerleri *kutsaması* olgusuna, *geriye dönüş tapımı* adı verilir.

¹. Daha geniş bilgi için bkz.: Eyuboğlu, İsmet Zeki; *Bütün Yönleriyle Hacı Bektaş Veli*; Özgür Yayın Dağıtım; İkinci Baskı; İstanbul- 1992; Birge, John Kingley; *Bektaşilik Tarihi*-Çev.: Reha Çamuroğlu-; Ant Yayınları; İstanbul.

Kızılbaşlıkta *geriye dönüş tapımı* son derece önemlidir. XI.-XII. yüzyıllarda Anadolu'da yapılanıp biçimlenmeye başlayan Kızılbaşlık, koştü süreçte, kendisini yaratan kaynaklara doğru *yolculuğa* çıkar; bu yolculuk özellikle Ali Yandaşlarının *izini sürme* biçiminde gerçekleşir. Geriye doğru İslam'ın doğuş koşullarına taşınırken, İslam'ın Ortodoks değerlerini ve kimliklerini kaynaktan *kurutmak* için tapım konusu *inanç kaynaklarını* yaratır. Bu gerçeklik nedeniyle Kızılbaşlıkta, nesnel kaynaklarla inanç kaynakları genelde *aynı yerde/coğrafyada* bulunmaz.

Kızılbaşlıkta *geriye dönüş*, kalın çizgileriyle yapılanma sürecinde *Babai Hareketi*yle başlar ve *Hatai dönemi*yle tamamlanır. *Geriye dönüş*, Kızılbaşlığın kaynak kültürlerinde, *atalar tapımı* olarak önemli bir işlevselliğe sahipti. Önemi nedeniyle bu tapım değerleri Kızılbaşlığa taşınmıştır.

Atalar tapımı bağlamında, Hakk'a yürümüş *canların canlarının toplamı* aslında, *toplumsal bilinç* demektir. Bu bilinçten yararlanma çabası Kızılbaş *eğitimi*ni oluşturur. Ata ruhları, yaşayanların yaşamına sızmışsa, bir yönüyle *beden* kimliği edinmiş demektir; sızamamışsa ya da sızmaya yatkın beden düşüncesi bulamamışsa, *bedensiz* olarak yaşayanlarla iç içedir.

Kızılbaşlık kaynak kültürden kendisine ulaşan *atalar tapımı* değerlerini Hz. Ali'nin değerleri durumuna *dönüştürür*.²

Artık *Konuşan Tanrı* görüntüsü ardında Hz. Ali *ata-baba* ya da *ata-tanrı*dır; daha doğrusu bir *doğa-tanrı*dır. Hz. Fatma, *ata-anadır* ya da *ata-tanrıçadır*, daha doğrusu bir *doğa-tanrı*dır. Doğal olarak *ataların izini geriye doğru sürme* biçiminde tanımlayabileceğimiz *geriye dönüş tapımı*, Hz. Ali'ye ve Hz. Fatma'ya *dönme* biçiminde yaşama geçmiştir.

2. "Gerçekten de İslam tarihinde ve bu tarih içindeki İslam toplumlarında günümüze kadar Hz. Muhammed'den sonra adı en çok geçen, bir inanç ve takdis konusu yapılarak etrafında kült oluşturulan yegâne kişi, Hz. Ali'dir. İslamın başka hiçbir şahsiyeti böyle bir olguya konu değildir. Hatta İslam dünyasının Şii ve Alevi kesiminde, belki tam bir benzetme sayılmayabilir ama Hz. Ali, bir parça Hristiyanlık'taki Hz. İsa konumdadır. Özellikle Alevilik'te Hz Muhammed'den de daha üst bir konumdadır Hz. Ali, denilirse yanlış olmaz..." (Ocak, Ahmet Yaşar; *Alevilik-Bektaşilik Söyleşileri-Söyleşiyi Yapan: Ayhan Aydın*-, Pencere Yayınları: İstanbul- 1997: s. 39)

Dönmenin gerçekleşebilmesi için Hz. Ali'nin adıyla anılan *İslam Heterodoksisi* geriye doğru izlenmiş ve Kızılbaşlık Bâtını gönül zemininde İslam'ın *doğuş koşullarına* taşınmıştır.³

Taşınır taşınmaz, Bâtını tavrı eyleme geçmiş, Ortodoks İslamiyet'in şeriatçı kimlikleri *tersine dönüşüme* uğratılmıştır. *Kırklar Cemi* bir bütün olarak bu dönüşümün anlatılmasından başka bir şey değildir.⁴

Geriye dönüş tapımıyla *sahiplenilen* tarih, Hz Muhammet'in ölümüyle başlar. Hz Muhammet toprağa verilmeden Hz Ali dışındakiler *iktidarı ele geçirmek kaygısına* düştüler; giderek dinsel-siyasal bir ayrılık yaşama taşındı. Ali Yandaşları bir tarafta karşı olanlar diğer tarafta kümelandiler. Feodal bir nitelik kazanan ve *kalıca dayalı* bir yayılmanın temel yöntem olarak belirlendiği Ebubekir, Ömer ve Osman döneminde Ali, memnuniyetsiz halkların *kurtarıcısı* olarak bir bir çekim merkezi oluşturdu. İlk üç halifenin ölümünden sonra Ali haliye seçildi. Ali'nin iktidarı döneminde, O'na karşı cephede, Mekke'nin Müslümanlarca fethinden sonra dehşete kapılarak Müslüman olmuş Ebu Süfyan'ın oğlu *Muaviye* vardı. İşte İslam dünyasında ilk büyük bölünme böyle başladı: *Resmi İslam* (Ortodoks İslam) bir tarafta, *Ali Yandaşları* (Heterodoks İslam) diğer tarafta yapılandı.

Şii-Sünni çatışması Emevi dönemiyle birlikte yükselişe geçti. Emevi-Haşimi kabile soy rekabeti zemininde; ekonomik açıdan *Me-*

3. "Son dönemde '*tozu dumana kattılar*': Ali'li Alevilik mi? Ali'siz Alevilik mi?, diye. Öncelikle belirtelim: 'Mistik maya' olmadan Alevilik olmaz; Ali, mistik tasarımın en üst kimliği olduğu için de Ali'siz Alevilik olmaz. Ali'nin inanç ya da söylence kimliği, Ortodoks kimlikli Ali'nin kimi meziyetlerinin yakalanmasıyla yaratılmıştır. Giderek inanç-söylence tasarımının değerleri, Ortodoks tasarımın değerlerini yok etmiştir. Sorun 'Ali'siz Alevilik' gibi yanlış, yanlış olduğu denli '*duygu çatlatıcı*', '*örseleyici*' bir yaklaşımı hayata taşımak değil. Sorun, Ortodoks tasarıma karşı bâtını tasarımın '*niçin*' ve '*nasıl*' yapıldığını algılamak, anlamak ve anlatmaktır. Çünkü Anadolu Aleviliği, '*geriye dönüş kültü*'nü büyük bir '*kıvraklıkla*' kullanmıştır; Ali olmasaydı bile, kült gereği bir başka '*meziyetli*' kimlik, bâtını tasarımın konusu olacaktı ve başat inanç kaynağının tam '*ortasına*' yerleştirilecekti; söylencelerin birinci dereceden kahramanı olacaktı." (Korkmaz, Esat; *Anadolu Aleviliği*; Berfin; İkinci Baskı; İstanbul- 2008; s. 56'daki dipnot)

4. Daha geniş bilgi bkz.: Melikoff, İrene; *Kırkların Ceminde*; Demos Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2011; Korkmaz, Esat; *Kırklar Cemi*; Anahtar Kitaplar; İkinci Baskı; İstanbul- 2008

dine-Şam, kişisel açıdan *Ali-Muaviye* anlaşmazlığı üzerine yapılandı. Muhammet dönemi İslamlık ülküsüyle beslenen kabile soy ağırlıklı Arabistan devlet anlayışıyla, Bizans-Sasani deneyimleriyle beslenen kabileler üstü kabile soy ağırlıklı Suriye devlet anlayışı arasındaki siyasal mücadelenin tırmanmasıyla boyutlandı.

Tarihi iyi insanlarla kötü insanlar; sapmış olanlarla sapmamış olanlar arasındaki kişisel mücadelelere indirgeyen araştırmacılar yanıliyordu. Emevi ve Abbasi dönemleri; Asr-ı Saadet'ten sapmanın, sivil topluma karşı devletin olağanüstü büyümesinin bir yansıması olan resmi toplumun ağır basmasının değil, temeli doğrudan Muhammet tarafından atılan *yayılmacılığa* bağlı İslam devletinin, zorunlu ve geçici olarak oluşturduğu Medine toplumunu *aşarak* girdiği, doğal gelişmesinin bir ürünüydü.

Ebu Sufyan oğlu Muaviye Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olmuştu; daha sonra Kuran kâtipliğine getirildi. Muhammet döneminde kendini bir devlet adamı olarak yetışdirdi. Emevi soyunu iktidara taşıdığıında; İslam'ın ruhuna hiç de aykırı olmayan, hatta daha önce Ömer zamanında gerçekleştirilen ve Osman'ın halifeliğinde silik biçimde sürdürülen kimi düzenlemeler ve uygulamalarla, devlet anlayışına yeni bir yorum getirdi. İslam devletinin yakın geleceğini iyi okuyan Muaviye, dönemin ideolojik siyasal hesaplaşmasının bir gereği olarak iki yol tuttu:

- ✓ bir yandan, kutsal olarak algılanan Muhammet'in saç tellerinden ve tımaklarından birkaçının, ölümü sırasında dudaklarına konulmasını vasiyet edip kendisini kutsadı;
- ✓ diğer yandan; asıl tehlike kaynağı olarak gördüğü Hz. Ali ailesini siyasetten uzak tutmak için onlara sürekli para yardımı yapma eğilimine girdi.

Bunlarla yetinmeyen Muaviye Bizanslılarla geçici bir işbirliğine gitti; duygusal anlatımla, Müslümanın Müslümanı kesmesi için kâfirle *müttefik* oldu. Artık, İslam devletinin hükmettiği topraklarda azımsanmayacak bir Hristiyan nüfus vardı; onların gönülleri hoş tutulmaya

çalışıldı. Bu tavır, İslam'ın *engin* hoşgörüsünden değil, her geçen gün biraz daha tırmanan Şii-Sünni çatışmasında onları küstürmemek, onları **kazanmak** içindi.

İslamlık misyonerlikle değil, kılıçların ucunda taşınarak yayıldı; kılıç ve merkezi güç her şeydi; talan ve sömürgecilik asıl amaçtı. İslam adına işgalden işgale, talandan talana koşan Emevi egemenliği, kendi sonunu kısaltacak bir süreci başlattı.

Kılıca dayalı yayılma o denli hızlı oldu ki bir süre sonra hülne-
dilen ülkelerdeki kavimlerin nüfusu Arabı geçti; diğer yandan bu yayıl-
ma, o denli büyük bir vahşet ve soygun eşliğinde gerçekleştirildi ki
Müslümanlık adına temiz çok az şey kaldı; çoğu değer kirlendi. Bu
geniş toprakları ve büyük nüfusu, Arap kökenli ve kabileler üstü kabile
soy karakterli bir din ile yönetmek hemen hemen olanaksızlaşıyordu.
Emevilerin kendini üretebilme koşullarını ortadan kaldırıyor. Bu
sürece koşut olarak Hz. Muhammet'in ölümüyle başlayan Arabın kendi
içindeki dinsel-siyasal çatışmalar; Emevileri iktidarsızlaştıran bir tehdit
düzeyine sıçramıştı.

İslam, kabile örgütlenmesinden devlet örgütlenmesine geçerken
doğrudan çalışmayı ve doğrudan üretimi *keşfetmişti*; ancak bunu ege-
men ilişki durumuna yükseltemedi; üretimci ve demokratik olmaktan
çok *talancı, yayılmacı* ve *tekçi* oldu. Bu nedenle iktidarı elinde tutan ka-
bile soyu ve ona bağlı olan bürokrasi, ganimetten aslan payını alıyordu.
Bu durum henüz İslamlık öncesi kabile demokrasisinin alışkanlıkların-
dan kendini sıyıramayan diğer Arap boy ileri gelenlerini çok rahatsız
ediyordu. Ya bu baskıya boyun eğecekler ya da savaşacaklardı. Uygar-
lık öncesi kahramanlık çağının ve İslamlığın ilk kuruluş ülküsünün ko-
şullanmalarıyla biçimlenen o günün kültür ortamında savaşmak en do-
ğal, en erdemli tepkiydi; bu nedenle muhalefet savaşmak yolunu seçti.

Çatışmanın boyutlanmasıyla Muaviye önce, Hz. Ali'nin oğlu Ha-
san'ı *zehirletti*. Kesin hesaplaşmaya girilmesiyle camilerde Hz. Osman'-
ın ruhuna dua edilmeye, hemen ardından da Hz. Ali'ye küfredilmeye
başlandı. Bu durum Ali yandaşlarının çoğunlukta olduğu Irak'ın kimi

kentlerinde ayaklanmalara yol açtı. Hz. Ali yandaşı olarak ünlenen Hücr;

-Ali'ye okunan küfür ve lanetin geri teperek yönetimi devireceğini, Ali'ye küfredenlerin lanetleneneceğini haykırarak, halkı isyana çağırdı.

Bu karmaşa ortamında, Kufe valisi olan Muaviye'nin üvey kardeşi Ziyat İbni Ebihi, Kufe mescidinin minberine çıkarak konuşmak isteyince, halk kendisini taşla tuttu. Bunun üzerine Vali Ziyat, mescidin kapısını asker gücüyle kontrol altına alıp cemaati tek tek, kendisine taş atmadığına yemin etmeye zorladı; yemin etmeyenlerin ellerini kestirdi.

Gelişmelerin tehlikeli bir aşamaya sıçramasıyla vali, olayların yaratıcısı durumundaki Hücr'ü, her yerde arattı. Bu arada düşünce ve davranışlarıyla Hz. Ali yandaşı olduğunu açıktan açığa sergileyen öndegelen bir sürü insan tutuklandı ve Hz. Ali'yi *inkâr* etmeye zorlandı; ama hiçbir tutuklu, cezadan kurtulmak için Hz. Ali'yi yadsımaya yeltenmedi.

Çevresindeki baskı çemberinin sürekli daralmasıyla bir karar vermeye zorlanan Hücr; yandaşlarının silahlı mücadele istemelerine karşın, büyük bir iyimserlikle, zincirlenerek Suriye'ye götürülmeye razı oldu. Muaviye'ye dostlukla el uzattıysa da O'nun;

-Kessin, kellesini! emriyle boynu vuruldu.

Büyük bir itibara sahip olan Hücr'ün katledilmesi İslam dünyasında tepkiyle karşılandı. Bu olay Hz. Hüseyin'in öldürülmesinin bir ön adımı idi

Araplararası kavga, Arap olmayan Müslümanları yakından ilgilendiriyordu. Mevali, dindaşlar arasında eşitliği öngören İslam adına, Arap üstünlüğüne karşı çıkmaya başladı. Süreç içinde Bedevi bireyciliğinin yokedilmesiyle biçimlenen kavimler üstü Emevi Kavmi egemenliğine dayalı devlete karşı kabaran Arap öfkesiyle, Mevali tepki *örtüştü*. Ortaya çıkan toplumsal hoşnutsuzluk ideolojik ve siyasal düzeyde, uygulanmakta olan kavimler üstü kavim soy egemenliğine dayalı Emevi devlet anlayışını, İslam'ın esenliği adına yadsıyan *Ehlibeyt* çevresinde toplandı. Dinsel ve toplumsal kokuşmuşluk ortamında; *Bütün bunlar iktidar meşru sahiplerinde olmadığı içindir; iktidar meşru sahiplerine, yani Ehlibeyt'e dönerse, Tanrı'nın yücelttiği*

ve yönettiği bu soy sayesinde güçlükler ve adaletsizlikler, ortadan kalkacaktır yargısı belirleyici olmaya başladı.

Genelde Haşimi, özelde Hz. Ali soyunun önderliğinde Emevilere karşı, bir iktidar savaşı başlatıldı.

Gerçek İslam'a ve adalete dönüş yaklaşımı kanalında, mazlumdan yana, kavim/ soy egemenliğine dayanmayan din yorumu; Arapların büyük bir kesimine ve Mevali'ye egemen oldu. Sürecin bu aşamalara sıçramasıyla, Emevilerin ayaklarının altındaki toprak hızla kaymaya başladı.

Arap ve Arap olmayan Müslümanların, Emevi egemenliğine yönelik tepkisini güdümüne alan *Peygamber ailesi* önderliğindeki muhalefet hareketi; başlangıçta tüm kötülüklerin ve olumsuzlukların kaynağını, İslam'dan sapılmış olmasına bağladı. Üzerinde yapılandığı toplumsal haklılığı, İslam'ın kuruluş ülküsüne, İslamlık öncesi Bedevi eşitçiliğine, kahramanlık çağı değerlerine göndermeler yaparak beslemeye çalıştı. Ancak bir *devlet dini* olarak doğan ve yayılmaya dayanan İslam devletinin doğal gelişmesinin bir ürünü olan; tarihsel açıdan bakıldığında bir *ilerlemeyi*, bir *gelişmeyi* simgeleyen Emevi egemenliğini, *sapma ürünü* olarak görmek bir *yanılsamaydı*. Bu siyasal güce karşı, yapısal değişime uğramış, toplumun gündeminden çıkan kabile, kavim değerleriyle bir dünya görüşü oluşturmak da olanaksızdı. Bu iki yönlü güçsüzlük, önceleri Hz. Ali Yandaşı hareketi, bir *bocalama* içine itti. Sonraları, Ortodoks Sünni bir imparatorluğa dönüşecek olan İslamlığı bir bütün olarak aklama sonucunu doğuran bu yaklaşım;

✓ bir yandan İslam'ın kaynaklarına sezgisel akıl ve gönül bilgisi yoluyla farklı bir yaklaşım getirerek; inanca inanç kanalından muhalefet etmenin yollarını, yöntemlerini geliştirerek, İslamlık değerlerini bâtını açıdan sorgulayıp inanç dünyasında kendisine yeni bir dünya görüşü oluştururken;

✓ diğer yandan, Emevi egemenliğine karşı oluşan Arap ve Arap olmayan Müslüman kökenli toplumsal tepkiyi, yaratılan dünya görüşünün şemsiyesi altında toplamaya yöneldi.

İçine girilen bu süreç Ali Yandaş Hareketini, her şeyi *sapma* ürünü görme yanılsamasından ve yalnızca geçmiş değerlere dayanarak düşünsel yapı oluşturma *güçsüzlüğünden* kurtardı. Tarihin 7 bin yıl öncesinden gelen;

- ✓ uygarlığa adım atılır atılmaz işkenceyle yokedilmek istenen,
- ✓ insanlık ülküsünde hep altın çağ olarak yaşayan ve
- ✓ her toplumsal çıkmazda kurtuluş bayrağı olarak dalgalandırılan paylaşımcı/dayanımcı değerler öne alındı.

Öne alınan bu değerler, VII. yy'ın ortalarında İslam toprağında kabaran, yakın gelecekte Arabistan Yarımadası'ndan Asya içlerine, oradan Balkanlara kadar uzanan geniş coğrafya üzerinde insanlık özelemlerini kucaklayacak olan toplumsal muhalefet arasında bir köprü oluşturdu. Orta Asya'dan kopup gelen *göçebe-eşitlikçi* insan kümelerinin ve Anadolu yerli halkının buluşup kaynaşacağı Şii hareketinin temelleri, daha o zaman atılmıştı.

Bizans ve Sasani devlet deneyimi birikimlerinden dersler çıkaran Muaviye, *kavimler üstü soy* egemenliğine dayalı merkezi bir güç oluşturmak için Yezit'i, kendisine veliaht olarak atadı. Halkı da oğluna biat etmeye zorladı.

Yezit'in veliaht atanması, İslam devletinde yeni bir sıçramayı gösterir. Artık genişleyip büyüyen İslam İmparatorluğunu ve bu imparatorluğu çekip çeviren hantal bürokrasiyi; *Danışma Kurulu* gibi kabile yöntemi ürünü, Bedevi geleneğinin sürdürülmesine yardımcı olan, buna karşın devletin gelişimini köstekleyen örgütlerin yerine, doğrudan soy egemenliğine dayanan ve atamalarla *kesintisizliği* sağlanan merkezi örgütler geçecekti artık. Bu gelişme,

- ✓ kabile kökeninden kopuşu;
- ✓ devletin belli bir egemen zümrenin/tabakanın/sınıfın egemenliğine girişini;
- ✓ devletleşme sürecinde bir üst aşamaya çıkışı da simgeliyordu.

Yezit, babasının yönlendirmesiyle öncelikle kendisine rakip odakların üzerine yürüdü. Başta Hz. Ali ailesi olmak üzere Medine'de bulunan muhaliflerini kendisine biata zorladı. *Biat etmeyi reddeden kim*

olursa, hiçbir mazeret dinlemeden öldürülmeli, emrini verdi.

Biata zorlananlardan Hz. Hüseyin ile Abdullah bin Zübeyr, aileleri ile birlikte Mekke'ye kaçtı. Yezit, Amr bin Zübeyr komutasında 2000 kişilik bir kuvvet göndererek Hz. Hüseyin'le birlikte Mekke'ye kaçan kardeşi Abdullah bin Zübeyr'i tutuklattı.

O günlerde Hz. Hüseyin, Kufeliler tarafından halife seçilmek ve kendisine biat edilmek için çağrılıyordu. Hz. Hüseyin amcazadesi Müslim bin Akil'i, Kufe'ye gönderdi. Gelişmeler üzerine Kufe Valisi Ubeydullah bin Ziyat kent halkını, evlerinde bulunan yabancılara ilişkin bildirimde bulunmaya zorladı; evinde yabancı olup da bildirmeyen, konutunun önünde çarımıha gerilecekti.

Kufe'de didik didik aranan Müslim, bir ihbar sonucu saklandığı yerde kuşatılıp yakalandı. Kılıcı elinden alındıktan sonra katır sırtında Valilik Konağı'na götürüldü. Çok susamış olmasına karşın kimse kendisine su vermedi. Vali Konağı'nın kulesine çıkarıldı. Çatışma sırasında yaralamış olduğu bir İranlı muhafızın kılıcıyla boynu vurularak idam edildi. Cesedi Kasap Pazarı denilen yere atıldı. Yine Hz. Hüseyin'in Kufe'ye gelmekte olduğunu haber vermek için gizlice kente sızan bir ulak yakalandı. Hüseyin'e küfretmeyi reddetmesi üzerine valinin emriyle kuleden atılarak öldürüldü.

Hz. Hüseyin'in Kufe'ye gelmekte olduğunu öğrenen Vali Ziyat, en deneyimli komutanlarından Hur bin Riyah'ı önleyici çıkardı. Hur, üç günlük bir yolculuktan sonra Hüseyin ve taraftarlarını karşıladı. Hz. Hüseyin Hur ile konuştu ve O'nu haklılığına inandırdı. Ancak Hur'u sorumluluktan kurtarmak için Kufe'ye gitmekten vazgeçip Kerbelâ'ya yöneldi.

Yezit adına davranan Vali Ziyat, Hz. Hüseyin'i tutuklamak, Yezit'e biat ettirmek ya da öldürmek için Saad bin Vakkas oğlu Ömer'i komutan atamıştı; 4000 askerle Hz. Hüseyin'i karşıladı. Hz. Hüseyin Emevi toprağından çıkıp gideceğini söyledi. Bu öneri Ömer tarafından Vali Ziyat'a ulaştırıldı. İran ya da Türkistan toprağına geçerek güçlü bir ordu kurup geriye dönmesi olasılığından korkulduğu için öneri, reddedildi.

Hicret'in 61. yılında (m. 680) Muharrem ayının 7. günü öğleye doğru, Hz. Hüseyin ve yandaşlarının suları bitmişti; su almak için Fırat'a gidenler karşı tarafça oklarla vuruluyordu; alınabilecek bir önlem de yoktu. Hz. Hüseyin'in bütün umudu, Ömer'in ordusundan kendisini sevenlerin çıkması idi, ama bu gerçekleşmedi. Sahabeden Habip bin Mezahir'in gidip Beni Esed kabilesinden alıp getirdiği 90 kişilik kuvvet de kuşatmayı yarıp Hz Hüseyin'e ulaşamadı. Böylece 8 Muharrem de geçti. Ertesi gün Hz. Hüseyin, kardeşi Abbas'ı Fırat'tan su almak için görevlendirdi; Abbas tüm engelleri aşmasına karşın, ancak 20 kırba su getirebildi. Hüseyin bu kez oğlu Ekber'i görevlendirdi; o ise sadece bir kırba su getirebildi. Ömer'le konuşmasına karşın onu ikna edemedi. Kuşatma iyice daraltılmıştı.

Sonunda Ehlibeyt ve 72 yandaşı için kıyım demek olan, sonucu belli savaş başladı. Küçük çocuklar, bebeler ve yaşlılar, uzaktan atılan oklarla öldürüldü. Hz. Hüseyin'in kardeşleri, yeğenleri teker teker Kerbelâ toprağına düştü. Yetmiş iki savaşçı, yetmiş iki dağ gibi Yezit askerine karşı durdu; ama kaderi değiştirme olanağı yoktu.

Muharrem ayının 10. günü önce 18 yaşındaki oğlu Ali Ekber, ardından meme çocuğı Ali Asgar babasının kucağına oklanarak vuruldu.

Olanları gören Hz. Hüseyin, dedesinden ve babasından kalan emanetleri oğlu Zeynelabidin'e teslim etti; ölmeye hazırlandı; süslendi. Başındaki peygamber sarığını yeniden bağladı; babasının kılıcı Zülfikâr'ı boynuna astı ve Hz. Hamza'nın kalkanını omuzuna alıp Kerbelâ meydanına çıktı. Söylentiye göre Yezit'in 40 askerini öldürdü; sonra dönüp sağ kalanları öptü ve onlara, Şam'a doğru gitmelerini öğütledi. Vuruşmak için savaş alanına döndüğünde, düşman tarafından ok yağmuruna tutuldu; kanlar içinde Muharrem ayının 10. günü ikinci üzeri toprağına düştü.

Gövdesi Kerbelâ'da kaldı; kesik başı Kufe'ye oradan da Şam'a götürüldü; Yezit bir değnek ile Hz. Hüseyin'in kesik başını ve ağzının içini karıştırırken, en büyük siyasal rakibinin soyunu kurutmanın huzuru içindeydi. Bir mızrağı geçirilip Ceyrun tepesine dikildiğinde;

-Peygamber'den borçları aldım, diyordu.

Kerbelâ olayı Şii, Sünni tüm Müslüman dünyasının en acı olayıdır. İslam'ın Sünni yorumuyla uyuşamayan Orta Asya'dan gelen göçebe Oğuzlarla Anadolu'nun yerli halkı, Ehlibeyt soyuna yönelik bu kıyımı lanetledi. Hz. Hüseyin'e sahip çıktı. Temsil ettiği düşünceyle kaynaştı. Anadolu toprağında Kızılbaşlık biçiminde boy vererek, bu düşünceyi, hoşgörü temeli üzerinde yeniden yorumladı. Ona yeni bir ruh verdi. İslamlık öncesi Türk kültürüyle yoğurdu. Yaşanılan yerden kovulan inancı yeniden yeryüzüne indirdi.

Dünyalaşan bu inancı yaşama yordamlarına, kavgalarına, gülmelerine, oynamalarına onay veren, onları onurlandıran bir toplum-sallığa dönüştürdü.

Nefeslere, dualara, koşuklara girdi. Zaman zaman gönüllerden usulcacık sıyrıldı toprağa yüz sürdü, sulara daldı. Ateş oldu alev alev gökyüzüne yükseldi. Kuş oldu uçtu; Hz. Ali'yi simgeleyen turnalar, Hüseyin'e yas tutup semah döndü.

Bu tarihten sonra İslam coğrafyasında yaşama taşınan tüm özgür-lükçü hareket ve düşünceler, İmam Hüseyin'i kendilerine *sembol* yaptılar. Ali Yandaşları, Ebu Müslim Horasani'nin⁵ önderliğinde ayaklanarak Emevi saltanatını devirmeyi başardılar. Ne var ki iktidarı ele geçiren Abbasiler de Ali Yandaşlarına zulmetti. Ebu Müslim'i Bağdat'ta *idam* ettiler.⁶

Kızılbaşlığın büyük bir toplumsal gücü olduğunu bize kanıtlayan ilk olay, Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı 1240 yılında patlak veren *Babailer İsyanıdır*. Baba İlyas Horasani'nin tutuklanması üzerine Baba İshak tarafından başlatılan isyan, Selçuklu ordularını arka arkaya yenilgiye uğratmıştır. Sonunda Frank askerlerinden de yararlanılarak Kırşehir yakınındaki Malya Ovası'nda yenilgiye uğratılmışlar; hemen

⁵. Daha geniş bilgi için bkz.: Bulut, Faik; *Ebu Müslim Horasani*; Su Yayınları; İstanbul- 1999

⁶ *Aleviliğin Tarihi/ Yüz Soruda Alevilik/Aleviliğin Temelleri*; HAAK-BİR (Hamburg Anadolu Alevileri Kültür Birliği); Anadolu Matbaası; İstanbul; s. 48-78 arası.

hemen tamamı kılıçtan geçirilmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin kardeşi Menteş de öldürülenler arasındadır.⁷

Malya kırmından sonra Hacı Bektaş Veli, Sulucakarahöyük'e gelip yerleşmiştir. Kısa zamanda büyük bir saygınlık ve etkinlik kazanmış; yetiştirdiği dervişleri, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine *dergâhlarını* kurmaları için görevlendirmiştir.

Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'da etkinlik kurduğu dönem, Anadolu Selçuklu Devleti'nin son yıllarıydı. Başlangıçtaki denge siyasetini terk ederek Kızılbaşlara *saldırmaya* başladı. Çok geçmedi Selçuklu sınırlarına dayanan Moğollar, bu devleti kendisine bağladı. Moğol istilasına karşı kırdı Kızılbaşlar, kentte Ahiler *yazgı ortaklığı* yaparak direndiler.

Hacı Bektaş Veli'nin Hakk'a yürümesinden sonra kurulan Osmanlı Beyliği, Anadolu Selçuklu Devleti'nin hatalarını tekrarlamadı; Anadolu'daki güçler dengesini gözettiler. Bu dengeli ilişkiler Kızılbaşlara *yararlar* sağladı. Osmanlı yayılması sırasında *açılan topraklara* yerleşen derviş ve babalar, Avrupa topraklarında da kökleşmeye başladı. Zaman zaman geçici gerginlikler yaşansa da bu dengeli ortam *Fetret Devri*'ne kadar devam etti. Osmanlı güçleri, Ankara Savaşı'nda (1402), Timur'a yenilince, Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında *taht kavgası* başladı. Özellikle I. Mehmet (Çelebi Mehmet), Sünniliği devletin ideolojisi yaparak hem kardeşlerine hem de Kızılbaşlara karşı acımasız davranmaya başladı. Bu siyaset değişikliğine karşı en sert tepki, *Şeyh Bedreddin İsyanı* oldu. Halifeleri Börklüce Mustafa İzmir Karaburun'da, Torlak Kemal Manisa Saruhan'da isyanı başlattı. Üstün Osmanlı güçlerine daha fazla dayanamadılar ve yenilerek *idam* edildiler. Ardından Deliormanlar'da isyanı başlatan Şeyh Bedreddin de yenildi ve tartışmalı olmakla birlikte 1418'de Serez'de *asıldı*.

⁷ Daha geniş bilgi için bkz.: Ocak, Ahmet Yaşar; *Babailer İsyanı/Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*; Dergâh Yayınları; Genişletilmiş İkinci Basım; Ankara- 1996

Bu tarihten sonra Kızılbaş-Osmanlı ilişkileri, sürekli bir bozulma sürecine girdi. 1501 yılında İran'da Şah İsmail'in Safavi Devleti'ni kurmasıyla birlikte çok daha ciddi boyutlara tırmandı. Osmanlı Devleti, hemen yanı başında bir Kızılbaş Türk Devleti kurulması karşısında kendini *tehdit altında* hissetti. Kızılbaşların bu devleti destekleyeceklerini düşünerek şiddetli baskılara başvurmaya başladı. Osmanlı Şeyhülislamı Ebusuud Efendi'nin Kızılbaşlar için, *katli vacip, mallarının yağmalanması helaldir* fetvaları yayımlanır. Bu dönemde onbinlerce Kızılbaş, Yavuz Sultan Selim tarafından *katlettilir*. Osmanlı devleti artık, kesin olarak Sünni bir çizgiye oturmuş durumdadır.

Devlet Sünniliğe yatırım yaptığı için XVI. ve XVII. yüzyıllar sayısız Kızılbaş ayaklanması ve Osmanlı katliamı ile doludur. Öne çıkan ayaklanmaları şöyle sıralayabiliriz: Şahkulu Ayaklanması (1510-1511), Nur Halife Ayaklanması (1512), Bozoklu Celal Ayaklanması (1518), Baba Zünnun Ayaklanması (1525-1527), Kalender Çelebi Ayaklanması (1526-1528).

İzleyen dönemde Safavi Devleti yıkılmış, en azından Osmanlı açısından *dış tehdit* ortadan kalkmıştı. Diğer taraftan kentlerde Bektaşiler, Yeniçeri Ocaklarında *büyük güç* kazanmıştı. Bu etkenler bir araya gelince küçük yerel olaylar dışında yaklaşık 150 yıllık bir rahatlama dönemi olmuştur.

Osmanlı Devleti Batı karşısında hızla *gerilemeye* başladı: Arka arkaya askeri yenilgiler geliyordu. Devlet yeni ordular kurmak, modernleşmeyi devletin sıkı denetimiyle gerçekleştirmek istiyordu. Halk, iç pazarı Batı kapitalizmine *teslim etmek* niyetinde değildi. Sivil halkın en etkili gücü *Bektaşî tarikatı*, bazı *loncalar* ve *Yeniçeri Ocağı* idi. Yaklaşık 30 yıl süren bu çalkantılı dönem, 1826 yılında, Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması, binlerce Yeniçeri ve Bektaşî'nin *öldürülmesi*, tekke ve dergâhların *yıkıtılmasıyla* son buldu. Bektaşî dergâhlarından yıkılmayanlar, Nakşibendilere *teslim* edildi; *pir postuna bir Nakşibendi şeyhi atandı*.

Osmanlı yönetimi altında çok zor koşullar altında yaşamak zorunda kalan Kızılbaşlar, Cumhuriyeti büyük bir sevinçle karşıladı. Şey-

hüslamlığın kaldırılması, kadın-erkek eşitliğinin getirilmesi vb Kızılbaşlarca *coşkuyla* karşılandı. Bu desteğe karşın Cumhuriyet Kızılbaşlara hiç de *iyilikte* bulunmadı: 1925 yılında çıkarılan *Tekke ve Zaviler Kanunu* 'nca *dergâh ve zaviler* kapatıldı. *Okulsuz* kalan Kızılbaşlar jandarma ve polis baskısına karşı evlerde, köy odalarında ve ahırlarda inançlarının gereklerini yerine getirmeye çalıştılar: Her biri aynı zamanda birer eğitim kurumu olan bu dergâhların yokluğu kısa zamanda kendisini hissettirdi. Cumhuriyetin eğitim alanında Kızılbaşlara bir *darbesiydi* bu. İkinci darbe, soykırım düzeyinde bir cankırım oldu: 1938'de Dersim'de, onbinlerce Kızılbaş caniyane biçimde *katledildi*.⁸

8. Daha geniş bilgi için bkz.: *Belge ve Tanıklarıyla Dersim Direnişleri*; Nûjen Yayınları; İstanbul- 1995

KIZILBAŞ ÜTOPYAYI YARATAN AYDINLANMA-HÜMANİZM

Kâinatın aynasıyım
Mademki ben bir insanım
Hakk'ın varlık deryasıyım
Mademki ben bir insanım

İnsan Hak'ta Hak insanda
Arıyorsan bak insanda
Hiç eksiklik yok insanda
Mademki ben bir insanım

Bunca temenni dilekler
Vız gelir çark-ı felekler
Bana eğilsin melekler
Mademki ben bir insanım

Tevratı yazabilirim
İncili dizebilirim
Kur'anı sezebilirim
Mademki ben bir insanım

İlim bende kelâm bende
Nice nice âlem bende
Yazar levh-i kalem bende
Mademki ben bir insanım

Enelhakkım ismim ile
Hakk'a erdim cismim ile
Benziyorum resmim ile
Mademki ben bir insanım

Daimi'yim harap benim
Ayaklara tûrap benim
Aşk ehline şarap benim
Mademki ben bir insanım

Bâtını toplum felsefesine göre *toplum*, *maddi gereksinmelerle* *koşullanmış insanın birleşmiş üretici etkinliğidir*. Toplumsal yaşamın bütün öteki görüngüleri politika, kültür vb., toplumsal yaşamın *içeriği*-ni oluşturur ama *özünü* belirlemez. Toplumun özü, üyelerinin *ortak emeğinde* yatar; *ortak emek*, yaşama araçlarının sağlanmasına yöneliktir ve bu insanlar arasında bir işbölümünü zorunlu kılar. Doğal olarak farklı nesneler, *ortak* bir insan emeği içerir. Böylesi bir durumda insanların çalışma biçimlerinin tek olası şekli *mal değişimidir*; emek araçlarının ve ürünlerinin sahibi üreticilerdir. *Zorunlu olan* devlet, özel mülkiyet ve sınıflar değil, *toplumun kendisidir*.

Nasıl Bâtınî doğa felsefesinde doğanın temeli *hava-su-toprak* ve *ateş* ise Bâtınî toplum felsefesinde de toplumun temeli *üretici güçlerdir*. Bu üretici güçler arasındaki ilişkiden toplumun *maddi* temeli olan *ekonomi* biçimlenir. Geçim ve besine yönelmenin toplumsal yaşamdaki ilişkileri ise *kültürü* yaratır.

Üretim ilişkilerinin üretim güçlerinin gelişmesine *sürekli* destek olacak biçimde yapılanan bir toplumsal örgütlenişte *sınıflara*, *özel mülkiyete* ve *devlete* gereksinme yoktur. Toplum için *yokoluş* yok iken, sınıflar, özel mülkiyet ve devlet, *zamanı geldiğinde yokolup* gider.

Bâtınilikte bireyin önemi, eylemlerinde ve uğraşlarında Bâtınî toplulukla ne ölçüde *ilgili* olunduğuna, ortak esenliğe ne ölçüde *katkıda* bulunduğuna göre belirlenir. Görüldüğü gibi belirleyicilik *topluluk-tadır*.

Kendini yetiştirerek *kâmil insan* durumuna yükselen insan, artık kendini *toplum hizmetine* adayacak ve *kâmil toplum* projesinin gerçekleşmesi için bütün gücüyle çalışacaktır.

Bâtinî hareketlere gelinceye değin *akılcı felsefenin* konusu, *metafizik ve doğa bilimleri* idi: Bâtinî hareketlerle birlikte felsefe, *toplum ve toplum sorunlarıyla* ilgilenmeye başladı. Bu anlayış üzerine bir *toplum felsefesi* yapılanıp biçimlendi.

Kızılbaşlığın *özgünlüğü*, söylencelerinin bolluğunda değil, *organik ve toplumsal doğalarında*dır. Bu bağlamda her Kızılbaş, sözcüğün gerçek anlamıyla *inançlıdır*; inanç, tüm doğasal süreçlere, tüm bireysel ve toplumsal davranışlara *sinmiş* durumdadır; çünkü varoluşun bile *büyülü* olarak ortaya çıktığı bir dünyada yaşar. Amacı, bir bütün olarak nesnel süreci ya da toplumsal/bireysel yaşamı *kutsamadır*; yaşamın tek karşıtı ölüm, ölümün tek karşıtı yaşam olduğundan Kızılbaş tasarımlarında, yapısında *karşıtlık* taşımayan *evrensel kötü* anlamında bir *Şeytanın* (terktanrıci dinlerin şeytanı) yeri yoktur.

Kızılbaşlıkta *ruhlara* yönelik tapınma, ruhların *ölümsüzlüğüne* dayanır ve bu bir tür *canlıcılıktır*: Canlıcılık Kızılbaşlıkta, söylenceye dönüşmüş *atalar tapımından* başka bir şey değildir. *Çocukça* olmasa da çocuksu bir yanı vardır; bu nedenle *yitik çocukluğunun* elde edilmesini *cennet* olarak betimler. Bu nedenle her atalar tapımı ritüeli, aynı zamanda *yitik çocukluğa dönme* çabasıdır.

Yaşamın *halinden* sıkıldığımızda, kendi geleceğimize sığınırız: *Geleceğimiz çocuk*, demektir. Unutmayalım: Çocuklarımızın bize kıs kıs gülmesi, geleceğimizin *oyuncağı* olduğumuzu kanıtlar. Öyle değil mi? Artık çocuklarımıza bile çoğunluk, *kendimizi uyutacak* ninniler söylüyoruz.

Böylesi bir sonla karşılaşmamak için çocuklarımızı bize değil, kendimizi *çocuklarımıza* taşıyacağız: Çocuklarımız tarafından okşandığımızda yaşama gebe kalacağız-yaşam *doğuracağız*.

Çocuklarımızla buluştuğumuzda, kendi *öncemiz* hakkında bilgi sahibi olmaya başlarız: Geçmişimiz bize *yansır*; geçmişimize bir *pencerenin* açılmış olduğunu görürüz. Artık, dünya şuradan-buradan *rastlantısal* olarak *fırlatılmış* nesnelerden oluşan bir yığın olmaktan çıkar; her şey anlam kazanıp çözülür.

Öyleyse çocuklarımız uykumuzun kapısını *çalsın; dürtsün, dürt-sün* de uyandırsın bizi. Doğamıza *ihanet* etmeyelim; kollarına alsın bizi doğamız; gözlerimize görmeyi, kulaklarımıza duymayı öğretsin.

Çocuklarımız içimizdeki büyüktür; özdeyişi bunun kanıtı durumundadır. Dünyayı güzelleştiren *düşleri* kuranlar, içimizdeki büyük durumunda bulunan işte bu çocuklarımızdır. Çocuklarımızla kucaklaştığımızda, zamanın *tersine* çevrilmezliğine başkaldırırız; atalarımıza taşırız kendimizi; çünkü uzak geçmişe, yakın geçmiş olan çocuklarımızla buluşmadan gidilemez. Böylece geçmişe yakalayarak geleceği *kurma*, kuracağımız geleceğe esin oluşturan *ütopyayı* yaratma olanağını elde etmiş oluruz. “Ne de olsa, çocukların bir bedenleri olduğunu öğrenmeleri hayli zaman alır.”¹

Şimdiki zamanı büyükler işgal ettiği için çocukların gerçeği ya biraz geriye çekildi ya da biraz *öteye* atıldı. Demek ki şimdiki *terk* etmeden, çocuklarımızı düşünemeyeceğiz ve çocuklarımızla kucaklaşamayacağız. Zamanı *gelecek, şimdi ve geçmiş*, diye parçalara ayıramazsak eğer çocuklarımız, *sisler* içinden onları çağıracağımız günü bekleyecek.

Canlılık kapsamında Kızılbaşlık, tüm çevrebilim tasarımlarını yapısında toplayan *tüm-canlıcı* bir felsefi dindir. Evren bilincine doğrudan katıldıkları için, özünde *doğayla birliğin* bilimsel/inançsal tasarımıdır. Doğaldır ki bir Kızılbaş, doğanın *efendisi* değildir; insan, evrenin bir parçasıdır, ona dâhildir, ona bağlıdır, onun sahibi olmaktan öte, onun *kullanıcısıdır*. Tasarım bütününde dünya, *yaşam* ya da onun tersi *ölüm*den yola çıkılarak kavranmaya çalışılır.

Evren bilincine katılmanın insana yüklediği temel yükümlülük *doğal ve toplumsal düzeni* korumak olduğu için, dünyanın *başlangıç saflığında* nasıl sürdürülebileceğinin hesabını yapmaya yönelir.

Tüm-canın bir parçası olan Kızılbaş insanı, *Bütünün* olduğu kadar *Birin* de parçasıdır. Arada bir *kopukluk* olmadığından kutsal olanla

¹ Foucault, Michel; *Ütopyalar Sözlüğü*/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 46

ilişkilerinde ancak *hata* yapabilir, *günah* ise yoktur. Ölümlü olarak tanrısallığın bir parçasıdır; tanrısal olarak suyun şıptırısında, rüzgârın uğultusunda, çiçeğin kokusunda, meyvenin tadında, koyunun melemesinde ve aslanın kükremesinde.

Kızılbal kültür, *yaralı* bir bilince sahiptir; kan damlayan bu bilinç, geleceğimizin *güvencesidir*. Çünkü güzellikler dünyaya şölenle gelmez: Annelerimiz *inlemese* bizler ağlamasak dünyaya gelmeyecektik.

Emperyal güçler halkları, egemenlere karşı ortak bir iradeyi dışa vuran bir güç olmaktan çıkardı; *kalabalık* durumuna getirdi ve orada *tecride* aldı. Devletler Ortodoks kültüre yatırım yaptı, diğer inanç-düşünce ve felsefeleri *tecride* aldı; ana etnik gruplar, kendi kanına *yatırım yaptı*, diğer etnik yapıları *tecride* aldı. Sistem kadını erkeğin *evrenselliğinde*, erkeği de sistemin amacında *tecride* aldı. Şimdi tecridi *nasıl* kıracağımızı tartışıyoruz.

Özetle çağımız insanı *tutsak*, şimdiyi *inkâr* edemiyor; geleceği ve geçmişi *şimdi* yapamıyor. Egemenin düşünce, *kendini yitirmiş* durumda. *Şimdiden uzaklaşmayan şimdi*, beyinlerimizi zincire vurmuş, hiçbir düşünceye artık izin vermiyor.

Öyleyse durmayalım; bedenimize ve doğaya ilişkin bilgiyi yanımıza alıp *hiçliğimize* taşınalım; sonra geleceği kuracak olan acılara-sıkıntılara binip hiçliğimizden *feryatlar* içinde doğalım. Bunu başarsak yaşıyoruz *can çekebiliriz*. Can çekebilirsek eğer *tecridi* *kırabiliriz*.

Ortodoks din kültürü, kutsal mitolojilerden de yararlanarak *salt* bilgiye ulaşmaya çalışır; *bilmeye* yetinir, *dünyayı değiştirmek* diye bir derdi yoktur. Çünkü kendisi de *değişmez*; önsüz-sonsuz ve aynıdır.

Bilinçten önce var olan şey, *karanlık enerji durumunda bulunan bir varlık doluluğudur*; öyleyse bilinç, varlık olmak isteğinin bir *nedenidir*. Varlık nesnel ise bunun *nedeni* de neseldir: Nesnel şeyler, *nesnel sonuçlar* üretir. İsteğin nedeni içte olduğuna göre varlık, içten yönetilir. İçten yönetilme tasarımı bir *içkinlik felsefesi* geliştirmiştir. İşte bu *içkinlik felsefesi* (*Bâtîni Felsefe*) yasaklı kültürlerin felsefesidir.

Evrendeki tüm olay, olgu ve süreçler arasındaki çeşitli ilişkilerin oluşturduğu *maddesel bağımlılığa* bilim dilinde *evrensel bağımlılık* adı verilir. Bu bağımlılık evrenin, birbirinden *koparılamaz* parçalardan oluşan bir *evrensel bütünlük* olduğunu kanıtlar. Evrenin *sürekliliği* ve *düzenliliği*, bu birliğin ve bütünlüğün ürünüdür.

Kızılbaş felsefede *evrensel bağımlılık*, *sonuç-neden bağımlılığı* ya da *zâhir-bâtın bağımlılığı* biçiminde açıklanır. Tanrı iki özelliği ile ön alır: *Düşünce özelliği*; *düşünce sistemini* kurar, nitelik özelliği; fiziksel *nesneler sistemini* kurar.

Tanrı'nın iki özelliği somutlandığında; düşünce özelliği ifadesini *bedenin düşüncesinde*, nitelik özelliği ifadesini *bedenin kendisinde* bulur. Tanrı'daki iki ilke, *nitelik* toplamı olarak açık ve gizil nesnellik durumunda *doğaya*, düşünce toplamı olarak *bilince* indirgenir. Meta-fizik zeminde, dünyayı *değiştirme* gibi bir derdi olmayan bilinç, *doğanın önüne* geçer. Tasarımın mantığı gereği, Tanrı'ya, doğanın önüne geçen bu *bilincin diliyle* Tanrı denir. Önsüz-sonsuz Tanrı'nın dünya görüşüyle doğaya bakıldığında, açık ve gizil nesnellik durumundaki gerçeklik *bozular* ve *dönüştürülerek teolojinin parçası durumuna* getirilir.

Kızılbaş kültür, metafizik zeminde gerçekleştirilen bu yapı-bozumunu, *tersine dönüşümle ayakları üzerine diker*. Öncelikle tanrısal ilkenin *önde* görünen yanını oluşturan ve *düşünce özelliğinin toplamı* olarak algılanan *bilinci*, bilme kültürünün değil *değiştirme* kültürünün bir parçası olarak tanımlar. Ve teolojinin, *kendisine gizli kalan içrek bir antropolojiden* başka bir şey olmadığını dosta-düşmana anlatmaya çalışır. İnsan *Konuşan Tanrı*'dır artık. Yükümlülükleri yaşamsaldır:

Örgütlü inanç *dindir* ve egemenle *taftır*. Egemenin dünya görüşü durumunda bulunan bu *örgütlü kutsallığı* nasıl parçalayacağız, *tersine dönüşümünü* nasıl gerçekleştireceğiz?, sorularına yanıt bulamazsak söylediğimiz-yaptığımız her şey *boşa düşer*. Biz biliyoruz ki *birikmiş emek* onu yaratandan *uzaklaştıkça* ve *sahibini boğmaya* yeltendikçe toplumsal bilinç yabancılaşır; *din* durumuna dönüşür. O zaman

yapacağımız şey açıktır: Örgütlü inanç bağlamında dinden *bireye* değil, *toplumsal iş sürecine* atlayacağız, yani *canlı* emeğe değil onun geçmişi-*sine-birikmiş* biçimine taşınacağız. Birikmiş emek her şeyden önce *üretim araçları* olduğuna göre bunlar üzerinde *denetim* kurmaya başladığımızda din *parçalanacaktır*. Parçalanarak bireylerde *vahdet-i mevcut bilinci-inancı* durumuna dönüşecek ve *din olmaktan çıkarak tersine dönüşümle* Bâtınî Felsefe biçiminde yapılacaktır.

Hümanizm (insancılık), insanı ve temel insansal değerleri her şeyin üstünde gören, *insanlık sorunlarına* akılcı çözümler bulmayı amaçlayan, insanın her yönden gelişmesini temel ilke edinen bir öğretilir. Bu öğreti, aydınlanmanın *altyapısını* oluşturur, bir bakıma aydınlanmayı *terbiye* eder.

Geniş anlamda *hümanizm*, tarihsel süreçte *insanı insan etme* çabalarının bir ürünü olarak algılanır. İnsanın yaratıcı güçlerinin geliştirilmesini, onu özgür ve gönençli kılmayı ve her bakımdan yükseltip ilerletmeyi dile getirir. Tarihsel sürecinde *hümanizm*, Batı'nın bize öğrettiği kadıyla birbirinden farklı üç biçim gösterdi: *İlkçağ hümanizmi*, *burjuva hümanizmi* ve *toplumcu hümanizm*; bunların *doğum ürünü* bağlamında da *İlkçağ aydınlanması*, *burjuva aydınlanması* ve *toplumcu aydınlanma*.

Batı Ortaçağ'ında, köylülüğün feodal egemene yönelik isyanıyla belirgin *yasaklı kültürler hümanizmi*, burjuvazi tarafından kafalardan *silinmiştir*. Feodalizme karşı burjuvaziyle yazgı ortaklığı yapan köylüler, zafer kazanılır kazanılmaz *tehlikeli* görülmüş ve *öldürülmüşlerdir*.

Ortaçağ'ın temel üretim zeminini *topraktır* ve belirleyici üretici güçler *köylülerdir*. Burjuvazi, Ortaçağ'ın sonlarına doğru sınıf olarak yaşama müdahale etme şansını elde etmiştir; eder etmez da kentler *kırın önüne* geçmiştir.

Hümanizm, *kan bedeli ödenerek* üretilmiş bir öğretiyi-yaşam deneyimidir. Feodalizme karşı başkaldırı ya *burjuvazinin desteklediği* bir köylü kalkışması, ya *köylülüğün-esnafın desteklediği* bir burjuva kalkışması ya da burjuvazinin sınıf olarak bulunmadığı koşullarda feodal

devletten-kurumlardan rahatsız olanların desteklediği köylü-esnaf kalkışması biçiminde olmuştur. Görüldüğü gibi hümanizm, *sınıfsal bir ihtiyaçtan* çıkmıştır.

Burjuvazi destekli köylü isyanı (*kırsal başkaldırı*), feodalizmi dize getirir getirmez, Alman Köylüler Savaşı'nda olduğu gibi, toplumsal devrimler bağlamında tarihin geleceği burjuvazinin olduğu için, olanaklar onun lehine çalışmış, köylüler kılıçtan geçirilmiştir. Feodalizme karşı köylü destekli burjuva kalkışması (*kentsel başkaldırı*) ise Güney Fransa (*Languedoc*) örneğinde olduğu gibi yaklaşık bir milyon Kathar'ın kanına mal olmuştur. Feodal devletten-kurumlardan rahatsız olanların desteklediği köylü-esnaf isyanı (*kırsal başkaldırı*) ise Anadolu örneğinde görüldüğü gibi onbinlerce Kızılbaşın kanıyla ödenmiştir.

Batı'da burjuva hümanizmi (Rönesans) öne alınırken Anadolu vb toprakta *merhametsiz hümanizm*² diye tanımlayabileceğimiz kahramanlara-kurucu kimliklere ve kana öykünmekle belirgin (ırkçı) *devlet hümanizmi* egemen kılınmıştır. Ya da *İncinsen de incitme* özlü sözüyle dile getirilen ve egemen yararına çalışan *hunzur hümanizm* Hacı Bektaş Veli'nin adına bağlanan hümanizme eklenmiştir.

Süreçte, köylülüğün, *insanlığın kesin kurtuluşuna bağlanan hümanizmi* sapkınlık sayılmış ve savunular ortadan kaldırılmıştır. Hiçbir devletin resmi tarihi, *devletsiz ve peygambersiz* olmasıyla belirgin Ortaçağ *yasaklı kültürler hümanizmini* yazmamış ya da yazamamıştır. Ve zamanla *unutulup* gitmiştir.

İlkçağ hümanizmi, Ortaçağ *yasaklı kültürler hümanizmi* tarafından; Ortaçağ *yasaklı kültürler hümanizmi* burjuva hümanizmi tarafından kırılmış, kınılmakla kalmamış kafalardan *silinmiş*, yaşatılması

2. "... fakat hangi dünyanın daha hümanist olduğu ucu açık bir sorudur. ... Cesur insan ruhunu övmeye fazlasıyla düşkün, sıradan sevecenliğe açıkça kayıtsız bir merhametsiz hümanizmin türü vardır..." (Eagleton, Terry; *Tatlı Şiddet/ Trajik Kavranı*-Çeviren: Kutlu Tunca; İstanbul- 2012; Sayfa: 108)

3. Hacı, pir-mürşit demektir. *Merhametsiz* ya da *hunzur hümanizmin* hazırladığı koşullarda, pir-mürşit anlamına gelen hacı sözcüğü, islami esintilerle harf düşmesi sonucu hacı biçimine dönüşmüştür. (Korkmaz, Esat; *Ansiklopedik Alevilik-Bektaşılık Terimleri Sözlüğü*, Anahtar Kitaplar Yayınevi; Dördüncü Baskı; İstanbul- 2005; Sayfa: 293)

yasaklanmıştır. Burjuvazi iktidardan indirilemediği için burjuva hümanizmi, toplumcu hümanizm tarafından *karılamamıştır*. Burjuvazi ilerici döneminde ürettiği hümanist değerleri bugün de (*gerici döneminde de*) kullanmaktadır. Bizler, Ortaçağ köylü başkaldırısının ürünü olan hümanizmi yaşama taşıyamadığımız için, İlkçağ hümanizmi ve doğum ürünü İlkçağ aydınlanmasıyla *kucaklaşamadık*, toplumcu hümanizmi, doğum ürünü toplumcu aydınlanmayı ise *içselleştiremedik*.

Burjuva hümanizmini kim kıracak?, sorusunu; *toplumcu hümanizm* diye yanıtlayabiliriz. Ama bu yanıtı *sorgulamak* durumundayız: Burjuvazi iktidardan indirilemediği *sürece* toplumcu hümanizm değerleri, *bilme kültürünün bir parçası olmanın* ötesine geçemez. Bilme kültürüyle toplumsal altüstlük yaratılamayacağı için, toplumcu hümanizm değerleriyle burjuva hümanizmini *kırmanın* zorluğu ortadadır.

Öyleyse yapacağımız şey açıktır: Burjuva hümanizminin nesnel sınırlarını aşan, sosyalizmi de *öteleyen*, yoksul köylülüğün belirleyiciliğinde egemene isyana *maya* olan *köylü hümanizmi*, burjuva hümanizmini örseleyecek, toplumsal yaşamın ve kuramsal düşüncenin *önünü* açacak tek hümanizmdir. Bu hümanizm *bilme temelli* bir hümanizm değildir; *değiştirme temelli* bir hümanizmdir. Bedene, parçası olduğu doğaya ve yaşama yönelik *deneyimle* belirgin, deneyim durumuna gelmeyen-gelemeyen bilgiyi-bilinci yok sayan bir hümanizmdir. Bu hümanizmin güncellenmesiyle insanlık, kendisini *kesin kurtuluşa taşıyacak* tasarımlara kavuşacak, XIX. yüzyılın ikinci yarısında tasarımılanan toplumcu hümanizmle *bütünleşecek* ve geriye dönüp burjuva hümanizmini *kıracaktır*.

Kızılbaş hümanizmi Batı ezberinin dışında; *belletilenin* tersine, Ortaçağ'da yaşama geçmiş, *insanın yeniden kendini ele geçirmesini ve doğayla bütünleşmesini sağlayan, insanlığa kesin kurtuluşu getirecek toplumsal-nesnel koşulları sergileme çabasına giren*, bir hümanizmdir; Ortaçağ koşullarından, toplumcu hümanizme bir *merhabadır*.

Etiğini dışa vuran üçlemesi bunun kanıtı durumundadır: *İnsana muhabbet-nura muhabbet-deme muhabbet*.

✓ İnsana muhabbet, insanı sevmek demektir: İnsan, Tanrı'nın eksiksiz görünüşe taşınmış biçimi olduğu; *ek-doğa* olarak algılanan toplumun temel birimi anlamında nesnel gerçekliği (*tüm doğayı*) tamamlayan öznel gerçeklik (*bilinç varlığı*) durumunda bulunduğ; her türden dogmaya kafa tutarak kendini; kendini özgürleştirirken doğayı da özgürleştirdiği için sevilir.

✓ Nura muhabbet; *Tanrı'yı sevmek* demektir: Nur, Tanrı olarak algılandığı için sevilir.

✓ Deme muhabbet, *bilgiyi sevmek* demektir: Dem, pirin-mürşidin *bilgisini* simgelediği için pirin-mürşidin öğretme gücü, sözü, sesi, soluğu sevilir.

Öte yandan, Kızılbaş hümanizm bir *aşk felsefesi*, bu felsefeye uyarlanmış örgütlü bir *aşk inancı* ya da kıblesi *aşk* olan bir *sevgi dini* olarak algılanır: *Aşktan başka Tanrı yoktur ve Ali aşkın velisidir (Lâ İlâhe illâlaşk, Aliyyun Veliyulaşk)*,⁴ özlü sözü bunun kanıtı durumdadır. Kızılbaş hümanizm, *aşka âşık olma sanatıdır*, bir bakıma; Tanrı'ya yönelik önü alınamaz bir *kültürel eğilimi* dışa vurur. *Aşk felsefesinin* kurucu kimliği *Hallac-ı Mansur*dur; aşkı o temsil eder. *Aşk, sır* ya da *günah* sahibidir; bu sır ya da günah, açıklanması durumunda eğer menler için *risk* oluşturan ve kişinin başını *belâya* sokan *vahdet-i mevcutçu tasavvuf bilgisinden* başka bir şey değildir.⁵ Bu sırrı, İsa'dan

⁴ “Aşk sözünü muhtemelen ilk kullanan Nuri, ‘*muhip, aşkından zevk alırken âşık araya mesafe koyar*’, diyerek kendini savunmuştur. Bu terim, onunla ilâhi hayatın iç devinimlerini -...- açıkça dile getiren Hallac’a miras kaldı ve Fahrüddin İrakî, şiirsel olarak kelime-i şahadetin sözlerini *lâ ilâhe illâl-aşk* (aşktan başka Tanrı yoktur) diye değiştirtinceye kadar (...) sonraki sûfi düşüncesini kesin olarak etkilemiştir.” (Schimmel, Annemarie; *İslamın Mistik Boyutları*-Çev.: Ergun Kocabiyik-; Kabalcı Yayınevi; İstanbul- 2001; s, 143); “Aşktan başka tanrı yoktur ve ali aşkın velisidir (lâ ilâhe illâlaşk, aliyyun veliyulaşk).... *aşk, bir insanlaşma ortamıdır*; orada insan kendini bulur, keşfe-der. Başkasına -bu başkası Tanrı'dır- ulaşmanın yollarını arar bulur. *Aşk, insan olabilmek için gerçek bir kaçınılmazlıktır*; kendini ve dünyayı yeniden kurmaya çalışan insan için zorunlu bir etkinliktir. Ruh ve beden bütünlüğünden daha geniş ve çerçeveli olarak algılanan tansal bütünlüğe ulaşmaktır. *Aşk, gerçek bireyden dünyaya açıldığımız yerdir*. Bu anlamda *eşiktir*.” (Korkmaz, Esat; *Serçeşme Dergisi*: Sayı: 35; İstanbul- 2007)

⁵ Daha fazla bilgi için bkz.: Korkmaz, Esat; *Ansiklopedik Simgeler Sözlüğü*; Anahtar Kitaplar Yayınevi; İstanbul- 2010; Sayfa: 98-106 arası

sonra ilk açıklayan, *Enel Hak*⁶ diyan *Hallac-ı Mansur* olmuştur.⁷

Duygularımız, *doğuştan metafiziği inkâr* eder: En gemlenemez duygu durumumuz aşk olduğuna göre, *metafiziğin inkârı* ancak aşktan öğrenilebilir. Aşkın öğrencisi olduğumuzda, *temas* koşul olduğu için, hayali *inkâr* eder, gerçeğe koşarız: Suyun susayana, ışığın göze, sesin kulağa, kokunun buruna *koşması* gibi.

Yine Kızılbaş hümanizmde acıma, *bir aşktır*. Bu aşk, üç biçimde yaşanır:

- ✓ Birincisi, *zayıf* ya da *hasta* yaşama acınız, yani âşık oluruz, bu aşkımız, *hoşgörü* donunda aramızda-çevremizde gezinir-durur.
- ✓ İkincisi *militanca* acınız, yani âşık oluruz: Bu aşkımız, *yoksulların, ezilenlerin son kurtuluşunu ilân eder*; fabrikalarda, tarlalarda ya da kenar mahallelerde dolanır-durur.
- ✓ Üçüncüsü ise *Tannı*'ya acınız, yani âşık oluruz: İçimizden dışımıza, dışımızdan içimize iner-çıkartır.⁸

6. “Enel Hak, insan-tannı-evren üçlüsünün; varoluş çemberinin ikinci yansını oluşturan kavs-i uruc'ta aslına dönmek için yanıp tutuşan insanda somutlanması, dünyalaşması bağlamında Hallac-ı Mansur (859-922)'un, kendini aşarak Tannı'ya ulaştığını ve Tannı'nın kendinde tecelli ettiğini göstermek için söylediği, ‘Ben Tannıyım’ anlamındaki ünlü sözüdür.” (Korkmaz, Esat; *Alevi Süreğinde-Bektaşî Yolunda Enel Hak*; Nefes Yayınları; İstanbul- 1995; s, 9)

7. “Sırrı faş etmekle suçlanan ilk ezoterik Hz İsa'dır ki kendini kurban olarak adamıştır. Hz İsa'nın dışa vurduğu sır Tannı'nın oğlu olduğunu söylemesi, dolayısıyla insanı ilâhi menşeli ilan etmesi, yani insan merkezli öğretinin temellerini atmasıdır. Nitekim Hristiyanlıkta resul dedikte Hz İsa'ya tanıklık yapanlar kastedilir. Bunu Nesimi bir şirinde: İndi İsa, götürdü şirk ü nifak, demekle dile getirmiştir. Hallac-ı Mansur'un ve Seyyid Nesimi'nin Enel-Hak formülü Hz İsa'nın Tannı oğlu olması iddiasının İslami varyantından başka bir şey değildir.” (Bayat, Fuzuli; *Ezoterik Bilgi Bağlamında Seyyid Nesimi*; *Evrene Sığmayan Ozan Nesimi*-Yay. Haz.: Gülağ Öz); I. Uluslararası Seyyit Nesimi Sempozyumu Bildirileri/17-19 Haziran 2005/ Ankara/; s, 63)

8. “Acıma nedir? Yaşamın sifıra yakın durumlarına karşı gösterilen o hoşgörüdür. Acıma, yaşama duyulan, ama zayıf, hasta, tepkisel yaşama duyulan aşktır. Militan acıma, yoksulların, ıstırap çekenlerin, güçsüzlerin, küçüklerin nihai utkusunu ilan eder.... Yaşamda etkin olan her şeyden nefret eden kişi, yaşamı inkâr etmek ve değersizleştirmek için, yaşamı yaşamın karşısına çıkartmak için yaşamdan yararlanan kişi.... ‘Acıma, nihilizmin uygulanmasıdır... Acıma hiçliğe inandırır! Hiçlik söylenmez, onun yerine öte âlem, ya da Tannı, ya da gerçek yaşam konur; ya da Nirvana, selamet, öte

Aşkın bu üç biçimiyle *incelik*, acımanın *sanatsal biçimi* olarak yaşama taşınırken⁹ mizah (Bektaşî mizahı), *şakanın acısı* ya da *acının ödülü* olarak öne çıkar ve *resmi ezberi bozar*: Bozuk düzende *doğruyu ihbar eder*.

Ayrılmanın kalabalığında *azalıp* toplanmışlığın yalnızlığında *çoğalırken* ilişkilerimizi çoğunluk *mizaha dökeriz*: Mizah yoluyla birbirimizi *kullanırken* aynadaki *yansımamız* dışında, hep bir *gözleyenimizin* bulunduğunu öğrenmiş oluruz. Kimi kez bizler birbirimize *tuzak* kurarız; kimi kez de gözleyenimiz bizlere *tuzak* kurar. Tuzak acıtır; bu nedenlemizah, *şakanın acısıdır*; acının *ödülüdür* daha doğrusu. Kahkaha görüntüsü ardında *acılı bir çözüm* tasarlayarak benliğimizde *coşkulu bir düşü* haykırırız.

Bu nedenle acıdan *sakınan* mizah, kendini *öldürür*: Sistemin *eğlence* mantığıyla örtüşür ya da *düşünmemenin tadı* durumuna gelir. Mizah doğarken *acı* içinde kıvrılır. Doğum gerçekleştiğinde mizah yapan da mizaha konu olan da *yaşarken dirilir*: Artık onlar için ağız bir *yaşam kapısıdır*. Mizah, iyiliğin *zarar* gördüğü yerde, yani iyiliğin kendisinin de bir *dert* olmaya başladığı yerde devreye girer ve bizleri, içimizin *tasallutundan* kurtarır; beden dilini öne alır, sözcükleri *işlevsiz* kılar. Karşılıklı bir görüntü *bozumu* yaşanır, denge ortadan kalkar, terslikler ve aksilikler birbirini izler; mizah yapanlar birbirine, biz onlara *güleriz*. Gülümsemenin verdiği *güven ve denge*, bozuk düzende *doğruyu işaret etme* anlamında bir *ihbardır*. Aldığımız *ihbarın* peşinde doğruyla karşılaşır, olayların ve durumların *dilini* çözeriz; açık söylemek gerekirse gelecek yaşamın *hizmetlisi* oluruz.

Kızılbaş hümanizmi, kana *yatırım* yapmaz; kendini, herhangi bir *ırka*, o ırkın kanına bağlamaz: Bir Türk hümanizmi, bir Kürt hümaniz-

dünyadaki mutluluk....'.... Tanrı acıaktan boğulur.... Tepkisel insan Tanrı'yı öldürür çünkü artık onun acımasına tahammülü kalmamıştır. Tepkisel insanın artık tanığa tahammülü yoktur.... Tanrı'nın katili tepkisel insandır.." (Deleuze Gilles; *Üstinsan: Diyalektiğe Karşı*-Çev.: Turhan Ilgaz-; Cogito; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2001; Sayı: 25; s. 114)

9. "İncelik acımanın 'sağlıklı' (uygar, sanatsal) biçimi gibidir." (Barthes, Roland; *Bir Aşk Söyleminden Parçalar*-Çev.: Tahsin Yücel-; Metis Yayınları; İstanbul- 1992; s, 57)

mi vb değildir. Kanla değil, *bilinçle* taşınır, bilinçle yaşanır. Kendini yaratan *sınıfsal ihtiyaçların* izinden ayrılmaz: Bu ihtiyaçların *güncellenmesi* bağlamında, egemene karşı *mazlumların yaşama yordamı* olarak ön alır.

Kendini bil, buyruğunun izinde; *tanrısız bir doğaya ve tanrısız bir insana ulaşmayı* amaç bellemiştir Kızılbaş hümanizm: Ama bu *ezberimiz durumundaki ateizm* değildir. Ezberimizdeki ateizm, insana benzemeyen tanrıyı *inkâr etmiş*, ancak, yerine bir şey koyamamıştır; koymadığı için de ne insanı ne de doğayı *özgürleştirebilmiştir*. Kızılbaş hümanizm ise doğanın doğrudan kendisini, insanın doğrudan kendisini *Tanrı* kabul etmiş ve doğaya-insana benzemeyen tanrıya *başkaldırmış*; ortaya çıkan boşluğu *doğa ve insanla* doldurmuştur; doğaya ve insana emir veren, doğanın-insanın özgürlüğünü elinden alan *metafizik Tanrıyı* belâ bellemiştir. Doğal olarak doğayı ve insanı, *okunacak en büyük kitap* olarak algılamış; insanı *Konuşan Tanrı*¹⁰, dağları-taşları *Sessiz Tanrı* kimliğiyle kimliklendirmiştir. Tasarımın mantığı gereği hümanizmini, *doğatanrıcılık ve insantandrıcılık* üzerine yapılandırmış; doğatanrıcılık anlayışını *Tanrı-doğa-insan* üçlemesine ve bunun diyalektik açılımına, insantandrıcılık anlayışını ise *Hak-Muhammet-Ali* üçlemesine ve bunun diyalektik açılımına bağlamıştır.

Birinci üçleme *Doğatanrıcılığın* ya da *doğasal diyalektiğin*; ikinci üçleme ise *İnsantandrıcılığın* ya da toplumsal *diyalektiğin* bir dışı vurumudur. Yine birinci üçlemede evren; erkek ilke, aktif ilke olarak algılanan ve tez olarak beliren *akl-ı kül* ile dişi ilke, pasif ilke olarak algılanan ve antitez olarak beliren *nefs-i kül* arasındaki çatışmadan doğar. Çatışma sonunda akl-ı kül ile nefis-i kül zıtların birliği bağlamında bir *denge, birlik* ya da *özdeşlik* kurduğunda insan bir *sentez* varlığı

10. “İnsanlaşan... insan tanrının,... özel belirlenimlerinden biri *ıstırap*’tır, *çile*’dir (...). Sevgi, *çekilen acı vasıtasıyla sınanır*...” (Feuerbach, Ludwig; *Hristiyanlığın Özü-Çev.*: Oğuz Özgüç-; Say Yayınları; İstanbul- 2008; s, 101); “Tanrı vardı ve öldü ve yeniden canlanacak, Tanrı insan halinc geldi ve insan tanrı halinc geldi...” (Deleuze Gilles; *Üstinsan: Diyalektiğe Karşı-Çev.*: Turhan Ilgaz-; Cogito; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2001; Sayı: 25; s, 116)

olarak ortaya çıkar. Burada ortaya çıkan insan, evrenin (âlemi ekber) kanıtı anlamında bir küçük âlemdir (âlem-i sugra), yani Doğatanrı'dır; buradaki Doğa Tanrı, doğanın tanrısı değil, doğrudan doğadır; insan donunda kimlik edinmiş *doğa sözcüsü doğadır*. İkinci üçlemede insan; erkek ilke, aktif ilke olarak algılanan ve tez olarak beliren *aşk* ile dişi ilke, pasif ilke olarak algılanan ve antitez olarak beliren *nefis* arasındaki çatışmadan doğar. Aşk ve nefis zıtların birliği bağlamında bir *denge, birlik* ya da *özdeşlik* kurduğunda bātını kimlikli birey bir *sentez* varlığı olarak ortaya çıkar. Burada ortaya çıkan bātını kimlikli birey, Tanrı'nın kanıtı anlamında bir *akıl varlığı* olarak yine bir *akıl varlığı* olan Tanrı'yı da önceleyen bir İnsan Tanrı'dır; buradaki İnsan Tanrı, insanın tanrısı değil, doğrudan insandır. Bu nedenle her iki üçleme, Tanrı'dan başlayıp insanla son buluyor gözüktü de gerçekte insandan başlayıp Tanrı'da son bulur. Yani evrenin de, doğanın da, Tanrı'nın da *kanıtı* insandır.¹¹

İşte bu nedenle Kızılbaş teolojinin sırrı, *antropolojidir*¹²: İnsanın ruhunu-canını, öte-dünyaya göndermez. Tersine bu-dünyada yeniden canlandırır; yeni bedenlerde binler-milyonlar yapar. Ölümü çağırır, ona *ölmeyeceğini* fısıldar.

Bu hümanizmin taşıyıcısı olan Kızılbaşlar; tektanrıci üç dinin (*İbrahim-İsa-Muhammet dinleri*) şeriatıyla 'kendinden *kopartılıp* gökyüzüne çıkarılan insanı, önce felsefesinin ve öğretisinin *yorumuyla* kuşattı. *Akıldan inanca* atlanılan zeminde kendi ürünü inanç yaratısınca zincire vurulan ve zavallılaştıran insanı, *inançtan* akla inilen çizgi üzerinde *yukarıdan aşağıya uçurarak* yere, ait olduğu toprağa indirdi. İndirir indirmez de *hümanizmin* bireysel-kitlesel tabanını *yaratmış* oldu.

Toprak üzerinde gezindirdiği insanı; önce *bireyselleştirdi*, sonra *toplumsallaştırdı*. Onu bir inanç varlığından bir *yorum ve yetenek* varlığına dönüştürdü: İnsan ya da insanlık sorunlarına *akılcı* çözümler

11. Korkmaz, Esat; *İnsan Tanrı*; Pencere Yayınları; İstanbul- 1997; s, 9-10

12. "Yeniçağın önünde duran görev, tanrının gerçekleştirilmesi ve insanileştirilmesi, teolojinin antropolojiye dönüştürülmesi ve onun içinde eritilmesiydi." (Feuerbach Ludwig; *Geleceğin Felsefesi*-Çev.: Oğuz Özügül-; Say Yayınları; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2012; s. 87)

bulma yolunda *hizmetli* yaptı. Hizmetli olmanın *aydınlığında*, devletin ve şeriatın *uzağında*, ona *karşı* kanalda, hümanizmi yaratan/ üreten asıl toplumsal *tabanı* yakalamış oldu. İçinde yer aldığı toplum katında; uygarlık öncesi eşitlikçi toplum değerlerinin taşıyıcısı durumunda bulunan *muhalefet* insanının *yaşama yordamı* olarak algıladığı *hümanizmi*, devlete *karşı halkla taraf* etti.

Gökyüzünden yeryüzüne indirildiğine inanılan *Tanrı buyrukları*-na göre *bedenleşen* ve egemenin güdümünde *canavarlaşan* insana *karşı* üretici/yaratıcı insanı; *konusan Tanrı* durumunda ve *halk kimliğinde* kişilendirdi. Bu potada, yani mazlumlar katında 72 *milleti* eritti; bir yaptı. *İnsan-evren-Tanrı* sorununu yeniden irdelödi: İnancın yerini *akıl* aldı. İnanca dayanan *tanrıbilimin* karşısına, inancı aklın denetimine veren *bâtıniliği* yerleştirdi. Tanrı-evren sorunu *inanç sorunu* olmaktan çıktı, bir *insan sorunu* durumuna geldi.

Egemenin ilâhi ideolojisi durumuna dönüşen *örgütlü inancı* parçaladı; parçalarken çektiği sıkıntının-acının *ödülü* anlamında kendisinde oluşan *vahdet-i mevcutçu tasavvuf bilgisini*, egemenle taraf olmayacak, tam tersine *ezilenleri kurtuluşa taşıyacak bir felsefe-öğreti-inanç biçiminde örgütledi*.

Kızılbaş hümanizmada rıza, *Konusan Tanrı* olarak algılanan insandan ya da *Sessiz Tanrı* olarak algılanan doğadan gelen *hoşnutluk-onay* anlamında bilince-inanca taşınır; kişinin *kendisiyle hesaplaşması*, *toplumla barışmasıdır* bir bakıma. Bu nedenle hem felsefe, hem öğreti hem de inanç olarak algılanan *Yol* bir rıza *kapısıdır*. Ve üç türlü rıza tanımı vardır¹³:

13. “Rıza üç türdür. 1) Kişinin kendisiyle rızası; 2) Kişinin toplumla rızası ve 3) Kişinin tarikatla rızası.

Kişinin kendisiyle rızası; sūfinin pir önünde başı secdede iken kendi kendini ölçmesi, kendi kendini yargılamasıdır. Kendi özüyle yüzleşmesidir. Hiç kimsenin tanıklığı şikâyeti olmaksızın kendi özünü yargılamasıdır. Kendi suçunu kendi özüyle görmesidir. Yeryüzü bir uğraş alanı, secde bir aynadır. Sūfi ancak kendini aynada seyrederek insan aşamasına çıkar...

... kişinin toplumla rızası... kişinin içinde bulunduğu toplumdan, toplumun kişiden rızasıdır. Bunun kuralları bellidir. Yolumuzda kişinin eline, diline, beline sahip olması

1) *Kişinin kendisi ile rızası*: Pir önünde, kişinin kendi özüyle he-saplaşmasıdır/ yüzleşmesidir; kendi kendini ölçmesi, kendi kendini yargılamasıdır. Bir başkasının tanıklığı ya da şikâyeti olmaksızın, özeleştirir yapmasıdır. Bu anlamda *Pir Önü*, bir aynadır; Yol eri aynada kendini görecektir, kendisiyle baş başa kalacak, eğer bir suçu/hatası/eksikliği varsa kendini *ele verecektir*. Bunu başarabilen Hak yolcusu, *insanlık aşamasına* çıkmış demektir.

Yol eri için insanlık aşamasını *hak etmek*, yani kendisiyle rızalaşmasını *mühürleyebilmek* için, dâr pirlerinin felsefesini felsefe, öğretisini öğreti, inancını inanç bilmek durumundadır. Bu olgu aynı zamanda, Aleviliğin peygamberli bir kültür değil, *okullu bir gelenek* olduğunu kanıtlar.

Bu nedenle Alevilikte *dâr*; Hallac-ı Mansur'un asıldığı direk anlamında *darağacı* demektir. Dâr pirlerine gelince bunlar; Hallac-ı Mansur, Fazlullah Hurûfî, Seyyid Nesimi, Hz. Hüseyin ya da kimi kaynaklara göre Hz. Fatma'dır.¹⁴

Dâr-ı Mansur, asılma durumuyla simgelenir; darağacında asılarak öldürülen Hallac-ı Mansur gibi, yol uğruna ölümü göze almayı anlatır.^{15, 16} *Dâr-ı Fazlî*, yüzüstü yere kapanma durumuyla sim-

gerekir. Bu üç mühür, kişiyi kötülükten uzak tutar. Bir sûfî bunlara gem vuramazsa. Kendini bulamaz. Toplum ondan, o toplumdaki razı olmaz.

... Yolumuza giren her can rıza ile girer. Hiçbir zorlama, hiçbir baskı söz konusu değildir. Yolumuza rıza ile giren canın, yolumuzun gereklerini inanarak, severek, rıza ile yerine getirmesi gerek. Yolumuza giriş musahiplikle başlar...

Tarikatta rıza olursa toplumda rıza olur. Toplumda rıza olursa, kişinin özünde rıza olur. Böylece üç rıza birleşmiş olur. El ele, el Hakk'a ulaşmış olur." (Korkmaz, Esat; *Yorumlu İmam Cafer Buyruğu*; Anahtar Kitaplar yayınevi; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2007; s. 182-183)

14. "Doğrusu '*ayak mühürlemek*' diye adlandırılan bu düşünün İmam Hüseyinden kaldığı açıklandığı halde, niçin Fatma Ana Dâr'ı denildiğini anlamak güç. Hiçbir açıklama yok sadece kısa bir Dâr-ı Fatma tanımlaması var..." (Kaygusuz, İsmail; *Alevilikte Dâr/ Dâr'ın Pirleri*; Alev Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 1995; s. 86)

15. Daha geniş bilgi için bkz.: Massignon, M. Louis; *İslâm'ın Mistik Şehidi Hallâc-ı Mansûr'un Çilesi*; Cilt: I-Çev.: Dr. İsmet Birkan-; Ardic Yayınları; Ankara- 2006

16. "İdam cezası 26 Mart 922'de infaz edilmiştir. Anlatılanlara göre, ayakları zincirli Hallac, idam yerine raks ederek ve tasavvufi sarhoşluğunu anlatan bir rubai okuyarak girmiş; ... Halk onu taşla tutmaya başladığında, menkıbeye göre Şibli de bir gül atmış

gelenir, Fazlullah Hurûfi gibi, yol uğruna başı boyundan kestirmeyi betimler. *Dâr-ı Nesimi*, diz üstü duruşuyla simgelenir, Nesimi gibi, yol uğruna yüzülmeye hazır olmayı anıştırır. *Dâr-ı Hüseyin*, ayak mühürleme duruşuyla simgelenir, Hz Hüseyin gibi, yol uğruna canını vermeye hazır olmayı dile getirir.¹⁷

2) *Kişinin toplumla rızası*: Kişinin toplumla rızası; *eline-diline-beline sahip olmakla* gerçekleşir. Kısaca Edeb olarak algılanan bu üç *mühür*, kişiyi kötülükten uzak tutar. Bunu gerçekleştirmeyen Hak yolcusu hiçbir zaman kendini *bulamaz*; toplum ondan, o toplumdan razı olmaz.

Edeb'in açılımını yaparsak; *eline sahip olma*, hırsızlık yapmama, kan akıtmama anlamında, Kızılbaş barışçılığının ve cana saygısının bir simgesi durumundadır; bu yolla bir Kızılbaş eli, suç işle-

ve bunun üzerine Hallac bir iç çekmiştir. İç çekişinin sebebi sorulduğunda, '*Onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar onun için de mazurdurlar. Onun yaptığı gücüme gitti. Zira o biliyor, bunu yapmamalıydı*', demiştir. '*Beni düşmanın attığı taş değil, dostun attığı gül yaralar*' sözü, bir Türk atasözü haline gelmiştir.... Hallac'ın elleri ayakları kesilmiş, çarpmıha gerilmiş veya daha güçlü bir ihtimalle darağacına çekilmiş, sonra da boynu vurulmuş, ardından da vücudu yakılarak külleri Dic'leye savrulmuştur. Bütün hayatı boyunca hazırlığını yaptığı ölüm buydu işte..." (Schimmel, Annemarie; *İslamın Mistik Boyutları*; Kabalıcı Yayınevi; İstanbul- 2001; s, 80)

17. "Dâr, cemde pir önünde duruş biçimidir. Pir önünde durmak, Kırklar katında durmak, Hz. Şah-ı Velâyet katında durmak demektir. Dâr duruşu dört türlüdür: 1) Mansur Dâr'ı (Dâr-ı Mansur); bu dâr Hak yolunda asılan Mansur'dan kalmıştır. Bu dâr'a duran canlar, pir önünde elleri-kolları salınmış bir duruma bürünürler. 2) Fazlî Dâr'ı (Dâr-ı Fazlî); göğsüne bıçak saplanarak yüzükoyun terk edilen Hz. Fazlî'nin anısından kaynaklanır. Cemde; -Aşk ola!, dendiğinde sûfinin yüzüstü kapanması biçiminde uygulanır. Bunun anlamı, *Fazlî gibi bıçak yüreğindedir*, demektir. 3) Nesimi Dâr'ı (Dâr-ı Nesimi); derisi yüzülen Nesimi'nin anısına dayanır. Sûfi Fazlî Dâr'ından doğrulup oturduğu zaman Nesimi Dâr'ına durmuş olur. Bu dâr'ın anlamı, Nesimi gibi Hak yolunda postumu yüzdürdüm, demektir. 4) Fatîma Dâr'ı (Dâr'ı Fatma); bu dâr Hz. Hüseyin'den kalmıştır. Bir gün Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin evliyalık sultanı Hz. Ali'nin yanında oturuyorlardı. Hz Ali, onlardan su istedi. Hz Hüseyin çabuk davranıp suyu getirmek için yerinden fırladı. İşte bu sırada sol ayağının başparmağını taşa vurdu. Parmak kanamaya başladı. Hz Ali'ye suyu verirken parmağının kanamasından utandı. Hz. Ali görmesin diye sağ ayağının başparmağı ile sol ayağının başparmağını kapadı. İşte Fatîma Dâr'ı, bu olayın anısına dayanır. Fatîma Dâr'ına duran can, pir karşısında sağ ayağının başparmağını sol ayağının üstüne kor..." (Korkmaz, Esat; *Yorumlu İmam Cafer Buyruğu*; Anahtar Kitaplar; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2007; s, 138)

me aracı olmaktan çıkarıp *güzellikleri yaratma aracı* haline dönüştürmüş olur. *Diline sahip olma*, yalan söylememeyi, sözle insanları birbirine düşürmemeyi, kov ve gıybetle bulunmamayı simgeler; böyle davranarak bir Kızılbaş, dili dedikodu yapma, fitne ve fesada katılma aracı olmaktan çıkarıp doğruyu söyleme, söz güzelliğini yaratma aracı haline dönüştürmüş olur. *Beline sahip olma*, marifet kapısının birinci makamında tanımlanan, nef-sine sahip olma, zina yapmama anlamında, gayrimeşru ilişkilerden uzak durma anlayışının güdücülüğünde bir Kızılbaş, cinsel organların, zina aracı olmaktan çıkarılıp herkesin eşiyle sevgiliyle birlikte yaşamasının güzelliklerini yaratma aracı haline dönüştürmüş olur.

3) *Kişinin Yol'la rızası*: Kişi Yol'a, baskı ve zorlamadan uzak bir zeminde, kendi rızası ile girer. Yol'a rıza ile giren can, Yol'un gereklerini severek, inanarak yerine getirmek durumundadır. Yol'a giriş; malı mala, canı cana *katmak* anlamına gelen *musahiplikle* başlar. Musahipler arasında gerçek anlamda *rıza olursa* Yol'da rıza olur. Yol'da rıza olursa *toplumda rıza* olur. Toplumda rıza olursa kişinin kendi özüyle rızası gerçekleşir. Böylece *üç rıza birleşmiş; el ele, el Hakk'a ulaşmış* olur.

Musahiplik, iki sūfinin, bu yolla iki ocağın *kıyamete kadar kardeşliğidir*. Musahiplik Ali ile Muhammet'ten kaldığı için, musahiplik andı içenler, *Ali-Muhammet yoluna girmiş* sayılır. Hakk'a yürüme ya da dargınlık, ayrılık gibi nedenlerle bu andın koşulları sürekli ya da geçici ortadan kalksa bile *bir daha yapılmaz*.

Musahipler mürşit izniyle hakikatte Hak olurlar. Hak musahibi olmak için musahiplerin birbirine *teslim-i rıza* olmaları gerekir. Musahip kardeşini kendi seçer; ancak, bu seçimde kimi ölçütler vardır. Öncelikle her kişi kendi musahibini seçerken *kendi yaş-tında ve kendi düzeyinde* birini bulmalıdır; seçtiği kişi, kendi konumuyla uygunluk göstermelidir. Bir musahip *emsalini bulmak* durumundadır.

Musahiplikte *üç ortak özellik* vardır: 1) *Dil ortaklığı*; musahip

olacakların aynı dili konuşuyor olmaları gerekir. Tersi durumda anlaşmaları olanaklı değildir. 2) *Aile durumu, yaş ve düzey eşitliği*; evlenmemiş biriyle evli birinin, genç biriyle yaşlı birinin, bilgili biriyle cahilin, zalimle mazlumun, mürşitle müridin, pirden el almış biriyle pirsizin musahip olması doğru değildir. 3) *Yaşama yeri birliği*; musahip olanların aynı kentte, aynı köy ya da mahal-
lede oturuyor olmaları gerekir. Bu bağlamda bir kentli ile bir köylünün musahip olmaları doğru değildir. Çünkü onların anlaşmaları olanaksızdır.

Görüldüğü gibi dili aynı olmayan; aynı yerde oturmayan; yaş, düzey ve konum bakımından birlik göstermeyen kişilerin musahiplikleri *sakıncalıdır*. Aksi durumda, Kırklar ve Muhammet-Ali katında edilecek andın *bozulması* söz konusudur. Pir önünde kardeş olanlar, Kırklar katında Kırklar'la kardeş olurlar. Ve bu andı bozanlar, Muhammet-Ali yolundan çıkmış sayılırlar; işleri bozuk, sonları karanlıktır. Musahip olacak kişilerin baba, ana ve karıların da bu musahipliği *onaylamaları* gerekir. Bu nedenle iki kişinin evlenmeden önce musahip olmaları *doğru değildir*. Çünkü ileride eşler arasında çıkacak bir anlaşmazlık bu andın bozulmasına yol açabilir. Bir musahip bir musahiple düşkün olsa yine kendileri birbirini kaldırır. Musahibin düşkününi pir, rehber *kaldıramaz*.¹⁸

Anlaşılabacağı gibi Kızılbaş hümanizmada iç içe girmiş, kaynaşmış, biri olmadan diğeri olmayacak olan iki *ayrı* dünya vardır. Bu dünyalardan biri, geçmişte *tüm insanlığı* kucaklayan, sınıflaşmayla birlikte sistemi güdenler tarafından boğulmak ve yokedilmek istenen *ilksel eşitlikçi toplum* değerleri dünyasıdır. Ötesinde, bu değerleri tüm baskılara karşın canlı tutmaya, yaşatmaya çalışan ve belirleyici anlamda *Yol*

18. Mélikoff, İrene; *Uyur İdik Uyardılar/ Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları*-Çev.: Turan Alptekin-; Demos Yayınları; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2009; s, 83-93 arası; Korkmaz, Esat; *Musahip ve Musahiplik; Alevilik Temel Eğitim Seti*; İmajans Reklam-Yayıncılık; İstanbul- 2002; 5 nolu kitapçık.

örgütlenmesiyle yaşama geçecek olan *topluluk bilinci/inancıdır*. Bu bağlarında *ana kaynaktır; pınardır*. Bu kaynak aynı zamanda:

- ✓ Hak-Muhammet-Ali-Hasan ve Hüseyin'e sevgidir;
- ✓ ölümü, *yeniden dirilmeye, yeniden doğuşa* dönüştürmedir;
- ✓ ezilenlerin kurtuluşunu, tüm insanlığın kurtuluşuna bağlamadır

Dünyalardan diğeri; Kızılbaş topluluk değerlerinin/bilincinin/inancının doğası gereği *evrilerek*, yani topluluk bilincinden toplum bilincine sıçrayarak, kendi düşünsel/nesnel sınırlarını aşarak kazandığı, tüm ezilen, horlanan insanlığı kucaklayan *boyuttur*. Belirleyici, güdücü, yönlendirici olan bu *içerik* aynı zamanda:

- ✓ toplumsal eksiklikleri/aksaklıkları akılsız ya da kötü niyetli kişilerin eseri olarak görmekten öte düzenin/sistemin bir *yaratısı* olarak algılamadır
- ✓ ve en önemlisi sömürüye/haksızlığa, soyguna baş eğmeyip kavga etmedir, kavgaya katılmadır; bir gün bu kavganın başarıya ulaşacağına yönelik umudu sürekli canlı tutmadır.¹⁹

Batı'da *burjuva hümanizmi* daha tarihin gündemine gelmeden Anadolu toprağında Kızılbaşlar; *İlkçağ hümanizmini* güncelleyerek insanın *bedensel ve ansal* (anlama-kavrama) yeteneklerini geliştirdi. Bu yolda, genelde *şeriatçı* dinsel değerlere, özelde *feodal despota* ve onun *uşaklarına* başkaldırdığında, *burjuva sınıf* kimliğinin henüz ufukta gözükmediği bir toprakta; ilksel eşitlikçi toplum değerlerini *bayraklaştırarak*, tasavvuf bağlamında ancak *sezgiyle* ulaşılabileceğini varsaydığı insanlığın *son kurtuluşunu* tarihin gündemine *taşıyıverdi*. Düşyapısal da olsa yüzyıllar öncesinden *toplumcu hümanizmi*²⁰ en

19. Korkmaz Esat, *Canlara*; Serçeşme Dergisi; Sayı: 2; İstanbul- 2004

20. Burjuva hümanizmi Rönesans'la başladı. Antikçağ yapıtlarını meydana çıkararak bilimi kilise baskısına karşı savunma ve geliştirme amacını güttü. Dünyanın insan eliyle değiştirilebileceği inancını, insan sevgisinin ve insana saygının temelini koydu. İlkçağ hümanizmi; insanın bedensel ve ansal yeteneklerinin eğitimle geliştirilmesini amaçladı. Toplumcu hümanizm, tarihin nesnel yasalarına dayandı. İnsanlık çağına geçişin nesnel koşullarını sergiledi ve yasalarını açıkladı. Hümanizmin taşıyıcısı olarak algıladığı toplumsal insanı, yabancılaşma kaynağı olarak yaşama geçen üretim araçlarının özel mülkiyetine karşı örgütleyerek insanın kendini yeniden ele geçirmesini sağladı. (Korkmaz, Esat; *Alevilik ve Aydınlanma*; Pencere Yayınları; İstanbul- 1997; s, 27-30 arası)

Üretici halkasından yakalamış oldu.

Farkında mısınız-farkında mıyız bilemem ama toprağımın Kızılbaşları; *hümanizmi*, halk *memnuniyetsizliğinin*, uzantısında ezilenin *iktidara* yönelik özlemlerinin *taşıyıcısı* durumuna getirdiğinde, kendilerini de tanrıbilimin *karşısına* koydular. Tasavvufi *maya* biçi-minde algıladıkları *hümanizmi*, egemene yönelik *işyanla* bugünlere taşıdılar. Onbinlerle seslendirilen *kıyımlara* uğradıklarında ödedikleri *bedel*, hümanist aydınlanma değerlerini yaşama geçirebilmek için ödedikleri bir *bedeldi* bir bakıma. Bu anlayış en net ve en boyutlu anlamını; şeyh Bedrettin'in, *Yarin dudağından gyri her şey her yerde ortak olmak için* ileri haykırışında buluyordu. *Derviş Kemal* fısıltasın kulağımıza:

Engin düşünceye daldığım anda,/ Bedreddin'i hatırlayıp ağla-rım./ Ben, benle başbaşa kaldığım anda,/ Bedreddin'i hatırlayıp ağlarım.

Bir deyiş dinlesem sazın telinden,/ Dem vursa Serez'den, Aydın ilinden,/ Bir gl görsem, koparılmış dalından,/ Bedreddin'i hatırlayıp ağlarım.

Dağlar grkemliyse, denizler mağrur,/ Bulutlar nemliyse, toprak-lar amur./ Hele iselerse bir ince yağmur,/ Bedreddin'i hatırlayıp ağlınm.

Bir kişi çarmıha diri akılsa,/ Bir fidan kesilip yere yıkılsa,/ Bir eğri ağaca urgan takılsa,/ Bedreddin'i hatırlayıp ağlarım.

Zalimler dşme geldiği zaman,/ Bir kâbus uykumu böldüğü za-man,/ Bir ilim adamı öldüğü zaman,/ Bedreddin'i hatırlayıp ağlarım.

Ne zaman yüzümü garba döndürsem,/ Gruba bakarak hayale
girsem,/ Güneşi batarken sararmış görsem,/ Bedreddin'i hatırlayıp ağlanm.

Kemal der: Dünyaya geldim geleli,/ Gözümün pasını sildim
sileli,/ Hasılı kendimi bildim bileli,/ Bedreddin'i hatırlayıp ağlanm.

Kızılbaş hümanizmi bugün: Ortaçağ'dan günümüze feodal değerlere/kurumlara karşı verdiği *kavganın*, bu yolda kazandığı *deneyimlerin* güvencesinde; kendisini *geleceğe* hazırlıyor. Kendisine *yardımcı* olacak toplumsal dinamikler özlenen *toplu davranışı* yaratamamış olsalar da Kızılbaşlar; tasavvurlarında *ters* duran gerçekleri ayakları üzerine *oturtarak* tarihin *nesnel yasalarını*, insanın özgürce gelişebileceği ve insanlığın hızla ilerleyebileceği insanlık çağına geçişin *maddi koşullarını* yakalama uğraşında kararlı gözüktüyor.

İnsanı aşağılaştırarak, uşaklaştırarak hümanizmi *boğmaya* çalışan sistemin *dayatmasını*; insanın insanı sömürmesine *son verecek* asıl kimliği, *emekçi kimliğini-halk kimliğini* öne çıkararak-onurlandırarak *çözmeye* çalışıyor.

Talihin hep talihliden yana güldüğü bu toplumsal cangılda Kızılbaşlar; *inadına* aklının yolundan yürüyerek, idealizmini çağdaş insanı okşayacak bir *damak tadına* dönüştürerek, genişleyen akıl alanında toplumcu hümanizmin/aydınlanmanın *tohumlarını* ekiyor.

KIZILBAŞ ÜTOPYA: RIZA KENTİ

Bütün evren semah döner
Aşkından güneşle yanar
Aslına ermekdir hüner
Beş vakitle avunmayız

Canımız cananımızdır
Teni kendi tenimizdir
Sevgi bizim dinimizdir
Başka dine inanmayız

Hakir görmeyiz insanı
Cümlemizin birdir canı
Şiir, müzik halk lisani
Çalar söyler usanmayız

Hüdai'yim hûdamız var
Pir elinde bademiz var
Muhabbetten gıdamız var
Ölüm ölür biz ölmeyiz

Rıza kenti, Bu-Dünya'dan başka bir yerde, ama *hiçbir yerde*, bir kent toplumu: Tıpkı More'un *Ütopya adası*, Campanella'nın *Güneş Ülkesi*, Bacon'un *Yeni Atlantisi* ya da Münster'in *Yeni Kudüs*'ü gibi. *Yok Yer*'deki *Ütopya* 'yı, yani *Rıza Kenti* 'ni algılayabilmek için öncelikle *Yok Yer* 'e taşınılabilmesi için *iptal* edilmesi gereken *Bu-Dünya parçası* anlamında *yurt* üzerinde duralım.

Kızılbaşlıkta *Yurt* dendiğinde, bu *iki biçimde* anlaşılır: Birinci yurt,

canın gölgesidir. Canın gölgesi bedendir. Her nefes aldığımızda çektiğimiz oksijenle canımız-ruhumuz kendini ateşe verir; kendini ateşe vererek, yani yakarak bedene durur. Bunu tek bir birey yaptığında, bireysel yurt (bireysel beden) ete-kemiğe bürünür. Bireyler bireysel yurtları (birey bedenlerini) yan yana getirdiğinde toplumsal yurt (birey bedenlerinin toplamı) elde edilmiş olur. Bu duyan, gülen, ağlayan birinci yurttur.

Bireysel ve toplumsal yurdun *gezindiği yer*, bu anlamda *hava, su, toprak ve ateşle* simgelenen *doğa parçası* ikinci yurttur.

Birinci yurda *işkence* ederek ikinci yurt, ikinci yurda *işkence* ederek birinci yurt sevilmez: Kızılbaşların *yurtsever* olması bu nedendendir. Birinci yurt ikinci yurdu; ikinci yurt birinci yurdu *dâr'dan indirmesi*, yani daha açık bir anlatımla birinci yurt ikinci yurttan, ikinci yurt birinci yurttan *rızalık alması* gerekir.¹

Rıza kenti, *başka bir dünyada* bulunmasına karşın, *içselleştirilmesi*, kendisine *koşulacak bir rüya* olarak algılanması durumunda tümüyle olmasa da *parça parça gerçekleştirilme* olanağını sunar bizlere: *Peygamberli* bir kültür değil, okullu bir gelenek olduğu için Kızılbaşlık, Rıza Kenti'nin güncellenme olanaklarını kendi *Bâtınî okul birimlerinde* (dergâh-tekke vb) somutlamaya çalışır.

Bu güncellenmenin yapılabilmesi için *ütöpik bedene, ütöpik hava, su, toprak ve ateş*, yani bu nesnelerle simgelenen *doğa parçasına* taşınılması, özetle *gerçeğin öldürülmesi* gerekir.

Canını-ruhunu, bedeninin *zincirlerinden* kurtarabilirsen bedeni, yaşarken *iptal* edersin. Bunu ne kadar *sık* yaparsan beden de o denli *gereksiz* duruma gelir. Bu süreci *yaşamakla*, somut bedenin yaşadığı

1. “Her insan, bir bakıma minyatür haldeki bir toplumdur. İnsan bedenindeki bütün uzuvlar arasında ne yoksul emekçiler, ne aylak zenginler vardır; orada, bizim eşitsizlikçi toplumlarımızda olduğu gibi varsılığın yanında uğursuz bir çöküşün görüntüsüyle asla karşılaşılmaz.” -Théodore Dézamy- (Aktaran, Berger, Denis- Rignol, Loïc; *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon*-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s. 139

2. “Bedenim, aslında, her zaman başka yeredir. Dünyanın tüm başka yerlerine bağlıdır ve doğrusunu söylemek gerekirse, dünyadan başka yeredir. Çünkü şeyler onun etrafın-

yerden başka bir yerde, yani *Yok Yer*'de yaşayan *ütöpik bedeni* yaratmış olursun. Böylece Rıza Kenti *insanı*, Rıza Kenti toplumunu oluşturan bir *birey-yurttaş* olmuş olursun.²

Kızılbaşlıkta birey kendini, doğadan *bağımsız* görmez: Bu nedenle doğanın *ölüp dirildiği* gün, yani Nevruz/Newroz'da, kendi bedenini *öldürür*, ütöpik beden olarak *doğar*. Bunu *epik kutsal bir ritüeli* yaşama taşıyarak yapar:

Bedene Sesleniş

-Aşk ile...

Ey beden! Canımıza konut oldun; göz oldun gördük, kulak oldun duyduk, ayak oldun yürüdük, kol-el oldun kavradık-tuttuk. Düşünmeyi senden öğrendik, düşünen düşünceyi keşfettik. Seninle taraf olduk, doğayı kucakladık; bilim-dışı her şeye karşı durduk-kafa tuttuk.

Senin yüzünden metafizik Tanrı'yı öldürdük, ortaya çıkan boşluğu seninle doldurduk ve seni Konuşan Tanrı yaptık; yaptık da Tanrı da gülmesini, ağlamasını öğrendi.

Bunun bir bedeli olmalı; bedelini ödemek istiyoruz: Aracılığınla tüm doğaya iletilmek üzere, bağrına dem serpiyoruz. Borcumuzu ödüyor, sonsuz teşekkürler ediyoruz.

Gerçeğe Hû! Eyvallah!

Bedenin Seslenişi

-Aşk ile...

Ey insan! Rıza Kenti'nin yurttaşı olmak için beni silmek zorun-

da düzenlenmiştir ve üst, alt, sağ, sol, ön, arka, yakın ve uzak ona göredir, tıpkı bir egemene göre olacağı gibi. Beden dünyanın sıfır noktasıdır; yolların ve uzamların gelip kesiştikleri yer, beden hiçbir yerde değildir: dünyanın yüreğindedir o; ondan itibaren ki düşlerim, konuşurum, ilerlerim, tahayyül ederim; ondan itibaren şeyleri ve yerlerini algılar ve yine, hayal ettiğim ütopyaların belirsiz kuvvetiyle onları birbirine bağlarım. Bedenim Güneş Şehri gibidir, yeri yoktur ama-gerçek veya ütöpik- mümkün tüm yerler ondan çıkar ve (ışık gibi) yayılırlar.” (Foucault, Michel; *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s. 45*)

da olduğunuzu biliyorum. Rıza Kenti, her yerin dışında bir kent; orada bedensiz bir bedene sahip olacağımın bilincindeyim. Bana teşekkür ettiniz ama hiç de teşekkürünüze sadık kalmadınız: Kötü kullandınız beni, sahibim durumundaki canımla sürekli kavga ettirdiniz. Artık her yanımda hastalık kol geziyor; göz olup görmiyorum, kulak olup duyamıyorum, ayak olup yürüyemiyorum, el olup tutamıyorum. Bu durumumla beni Rıza Kenti yurttaş yapamazsınız. Beni iptal etmeden önce eksiksizliğe-kusursuzluğa taşımalsınız. Öyleyse soruyorum sizlere:

-Beni mükemmelliğe ulaştırarak silip Rıza Kenti yurttaş yaptık-tan sonar tekrar diriltip bu-dünyaya taşıyacak mısınız?

-Allah eyvallah!

-Taşıyacak mısınız?

-Allah eyvallah!

-Taşıyacak mısınız?

-Allah eyvallah!

-Allah eyvallah sözlerinizi delil kabul ediyorum. Dâr'ımın müh-rünü çözüyorum ve sizleri insanlığınızla baş başa bırakıyorum. Gerçeğe Hû! Eyvallah!

Hava, su, toprak ve ateşle simgelenen doğa parçasını, düşsel öz-lemlerimizin *ışınlarına* yükleyip *tersine dönüşüme* uğratabilirse eğer, Rıza Kenti yurttaşlarının yaşayacağı *ütöfik yurdu* üretmiş oluruz. Ben-zer biçimde epik kutsal ritüeli hava, su, toprak ve ateş için de yapmak durumundayız:

Havaya Sesleniş

-Aşk ile...

Ey hava; su, toprak ve ateşle birlikte varlığa gelen canlı-cansız her şeyi oluşturan bir nesnesin sen. Dört Kapı Kırk Makam öğre-tisinde sen, şeriat kapısının topluluğu abitleri temsil ediyorsun. Seni her soluduğumuzda içimizi ateşliyorsun; yağmura ihtiya-

cımız var, diye feryat ettiğimizde bulutları önüne katıp bize doğru sürüyorsun, tam üzerimize geldiğinde onları bir güzel sıkıyorsun; yağmur olup damla damla düşüyorsun toprağa. Ağzımıza yaşam nefesini üflüyorsun, yüreğimize sevinç tohumları ekiyorsun.

Doğa dirilik olayını sana bağladı; senin yüzünden tüm varlıklar duydu-düşündü, yeri geldi bizlerle konuştu. Eyleme geçtiğinde çiçekleri okşadı, tohumları yeni alanlara taşıdın.

Yaşamın temel güvencesi, toprağın bereket nedenisin. Bunun bir bedeli olmalı; bedelini ödemek istiyoruz: Aracılığınla tüm doğaya iletilmek üzere, bağına dem serpiyoruz. Borcumuzu ödüyor, sonsuz teşekkürler ediyoruz.

Gerçeğe Hû! Eyvallah...

Havanın Seslenişi

-Aşk ile...

Ey insan, ben size çok şey verdim ama siz bana nankörlük ettiniz: Kirleticilerle kirlettiniz beni; yaşamın güvencesiyken ölümün nedeni olup çıktım.

Son yüz yılda yeryüzünün ortalama sıcaklığı 0.85 derece arttı. Kömür, petrol, doğalgaz gibi fosil yakıtların yakılmasından kaynaklanan karbondioksit salımları bugünkü gibi devam ederse ortalama sıcaklık, bu yüzyılın sonuna varmadan 4.5 derece artacak. İklim değişikliğine karşı önlem alınmazsa dünyamız çöl olacak, deniz seviyesindeki yükselme yine bu yüzyılın içinde bir metreyi bulacak.

Böyle giderse rüzgârın uğultusu, kuşların sesi duyulmayacak; ağaçlar, hayvanlar, bitkiler ve insanlar artık bana yaşam ortağı olmayacak. Doğruyu söylemek acıdır ama sen yine de doğru söyle derler: Bu durumumla ben, Rıza Kenti yuttaşlarının soluyacağı hava olamam. Öyleyse soruyorum sizlere:

-İnsan olmanın sorumluluğunu eyleme geçirip beni kirleticilerden arındırıp Rıza Kenti yurttaşlarının soluyacağı hava yaptıktan son-

ra Bu-Dünya'ya anı-duru olarak taşımaya söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah!

-Söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah!

-Söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah!

-Allah eyvallah sözlerinizi delil kabul ediyorum. Dâr'ımın müh-rünü çözüyorum ve sizleri, insanlığınızla baş başa bırakıyorum. Dilerim beni ütöpik hava yapma çabalanız rüzgâr olur da Bu-dünya'ya eser.

Gerçeğe Hû! Eyvallah...

Suya Sesleniş

-Aşk ile...

Ey su; hava, toprak ve ateşle birlikte varlığa gelen canlı-cansız her şeyi oluşturan bir nesnesin sen. Dört Kapı Kırk Makam öğretisinde sen, marifet kapısının topluluğu arifleri temsil ediyorsun. Yaşamın başlangıç gerçekliğisin. Görünüşe taşınan varlıklara sıvı niteliğini sen veriyorsun. Sağlığı bağışlayan, esenlik getiren, kalbi-gönlü arındıransın.

Her bahar ayında susayan doğaya koşansın; Hızır günlerinde su-suzluğumuzu çoğalttığımızda bizimle kucaklaşansın. Öfkelendi-ğimizde ruhumuzun itaatsizliğini temizleyensin. Seni hatırladığın-zda kendimizi Kerbelâ günlerine taşıyız: Her cemimizde, Ker-belâ acınızı söndürensin.

Yaşamın temel güvencesi, toprağın bereket nedenisin. Bunun bir bedeli olmalı; bedelini ödemek istiyoruz: Aracılığınla tüm doğa-ya iletilmek üzere, bağrına dem serpiyoruz. Borcumuzu ödüyor, sonsuz teşekkürler ediyoruz.

Gerçeğe Hû! Eyvallah...

Suyun Seslenişi

-Aşk ile...

Ey insan, sen doğadan daha büyük değilsin; sen, yaşamdan daha büyüksün. Unutma; yaşamdan daha büyük olanlar doğadan daha sağlıklı yararlanır. Doğadan aldığın gibi yaşa; sakın doğanın sana verdiğinin dışına çıkma.

Yeri geldi ben, sizin uysallığınızın dışı vurumu oldum; yeri geldi, başkaldırınızın yakıcılığını, karşı çıkışınızı ve içgüdüsel tutkunuzu okşadım. Bolluk getirdim, yeniledim sizi ve arındırdım. Hem alçakgönüllülüğünüzü hem de ezici güçlerinizi vurguladım.

Bir engelle karşılaştığımda kaçmadım; karşı koymak için toplandım. Aklıma aykırı davrandığınızda size zarar da verdim; ormanları yok ettiğiniz için ben de sizi besleyecek olan toprakları sildim süpürdüm.

Sert kayaları bile aşındırdım; aşındırdım da doğanın heykeltıraşı oldum. Söz verilirse kayalardan daha anlamlı anlatabilirim doğayı size.

Ey insan, ben size çok şey verdim ama siz bana kötülük ettiniz: Kirleticilerle kirlettiniz beni; yaşamın güvencesiyken ölümün nedeni olup çıktım. Ben bu durumumla Rıza Kenti yurttaşlarının içeceği su olamam. Öyleyse soruyorum sizlere:

-İnsan olmanın sorumluluğunu eyleme geçirip beni kirletmekten vazgeçip Rıza Kenti yurttaşlarının içeceği ütöpik su yaptıktan sonra arı-duru olarak Bu-Dünya'ya akıtacağınıza söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah!

-Söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah!

Söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah

-Allah eyvallah sözlerinizi delil kabul ediyorum. Dâr'ımın müh-rünü çözüyorum ve sizleri insanlığınızla baş başa bırakıyorum.

Dilerim beni ütöpik su yapma çabalarınız ırmak olur da Bu-Dünya'ya akar.

Gerçeğe Hû! Eyvallah...

Toprağa Sesleniş

-Aşk ile...

Ey toprak; su, hava ve ateşle birlikte varlığa gelen canlı-cansız her şeyi oluşturan bir nesnesin sen. Dört Kapı Kırk Makam öğretisinde sen, hakikat kapısının topluluğu olan muhipleri temsil ediyorsun.

Bolluk veren, erdemi sağlayan güçsün, suyun bulunmadığı yerlerde bizi arındıransın. Sıcak Hızır günleri gelip çatığında aydınlıkla yıkanıp bizlere bereket sunansın. Seni kırların baharı sevmesi gibi seveceğiz; sende gün ışığında bir çiçeğin yaşamını izleyeceğiz.

Anasın, yeryüzüsün, ürettiğimiz yersin. En önemlisi okunacak en büyük kitapsın. Sen nasıl doğadaki diğer varlıklarla kardeşçe yaşıyorsan biz de öyle yaşamalıyız. Bunun bir bedeli olmalı; bedelini ödemek istiyoruz. Aracılığınla tüm doğaya iletilmek üzere, bağrına dem serpiyoruz. Borcumuzu ödüyor, sonsuz teşekkürler ediyoruz.

Gerçeğe Hû! Eyvallah...

Toprağın Seslenişi

-Aşk ile...

Ey insan, benden doğdunuz, bana döneceksiniz. Benim aklıma uyarsanız, yaşarken dirileceksiniz. Unutmayın: -Ben acıktım, dediğimde siz ölürsünüz; ölenin bilincine-inancına sahip çıkarsanız, onu yeni bedenlere taşırsanız ölümsüzleşirsiniz.

Benim bir parçamda milyonlarca canlı yaşar. Ben o canlılarla ele verip yeryüzünü sizin için verimli kılıyorum.

Ben size çok şey verdim ama aynı özeni siz bana göstermediniz:

Açgözlülük yaptınız; benden daha yüksek verim almak için kimyasallar kullandınız, beni kirlettiğiniz. Artık ben ölüm saçıyorum: Uyanın artık; tuz gibi davranın, koruyun beni. Üzerimde ağaç bırakmadınız, ben de erozyon denen illeti sizin üzerinize saldı. Öyleyse soruyorum sizlere:

-İnsan olmanın sorumluluğunu eyleme geçirip beni kirlletmekten vazgeçip Rıza Kenti yurttaşlarının hasat yapacağı ütöpik toprak yaptıktan sonra Bu-Dünya'ya taşımaya söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah!

-Söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah!

-Söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah!

-Allah eyvallah sözlerinizi delil kabul ediyorum. Dâr'ımın müh-rünü çözüyorum ve sizleri insanlığınızla baş başa bırakıyorum. Dilerim beni ütöpik toprak yapma çabalarınız özlem olur da Bu-Dünya'ya koşar.

Gerçeğe Hû! Eyvallah...

Ateşe Sesleniş

-Aşk ile...

Ey ateş; hava, su ve toprakla birlikte varlığa gelen canlı-cansız her şeyi oluşturan bir nesnesin sen. Dört Kapı Kırk Makam öğretisinde sen, tarikat kapısının topluluğu olan zahitleri temsil ediyorsun.

Doğanın ilk çocuğu olarak ışıık biçiminde doğdun, Tanrı oldun; ısı-ışıık donunda doğanın dölleme gücü olup Hızır denen ata bine rek havayı, suyu ve toprağı dölledin; döllediğin hava ateş aldı, döllediğin su ateş aldı, döllediğin toprak ateş aldı; her yer ateş oldu; doğa dayanamayarak doğurdu.

Her baharda, gebe kalan kışın çocuğu belledik seni; her kışın yü-reğinde kıpırdayan bahar oldun; yeri geldi aşışın kalbinde mah-

rem şey olup çıktın. Her Nevruz'da/Newroz'da bedenimizi temiz-
ledik seninle, olumsuzluklardan arındırdık kendimizi; yıkandık
doya doya.

İbadet yerimize taşıdık seni; uyandırdık, ulularımızı çağırdık.
Gönül soyumuzu simgeledin, Fatma Ana Ocağımız oldun. Üşü-
dük dedik, geldin ısıttın bizi. Bunun bir bedeli olmalı; yaşam bir
yanıyla borç alma-borç ödemedir; bize yarını almak için bugünü
verdiğiniz. Yarınlar için bu bedeli ödemek istiyoruz. Bağına dem
serpiyoruz. Borcumuzu ödüyor, sonsuz teşekkürler ediyoruz.
Gerçeğe Hû! Eyvallah!

Ateşin Seslenişi

-Aşk ile...

Ey insanlar: Ben karanlığın içinde alev aldığım için karanlık do-
ğurdu: Doğa benim yangınım ile oluştu, yine sonsuzluk yolunda
benim yangınım ile tükenecek: Doğaya bu yazgıyı ben verdim.

Doğanın parçası olarak ey insan, her soluk alışınızda yuttuğunuz
oksijenle içinizi ben ateşe verdim. Ruhlarınız, benim yangınım ile
kendini yakarak bedenlerinizi kurdu.

Soyunuzu simgeledim, aile ocağınız oldum; benimle ocağınız
tüttü, soyunuz sürdü. Demek ki ben yaşamı, yaşam da seni dölle-
yecek ve sen yaşamın çocuğuna gebe kalacaksın: Öyleyse soruyo-
rum sizlere;

-Hızır günlerinde, Rıza Kenti yurttaşlarının ütöpik bedenlerini,
soluyacağı ütöpik havayı, içeceği ütöpik suyu ve üzerinde gezi-
neceği ütöpik toprağı döllemek üzere beni çağırmaya söz veriyor
musunuz?

-Allah eyvallah!

-Söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah!

-Söz veriyor musunuz?

-Allah eyvallah!

-Allah eyvallah sözlerinizi delil kabul ediyorum. Dâr' ırın müh-rünü çözüyorum, Rıza Kenti'ni güncellemek için sizlere ruhsat veriyorum. Dilerim güncelleme çabalarınız ırmak olur da doğru-luk denizine akar. Günlerimiz düş, gecelerimiz bayram olur. Gerçeğe Hû! Eyvallah...

Biz Bu-Dünya'da *birinci ve ikinci yurtta* yaşarken düşünmeyi, ötesinde isyan etmeyi *bedenimizden ve hava, su, toprak ve ateşten* öğ-rendik. Düşüncemizin kaynaklarını *iptal* ettiğimize göre, düşüncemizi *kendi aleyhine* çevirmiş olduk: Kendi aleyhine çevirdiğimiz düşüncemi-zin *ne düşündüğünü* artık *ütopik bedenlerimizden, ütopik hava, su, top-rak ve ateşten, yani ütopik birinci ve ikinci yurttan* öğreneceğiz.

Ütopik beden ve ütopik toprak, *olanaksız yerde* eksiksiz-kusursuz olduğuna göre, biz de onların eksiksizliği-kusursuzluğuyla *donanmış* olacağız: Gerçekleşme olanağı bulunan yanlarını *yaşama taşımak* için ütopik bedenlerimizden, ütopik topraktan tekrar yaşadığımız dünyaya *göç edeceğiz*.

Görüldüğü gibi bu yolculuk, bu çevrim; *ezberimizi kırmakla*, düşüncemizi-bilincimizi *tersine* çevirmekle olanaklı bir kazanımdır.

Müntzer geleneğine bağlanan ve bu geleneğin kutsal ideolojisini de belirleyen İslam coğrafyasındaki *Bâtınî başkaldırı* hareketleri, Hristiyan dünyasındaki *düalist* tasarımın amacını farklı bir yoldan gerçekleştirdişler. *Üç firarı* (inançtan firar, zâhirin aklından firar, bânının aklından firar) ve *üç terki* (bu-dünyayı terk, öbür-dünyayı terk, terket-tiğin yeri de terk) yaşama taşıyarak *Cenneti* yani *Tanrı'nın ütopyasını* iptal ederek onu *Bu-Dünya'*ya taşıdılar. Bu kapsamda toprağımın Kızılbaşları, egemenle *taraf* olan örgütlü kutsallığı (din) parçalayarak, ezilenleri kurtuluşa taşıyacak *Bâtınî kurtarıcı bilinci-inancı* belirleyici kılarak *Rıza Kenti* adı altında kendi ütopyalarını tasarımladılar.

Bu ütopya, *ortak* bir amaca yönelik üretimde bulunan toplumun tarihi üretirken önüne belâ olarak çıkan *özel mülkiyet, sınıflar, devlet ve paranın olmadığı, devlet olmayan bir örgüt*le yönetilen, Tanrı'nın yeri-

ne insanın, peygamberin yerine *öğretmenin* geçirildiği, sosyalizmi de öteleyen *düşsel bir toplum tasarımıdır*.

Rıza Kenti'ne bağlanan bu proje, *kent-toplum* bağlamında ele alınıp işlenmiştir. Buyruktaki *Rıza Kenti*, Kızılbaşlığın geleceğe yönelik kestiriminde, *düşsel kâmil toplumun* bir anlatımı olarak algılanabilir. Toprağın *temel üretim* zemini, köylülüğün egemen *ezilen sınıf* olduğu Ortaçağ koşullarında; sınıflı toplum öncesinden taşınan *ilksel eşitlikçi toplum* değerlerinin güdücülüğünde, gelecekte insanlığa kesin kurtuluş getirecek olan *düşsel kurtuluş projesidir* bir bakıma. *Sınıfların* olmadığı, paranın ortadan kalktığı, herkesin *gereksinimine* göre tükettiği, özlemine göre *yaşadığı*, söylencenin yüzyıllardır *canlı* tutmaya çalıştığı geleceğe yönelik rüyanın projeye bağlanmış bir biçimidir.

Kızılbaş ütopya olarak öne çıkarılan ve insanlığa kesin kurtuluş getirecek proje olarak tasarımılanan *kâmil toplum projesini* (*Rıza Kenti*) Buyruk'taki anlatımıyla görelim:

“Bir zamanlar bir sûfi dünyaya seyahate çıkar. Bir gün yolu, bir kente düşer. Bu kent, şimdiye değin gördüğü kentlere benzemiyordur. Sabah zamanı herkes işine gücüne gitmekte, sessizlik içinde yaşam sürmektedir. Kentin alışılmamış bir düzeni vardır. Sûfi kentin bu düzenini görünce şaşar kalır. Öyle ki yaklaşıp birine bir şey sormaya cesaret edemez. Kamı acıkmıştır. Kenti gezerken bir fırın görür. Ekmek almak için içeri girer. Fırıncıya para uzatarak ekmek ister. Ama fırıncı hayretle paraya bakar:

‘-Nedir bu? Biz bunu kaldırmak için yıllarca uğraştık, büyük savaşlar verdik. Anlaşılan sen *Rıza Kenti*’nden değilsin, *Dünyalı* olmalısın’, der. Sûfi:

‘-Evet, ben bu kentten *değilim*’, diye karşılık verir. Fırıncı:

‘-Belli oluyor. Dur, öyleyse seni görevlilere teslim edeyim. Onlar seninle ilgilenirler. Bizim kentimizde para pul geçmez’, der. Ve sûfiyi görevlilere teslim eder. Görevliler önce kendi aralarında tartışırlar. İçlerinden biri:

‘-Meclis’e götürelim. *Uhular karar versin*’, der. Diğerleri de bu

görüŖe katılırlar. Bunun üzerine tümü meclisin yolunu tutar. Yol boyu sùfi düşünür. İçinden:

‘-*Paranın geçmediğı bir kent; Görevliler, Ulular Meclisi. Ne büyük, ne görkemli yerdir Ulular Meclisi*’, diye kurar. Neyse bir süre yürüdükten sonra divana varırlar. Ama sùfi bu kez iyice Ŗaşır. Çünkü Divan denilen meclis, hiç de düşündüğü gibi büyük ve göz kamaştırıcı değildir. Düşündüğünün tam karŖıtıdır. Sessiz bir köŖede küçük bir yapıdır. Yerlere basit kilimler serilmiştir. Ak-sakallı ulular, bağıdaş kurmuş kentin sorunlarını tartışmaktadırlar. Görevliler uluları selamladıktan sonra:

‘-*Bu Dünyalı kentimize girmiş. Acıkmış. Eknnek almak için bir fırına girmiş. Fırıncıya para vermeye kalkmış. Yabancı olduğunu anlayan fırıncı gelip bize teslim etti. Ne yapalım?*’, diye sorarlar. Ulular:

‘- *Neden buraya getirdiniz? Törelermizi biliyorsunuz. Konakta bir yere yerleŖtirin, AŖevine götürün, gerekeni yapın!*’, diye buyururlar.

Bunun üzerine görevliler sùfi ile birlikte geri dönerler. Önce AŖevi’ne götürürler. Karnını doyururlar. Sonra konuklar için yapılmış konağı götürürler. Bir odaya yerleŖtirirler. Sùfiye kentte ne yapması, nasıl yaşaması gerektiğini anlatırlar.

‘-*Burada para pul geçmez. Burası rıza kentidir. Rızalıkla her istediğini alır, her istediğini yaparsın*’, derler. ‘-*Yeter ki rızalık olsun. Bunu unutm*’, diye de uyarırlar.

Sùfi konağı yerleŖir, gezip dolaşır. Rahatı yerindedir. İstedığı yerde yiyip içir. Hiç kimse ‘-*Ne arıyorsun?*’, diye sormaz. Birkaç gün sonra eşyalarını toplar. Kentten ayrılmak ister. Ama görevlileri karŖısında bulur. Görevliler:

‘-*Gidemezsin*’, derler. ‘-*Bu kent rıza kentidir, adı üstünde. Sen buraya rızan ile geldin. Biz de sana yiyecek verdik, yatacak yer sağladık. Bu kentte kaldığın sürece bizden razı kaldın mı?* Sùfi:

‘-*Kuşkusuz razı kaldım, sağ olun!*’, diye karŖılık verir. Görevliler:

‘-Şimdi bizim de sizden razı kalmamız gerek. Bu yiyip içtiğin, yat-tığın günler için çalışman gerek’. Sûfi:

‘-Mâdemki töreniz böyle çalışayım’, der ve kabul eder.

Görevliler sûfiye yapabileceği bir iş verirler. Konakladığı odadan alıp daha büyük bir eve yerleştirirler. Artık o da Rıza Kenti’nin bir insanı olmuştur. Her sabah işine gider; akşama değin çalışıp evine döner. Yavaş yavaş dost, arkadaş edinme çabasına girer. Ama her kiminle konuşmaya kalksa ilk sorulan; ‘-Sen Dünyalı mısın?’ olur. Bu kentin insanları kavga, çekememezlik, kendini beğenmişlik gibi tüm kötülüklerden arınmış durumdadır. Böylece günler, aylar geçer. Sûfi kenti iyiden iyiye sever. Dünyayı gezme düşüncesinden vazgeçer. Bu kentte kalmaya karar verir. Ama hâlâ yalnızdır. Bir gün yakın bulduğu bir arkadaşına açılır:

‘-Sizin bu kentte nasıl evlenilir?’, diye sorar. Arkadaşı:

‘-Kentin ortasındaki bahçe var ya, işte orada her cuma günü tanışmak, dost edinmek isteyenler toplanır. Gençler gelirler. Herkes orada beğendiği, anlaştığı biri ile evlenme yolunu arar. Orada tanışırlar. Anlaşırlarsa evlenirler’, der.

Sûfi cuma günü söylenilen bahçeye gider. Kocaman bahçe tıklım tıklım doludur. Türlü giysiler içinde genç kızlar, kelebek gibi dolmaktadır. Genç kızlar, oğlanlar sohbet etmektedir. Birbirini beğenip anlaşılanlar uzaklaşmaktadır. Anlaşamayanlar ayrılıp başkasına yaklaşmaktadır. Sûfi olup bitenleri bir süre hayranlıkla izler. Sonra kanunun kaydandığı bir kıza yaklaşır. Ama o bacının ilk sorusu:

‘-Sen Dünyalı mısın?’ olur. Sûfi aylardan beri bu sözü duymaktan iyiden iyiye bıkmıştır:

‘-Evet, Dünyalıyım, ne olacak?’, diye karşılık verir. Bacı:

‘-Davranışlarından hemen belli oluyor. Ama alınma zararı yok. Sen ki beni kendine eş seçmek istiyorsun, bu konuda ben de sana yardımcı olurum, davranışlarını düzeltirsin’, der.

Bacı ile sûfi arkadaş olmaya karar verirler. İştten artan zamanla-

rında buluşup konuşurlar. Sûfi bir gün bacı ile buluşmaya giderken yolun kıyısında kocaman bir nar bahçesi görür. Bahçenin ne duvarı, ne bekçisi, ne de korucusu vardır. Hemen bahçeye dalar. Kimse görmeyen bahçeden birkaç nar koparır. Yakalanırm korkusuyla acele davranıp ağacın birkaç dalını kırar. Ama ne gelen vardır, ne de soran. Sûfi narları toplayıp bacı ile bulaşacakları yere gelir. Henüz bacı ortalıkta yoktur. Narları bir tabağa koyar. Masanın üzerine yerleştirir. Bacının gelmesini bekler. Bir süre sonra Bacı gelir. Narları görmesine karşın, hiç ilgilenmez. Oysa sûfi bacının narları görüp ilgilenmesini, sevinmesini bekler. Her zaman ki gibi yerine oturur. O zaman sûfi dayanamaz ve Bacı'ya narları gösterir. Bacı:

'-Bunları nereden aldın?' diye sorar. Sûfi narları nereden kopardığını söyler. Bunun üzerine bacı:

'-Beni düşündüğün için sağ ol. Ama o bahçenin yerini, varlığını ben de biliyorum. Canım isteseydi gidip ben de alabilirdim. Şimdi benim canım istemiyor. Bu narlar burada boşuna çürüyecek. Başkalarının hakkını boşuna çürütmüş olacağız. Gelirken öğrendim. Narları koparıırken bahçeye de büyük zarar vermişsin. Oysa daha dikkatli davranıp bahçeye zarar vermeyebilirdin. Burada senden kimse bir şey kaçırmıyor ki... Bunca zamandır Rıza Kenti'nde yaşıyorsun. Bu kentte rızalıkla her şeyin serbest olduğunu bilmeliydin. Şimdi anlıyorum, sen bu kente ayak uyduramayacaksın'.

Bunları söyledikten sonra Bacı sûfiyi bırakıp gider. Görevlilere söylemiş olmalı ki, görevliler sûfinin yaptıklarını divana bildirirler. Divan sûfinin durumunu tartışır. Sonunda sûfinin Rıza Kenti'ne uyamayacağına karar verir. Bunun üzerine görevliler Dünyalı sûfiyi Rıza Kenti'nden atarlar". (Korkmaz, Esat; *Yorumlu İmam Cafer Buyruğu*; Anahtar Kitaplar Yayınları; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2007; s. 178-

Düşsel Toplumsal Projeye baktığımızda; bireyin önemi, eylemlerinde ve uğraşlarında toplumsal grupla ne ölçüde *ilgili* olduğuna, ortak esenliğe hangi katkıda bulunduğuna göre belirlendiğini görürüz. Yani, bireyin yaptığı her şey için topluluk önkoşuldur. Topluluğun önkoşul olması, bireysel mülkiyetin olmadığı, her şeyin herkese ait olduğu ve *gereksinmelere* göre paylaştırıldığı toplumsal tasarımı öne çıkarıyor. Bu bağlamda Kızılbaş düş, göksel değil, bireyin topluluğa ve doğaya karşı *sorumluluklarından* ve toplumsal/doğasal *yükümlülüklerinden* doğar. Böyle olmasına karşın öğretisi, bireycilikle *karşılık* içinde bulunmaz. Toplumculuk ve bireycilik bağlamında, topluluk üyesi birey, kendi varlığını kanıtlamak için, kendi *özerkliği*ni talep eder. Rıza Kenti, ezilenlerin kesin kurtuluşlarını düşlediklerinde *düşlerine* taşıdıkları, her türlü aşamalı *düzenin* yokluğunda, yetkenin, erkin ve egemenliğin *kovulmuş* olduğu, *doğrudan demokrasinin* tüketilerek üretildiği bir toplumu bize tanıtır. Böylesi bir toplumda, birey öncelikle, kendisini *kendi zincirlerinden* kurtarır; kendi *özgürlüğünü* feteder. Kendi *farkındalığının* ayırıcına varır varmaz bu kez, arzusunun izinde, fetettiği kendi özgürlüğüne *sınırlamalar* getirerek *toplumsal yaşama* katılır. Böylece bireysel özgürlükle toplumsal yaşama *zorunluluğu*, doğrudan demokrasinin *terbiyesine* açık olmak koşuluyla bir *denge* kurar. Anlatımın sunduklarını yorumladığımızda, Rıza Kenti adıyla bize sunulan *Ütopya Toplumu*, kendi kendine yeten özgür beldelerin-bölgelerin bir *birliği* olarak tanımlanabilir: Karşılıklı *yardımlaşma ve ortak çıkar* belirleyicidir. Para olmadığı için, *ücretlilik* ortadan kaldırılmıştır. Aracılar, temsilciler de *yoktur*. Halkın *doğrudan sahipliği* hemen her şeyin koşuludur. “Rıza Şehri, ortaklığın bir diğer adıdır. Hal böyle olunca Rıza Şehri, hem geçmişte yaşanmış, olmuş bitmiş Ata meydanlarına duyulan bir özlem; içinden geçilmekte olan tarihsellikte, yaşanmakta olan açısından, yaşanılanın hal tercümesi ve sürecin geleceğe aktarılması bağlamında da bir gelecek tasarımı anlamını taşır. Kadim geçmişe, ‘Ata Ananın yitik cennetine bir özlem’ ifadesi olarak yapılanmaya üyeliğin

en temel kuralı olarak konmuş ve süreklilik sağlanmıştır. Aleviliğe giriş aynı zamanda Rıza Şehri'ne giriş olarak kabul edilmektedir; bugün bile şeklen de olsa yaşamaya devam eden Musahiplik (...) erkânı, Rıza Şehri üyeliğine kabul edilmenin gereği olarak vardır. Musahipliğin yerine getirilmesinde takip edilen erkân, tümüyle bu anlama denk düşer; *'Hâl içinde hâlleşecek, sonra yâr olup yârleşecek, malı mala, canı cana katıp dört baş bir beden olacaksın'* belirlemişler Yol'un bilgeleri kuralı. Bu kural, bir Ortaklık Toplumu kuralıdır ve işte bu, *'Rıza Şehri'*dir. Çünkü talip olacaktan istenenlerin hiçbirisi karşılıklı rıza olmadan olmaz! Erenler neden demişler, *'Bu bir rıza lokmasıdır, yiyemezsin demedim mi?'*...”³

Görüldüğü gibi Kızılbaş ütopya, kendi *geleneksel* yaşama biçimlerinin bir parçasıdır. Yaşama biçimi eğitim, toplumsal *denetim* ve ritüellere *katılımla* iletilir ve içselleştirilir. Bu nedenle geleneksel yaşama biçiminin *terk edildiği* yerlerde bu düş yer yer örselenir. Kızılbaşlık *İslamlaştırıldığı* ölçüde ise düş yok olur. Onun yerini Cennet alır.

Rıza Kenti'yle betimlenen Yok Yer'deki düşsel toplumun Bu Dünya'ya taşınma çabası sürekli canlı tutulduğu için *Hakikat*'in tarihi, *Bâtınî başkaldırı siyasetinin-politikasının tarihi* olmuştur. Bu nedenle her kâmil insan, ütopyanın izini *Bu-Dünya'ya düşürmek* ister.

Sözü, bağlayalım: “Ütopya, açılımlar ya da reçetelerle birlikte bilme işine koyulmazdan önce, tarihin içinde işbaşındadır: toplumsal değişimde ütopyacıl sanallıklar yaşar, edimciler bunları güncelleştirmek için kavga verirler. Marx'ın tüm yapıtı bu sanallıkların bulunup çıkartılmasına adanmıştır. ... Nitekim ütopya kesinlikle imkânsız olan şeyi düşlemekten ibaret değildir yalnızca, aynı zamanda da görece imkânsız olanı belirlemeye çalışır. Bu durumda, mevcut düzenin bakışı açısından gerçekleştirilebilmez *görünen şey* ütopyacıdır, ama bir başka toplumsal düzende akılcı bir şekilde ortaya konmuş bir yere sahip

3. Kutlu, Haşim; *Tarihsel Bir Gerçeklik mi Ütopya mı?*; Serçeşme Dergisi; Sayı: 44; İstanbul- Ağustos/ 2008; s, 9

olabilir. Özellikle de yalnızca olabilirliğini somut bir şekilde taşıdığı halde gerçekleştirilmesini yasaklayan bir toplumsal düzen aracılığıyla imkânsız kılınmış olan şey ütopyacıdır-Herbert Marcuse-. Böylece Marx'ın komünizmi, aynı zamanda erişilebilir ve engellenmiş olan o bekleme halindeki perspektiftir: bir ütopya ama 'hakkıyla bir ütopya'-Ernst Blochh-. Bu komünizm sınıfsız (...) ve siyasi devleti olmayan (...) bir topluma çağrıda bulunur.”⁴

Düşsel toplum tasarımları, bir yanıyla *siyasetin* ütopyalarıdır: Daha doğrusu siyaset denilen şey, bu ütopyanın *hafızasına* kayıt edilir. Ter-sinden düşünürsek, *siyasi ütopya, şimdiki zamanın içinde kayıtlıdır.*

4. Maler, Henri; *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon*-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 164

KAYNAKÇA

- Adorno, Theodor W.- Horkheimer, Max;** *Aydınlanmanın Diyalektiği-Çev.:* Nihat Ülner-Elif Öztarhan Karadoğan-; Kabalcı Yayınevi; İstanbul- 2010; s, 19
- Akay, Ali;** *Bugün Foucault;* Teorik Bakış 3; İstanbul- 2014; s, 8
- Aleviliğin Tarihi/ Yüz Soruda Alevilik/Aleviliğin Temelleri;** HAAK-BİR (Hamburg Anadolu Alevileri Kültür Birliği); Anadolu Matbaası; İstanbul; s, 48-78 arası
- AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi;** Cilt: 31; İstanbul; s, 84
- AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi;** Cilt: 23; İstanbul; s, 134-135
- AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi;** Cilt: 7; İstanbul; s, 202
- AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi;** Cilt: 3; İstanbul; s, 285
- Barthes, Roland;** *Bir Aşk Söyleminden Parçalar -Çev.:* Tahsin Yücel-; Metis Yayınları; İstanbul- 1992; s, 57
- Baudras, Jean-Luc;** *Ütopya Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.:* Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 26-27
- Bayat, Fuzuli;** *Ezoterik Bilgi Bağlamında Seyyid Nesimi;* Evrene Sığmayan Ozan Nesimi-Yay. Haz.: Gülağ Öz); I. Uluslararası Seyyit Nesimi Sempozyumu Bildirileri/17-19 Haziran 2005/ Ankara/; s, 63
- Baydar, Oya;** 'Bir Yanım Taksim, bir yanım Lice'; T24 İnternet Gazetesi; 03.07.2013
- Belge ve Tanıklarıyla Dersim Direnişleri;** Nüjen Yayınları; İstanbul- 1995
- Berger, John;** *-ile yapılan BBC televizyon dizisinden- Görme Biçimleri-Çev.:* Yurdanur Salman-; Metis Yayınları; Dokuzuncu Baskı; İstanbul- 2003; s, 11
- Berger, Denis- Rignol, Loïc;** *Ütopya Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.:* Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 139
- Bernstein J.M.;** *Görünüşü Kurtarmak Niye? Metafizik Deneyim ve Etiğin Olabilirliği-Çev.:* Kemal Atakay-; Cogito; Yapı Kredi Yayınları; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Sayı: 36; Yaz 2003; s, 225 ve 226

- Bertrand, Jean-Marie;** *Ütopya Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.:* Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 190-191
- Birge, John Kingley;** *Bektaşılık Tarihi-Çev.:* Reha Çamuroğlu-; Ant Yayınları; İstanbul.
- Bloch, Ernst;** *Hristiyanlıktaki Ateizm-Çev.:* Veysel Atayman-; Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s, 48, 60, 332, 333
- Bonnefoy, Yves;** *Olasılık Dışındaki-Çev.:* Ömer Aygün-; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2003; s, 19
- Brenon, Anne;** *Le Vrai Visage du Catharisme;* La Louve Éditions; p, 31-32
- Bulut, Faik;** *Ebu Müslim Horasani;* Su Yayınları; İstanbul- 1999
- Canikoğlu, Seher Kurbaş;** *Sözümü Rahat Bırak;* Radikal İki; 7 Temmuz 2013; s, 6
- Christin, Olivier;** *Ütopya Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.:* Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 178, 179
- Cioran, E.M.;** *Tarih ve Ütopya-Çev.:* Haldun Bayrı-Metis Yayınları; Üçüncü Basım; İstanbul- 2013; s, 83
- Cioran, E.M.;** *Tarih ve Ütopya-Çev.:* Haldun Bayrı-Metis Yayınları; Üçüncü Basım; İstanbul- 2013; s, 82, 83, 87, 89, 92,
- Cooper, J. C.;** *Taoculuk Nedir?/ Eski Çin Bilgelik Öğretisine Giriş-Çev.:* İsmet Zeki Eyuboğlu-; Omega Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2003; s, 89
- Çınar, Mahmut;** *Habercilik İçin Hâlâ Umut Var!;* Radikal İki; 7 Temmuz 2013; s, 9
- Deleuze Gilles;** *Üstinsan: Diyalektiğe Karşı-Çev.:* Turhan Ilgaz-; Cogito; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2001; Sayı: 25; s, 114
- Dellaloğlu, Besim F.-Soykan Ömer Naci- Keskin Ferda;** *Adorno ve Yaptı;* Cogito; Yapı Kredi Yayınları; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Sayı: 36; Yaz 2003; s, 49, 50, 61
- Dellaloğlu Besim-Odman Ash-Yardımcı Sibel;** *Walter Benjmin 'le Olağüstü Haller;* Cogito; Yapı Kredi Yayınları; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Sayı: 52; Güz 2007; s, 24-25

- Dürüşken, Çiğdem;** *Ütopya*; Thomas More-Çev.: Çiğdem Dürüşken-; Kabalcı Yayınevi; İkinci Baskı; İstanbul- 2012; Sunuş/Thomas More ve Utopia; s, 7-23
- Dürüşken, Çiğdem;** *Güneş Ülkesi/ Thoma Campanella-Çev.:* Çiğdem Dürüşken-; Kabalcı Yayınevi; İkinci Baskı; İstanbul- 2011; Sunuş; s, 7-8 ve 9
- Dürüşken, Çiğdem;** *Yeni Atlantis-Çev.:* Çiğdem Dürüşken-; Kabalcı Yayınevi; İkinci Baskı; İstanbul- 2011; Yeni Atlantis'e Önsöz; s, 9
- Eagleton, Terry;** *Tatlı Şiddet/ Trajik Kavranı-Çev.:* Kutlu Tunca-; İstanbul- 2012; s, 95, 108, 282, 300
- Eco, Umberto (Editör);** *Ortaçağ/Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar-Çev.:* Leyla Tonguç Basmacı-; Alfa Yayınları; Ortaçağ'a Giriş (Umberto Eco); İstanbul- 2014; s, 12-12
- Engels Friedrich;** *Köylüler Savaşı-Çev.:* Kenan Somer-; Sol Yayınları; Üçüncü Baskı; Ankara- 1999; s, 35, 36-37, 43, 47, 49
- Eyuboğlu, İsmet Zeki;** *Bütün Yönleriyle Hacı Bektaş Veli;* Özgür Yayın Dağıtım; İkinci Baskı; İstanbul- 1992;
- Felsefe Sosyal Bilimler Dergisi;** 15 Temmuz- 15 Eylül 2012; Sayı: 17; s, 3
- Feuerbach Ludwig;** *Geleceğin Felsefesi-Çev.:* Oğuz Özügül-; Say Yayınları; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2012; s, 62, 87
- Feuerbach, Ludwig;** *Hristiyanlığın Özü-Çev.:* Oğuz Özügül-; Say Yayınları; İstanbul- 2008; s, 101
- Foucault, Michel;** *Ütopik Beden-Çev.:* Sibel Yardımcı-; Teorik Bakış 3; İstanbul- 2014; s, 41
- Foucault, Michel;** *Ütopiyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.:* Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 45, 46
- Frajese, Vittorio;** *Ütopiyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.:* Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 48-52
- Frederic de Towarnicki;** *Martin Heidegger-Çev.:* Zeynep Durukal-; Yapı Kredi Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2008; s, 73, 94, 98, 101
- Gray, John;** *Kara Ayin-Çev.:* Bahar Tırnakçı-;Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2013; s, 78-79

- Gray, John;** *Kara Ayin/ Apokaliptik Din ve Ütopyanın Ölümü*-çev.: Bahar Tırnakçı-; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2013; s, 24, 25, 26, 27-28-29-30
- Gümüş, Semih;** *Entelektüellerin Değişimi/ Peter Osborne 'nin Eleştirel Bakış* adlı çalışmasının değerlendirilmesi/ Radikal Kitap; 5 Temmuz 2013 Cuma; s, 23
- Güzelsoy, İsmail;** *Direnişi Yapan Üç Kadın*; Radikal İki; Sayı: 873; 7 Temmuz 2013; s, 1 ve 13
- Hawes, James;** *Hayatınızı Mahvetmeden Önce Neden Kafka Okumalısınız*- Çev.: Suğra Öncü-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2010; s, 80
- Heidegger-Çev.: ve Yay. Haz.: Ahmet Aydoğan-;** Say Yayınları; İstanbul- 2008; s, 28
- İnsel Ahmet;** *Yeni Zamanlarda Sezaro-Papizm*; Radikal; 7 Ağustos 2012; s, 11
- Jameson, Fredric;** *Ütopya Denen Arzu*-Çev.: Ferit Burak Aydar-; Metis Eleştiri; İstanbul- 2009; s, 10-11 ve 30
- Karakaşlı, Karin;** *Alaşıma Selam*; Radikal İki; 7 Temmuz 2013; s, 14
- Karamanoğlu, Osman Korkmaz;** *Ansiklopedik 'İzm'ler Sözlüğü*; Anahtar Kitaplar Yayınevi; İstanbul- 2006; s, 89-90-91
- Kautsky, Karl;** *Thomas More ve Ütopyası*-çev.: Oğuz Özügül-; Pencere Yayınları; İstanbul- 2006; s, 11, 14-15-16, 169, 182, 210,211
- Kaygusuz, İsmail;** *Alevilikte Dâr/ Dâr'ın Pirleri*; Alev Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 1995; s, 86
- Korkmaz, Esat;** *Kafa Tutan Günler/Yeraltı '68 Güncesi*; Alev Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2009; s, 32-33-34
- Korkmaz, Esat;** *Şeytan Tasarımı Terimleri Sözlüğü*; Anahtar Kitaplar Yayınevi; İstanbul- 2006; s,80, 542
- Korkmaz Esat;** *Şeyh Bedreddin ve Vâridât*; Anahtar Kitaplar Yayınevi; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2010; s, 45-46
- Korkmaz, Esat;** *İnsan Tanrı*; Pencere Yayınları; İstanbul- 1997; s, 9-10
- Korkmaz, Esat;** *Hristiyanlığın Lanetlileri Ya Da Günah Yaşamın Günahkârları/ Katharlar*; Demos Yayınları; İstanbul- 2013; s, 27-35
- Korkmaz, Esat;** *Ansiklopedik Simgeler Sözlüğü*; Anahtar Kitaplar Yayınevi; İstanbul- 2010; s, 98-106, 876
- Korkmaz, Esat;** *Anadolu Aleviliği*; Berfin; İkinci Baskı; İstanbul- 2008; s, 56'daki dipnot

- Korkmaz, Esat;** *Ansiklopedik Alevilik-Bektaşılık Terimleri Sözlüğü*; Anahtar Kitaplar yayınevi; Dördüncü Baskı; İstanbul- 2005; Sayfa: 293
- Korkmaz, Esat;** *Serçeşme Dergisi*; Sayı: 35; İstanbul- 2007
- Korkmaz, Esat;** *Alevi Süreğinde-Bektaşî Yolunda Enel Hak*; Nefes Yayınları; İstanbul- 1995; s, 9
- Korkmaz, Esat;** *Yorumlu İmam Cafer Buyruğu*; Anahtar Kitaplar yayınevi; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2007; s, 138, 178-182, 183
- Korkmaz, Esat;** *Musahip ve Musahiplik; Alevilik Temel Eğitim Seti*; İmajans Reklam-Yayıncılık; İstanbul- 2002; 5 nolu kitapçık.
- Korkmaz, Esat;** *Alevilik ve Aydınlanma*; Pencere Yayınları; İstanbul- 1997; s, 27-30 arası
- Korkmaz, Esat;** *Kırklar Cemi*; Anahtar Kitaplar; İkinci Baskı; İstanbul- 2008
- Kutlu, Haşim;** *Tarihsel Bir Gerçeklik mi Ütopya mı?*; Serçeşme Dergisi; Sayı: 44; İstanbul- Ağustos/ 2008; s, 9
- Lacan-Yaz. ve Yay. Haz.: Nami Başer-;** Say Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2012; s, 134
- Madonna-Desbazeille, Michèle;** *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.:* Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 256, 257 ve 260
- Maler, Henri;** *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.:* Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 164
- Massignon, M. Louis;** *İslâm'ın Mistik Şehidi Hallâc-ı Mansûr'un Çilesi*; Cilt: I-Çev.: Dr. İsmet Birkan-; Ardıç Yayınları; Ankara- 2006
- Melikoff İrène;** *Kırkların Ceminde*; Demos Yayınları; İkinci Baskı; İstanbul- 2011
- Melikoff, İrène;** *Uyur İdik Uyardılar/ Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları-Çev.:* Turan Alptekin-; Demos Yayınları; Üçüncü Baskı; İstanbul- 2009; s, 83-93 arası;
- Multon, Hilaire;** *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.:* Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003; s, 42
- Nutku Uluğ;** *İnanmanın Felsefesi/ Özbakışçı Bir Giriş*; Alan Yayıncılık; Ankara- 2012; s, 59

- Ocak, Ahmet Yaşar;** *Alevilik-Bektaşilik Söyleşileri-Söyleşiyi Yapan:* Ayhan Aydın-; Pencer Yayınları; İstanbul- 1997; s, 39
- Ocak, Ahmet Yaşar;** *Babailer İsyanı/Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü;* Dergâh Yayınları; Genişletilmiş İkinci Basım; Ankara- 1996
- Okucu, Buket;** *Huzursuz;* Cogito; Yapı Kredi Yayınları; Üç Aylık Düşünce Dergisi; Sayı: 52; Güz 2007; s, 79
- Öner Ali Ceylan;** *“Bütün Büyük Şeyler Fırtınada Durur”;* Cogito; Üç Aylık Düşünce dergisi; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul- 2010; Sayı: 64; s, 192
- Parlı, Abidin;** *İsyan Ettiği Her Şeye Tutsak Olmak/Alexandre Jardin'in Küçük Vahşi* adlı romanının yayımlanması üzerine; Radikal Kitap; 11 Mayıs 2012; s, 4
- Pütün, Dr. Reyhan,;** *Gezi'nin Gerçek 'Kahramanları' ;* Milliyet; Düşünenlerin Düşüncesi; 20 Haziran 2013; s, 25
- Riot-Sarcey, Michèle;** *Ütopyalar Sözlüğü/ Michèle Riot-Sarcey-Thomas Bouchet-Antoine Picon-Çev.: Turhan Ilgaz-; Sel Yayıncılık; İstanbul- 2003;Giriş; s, 5-6*
- Schimmel, Annemarie;** *İslamın Mistik Boyutları-Çev.: Ergun Kocabıyık-; Kabalcı Yayınevi; İstanbul- 2001; s, 80, 143*
- Schopenhauer, Arthur;** *Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar-Çev.: Hasan Can-; Tutku Yayınevi; İstanbul- 2014; s, 15*
- Tandaçgüneş, Nilnur;** *Ütopya/Antikçağ'dan Günümüze 'Mutluluk Vaadi' ;* Ayrıntı Yayınları; İstanbul- 2013; s, 11-12, 219-220, 230, 231-232, 245-246, 247
- Tuğluk, Aysel;** *Radikal İki;* 18.08.2013; s, 14
- Türkoğlu, Nurçay;** *Gasp Edilen Medya mı, hayatlarımız mı? ;* Radikal İki; 7 Temmuz 2013; s, 8
- Zizek, Slavoj;** *Kıyametin Versiyonları-Çev.: Mehmet Budak-; Encore Yayınları; İstanbul- 2012; s, 15-16, 29-30 ve 69*
- Zizek, Slavoj;** *Kıyametin Versiyonları-Çev.: Mehmet Budak-; Encore Yayınları; İstanbul- 2012; s, 15-16*
- Zizek, Slavoj;** *Olumsuzla Oyalanma-Çev.: Hakan Gür-; İmge Kitabevi Yayınları; İstanbul- 2011; s, 13 ve 16*

Esat Korkmaz

“gerçekçi ol, olanaksızı iste”

kızılbaş ütopya

Rıza kenti, Bu-Dünya’dan başka bir yerde, ama hiçbir yerde, bir kent toplumu: Tıpkı More’un Ütopya adası, Campanella’nın Güneş Ülkesi, Bacon’un Yeni Atlantisi ya da Münster’in Yeni Kudüs’ü gibi. Yok Yer’deki Ütopya’yı, yani Rıza Kenti’ni algılayabilmek için öncelikle Yok Yer’e taşınılabilmesi için iptal edilmesi gereken Bu-Dünya parçası anlamında yurt üzerinde duralım.

Kızılbaşlıkta Yurt dendiğinde, bu iki biçimde anlaşılır: Birinci yurt, canın gölgesidir. Canın gölgesi bedendir. Her nefes aldığımızda çektiğimiz oksijenle canımız-ruhumuz kendini ateşe verir; kendini ateşe vererek, yani yakarak bedene durur. Bunu tek bir birey yaptığında, bireysel yurt (bireysel beden) ete-kemiğe bürünür. Bireyler bireysel yurtları (birey bedenlerini) yan yana getirdiğinde toplumsal yurt (birey bedenlerinin toplamı) elde edilmiş olur. Bu duyan, gülen, ağlayan birinci yurttur.

Bireysel ve toplumsal yurdun gezindiği yer, bu anlamda hava, su, toprak ve ateşle simgelenen doğa parçası ikinci yurttur.

Birinci yurda işkence ederek ikinci yurt, ikinci yurda işkence ederek birinci yurt sevilmez: Kızılbaşların yurtsever olması bu nedendendir. Birinci yurt ikinci yurdu; ikinci yurt birinci yurdu dâr’dan indirmesi, yani daha açık bir anlatımla birinci yurt ikinci yurttan, ikinci yurt birinci yurttan rızalık alması gerekir.

